

Masarykova univerzita
Filosofická fakulta
Historický ústav

Pašerácká skupina Bolčic a spol.
Černý obchod a pašování v poválečném Československu
(Magisterská diplomová práce)

Bc. Eliška Doubková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D.

Brno 2016

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla všechnu použitou literaturu a prameny.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi pomáhali při psaní této práce a po celou dobu studia. Na prvním místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Václavovi Štěpánkovi, Ph.D. za vedení, ochotu a obrovskou pomoc při psaní této práce. Dále PhDr. Ondřejovi Vojtěchovskému Ph.D. za velmi cenné rady ohledně situace Jugoslávců v Československu po roztržce Informbyra v roce 1948. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat Janě Křehlíkové, která mi byla poradkyní ve dne v noci, příteli Honzovi a všem, kteří se na vzniku této práce podíleli radou nebo jen morální podporou.

Obsah

1	Úvod	7
1.1	Literatura a prameny	10
1.1.1	Literatura	10
1.1.2	Prameny.....	14
2	Poválečná situace v Jugoslávii	21
2.1	Komunistický režim	21
2.2	Znárodnění a konfiskace majetků nepřátel státu	22
3	Poválečná situace v Československu	24
3.1	Košický vládní program	24
3.2	Hospodářská situace a proces znárodnění	24
3.3	Náprava rozvrácených peněžních poměrů.....	26
3.4	Československo-jugoslávské vztahy	28
4	Pašerácká skupina Bolčíc a spol.	29
4.1	Agent-provokatér Milan Havlík	29
4.1.1	Král pašeráků Chyczi	32
4.2	Agent Josef Košťurík	33
4.2.1	Pravidelné schůzky pašeráků v Čechách a na Moravě.....	34
4.3	Zatčení Ivana Bolčice a Luky Jelaviče	35
4.3.1	Další členové „tlupy“	36
4.4	Mystifikace na velitelství Rudé armády ve Vídni	38
4.5	Autonehoda u Nové Vsi	39
4.6	Zatčení spolupracovníků.....	40
4.6.1	Ante Babić (*1911) a Ante Babić (*1918).....	40
4.6.2	Petr Badrov.....	41
4.6.3	Slavko Radman a Ivan Maroš	42
4.6.4	Tresty pro zadržené pašeráky	43
4.7	Opětovné zadržení v roce 1948	44
4.7.1	Anton Kotarac	45
4.7.2	Peter Perković a ostatní pomocníci	46
5	Roztržka Informbyra	48
5.1	Případ Zvonimíra Tomiče.....	51
5.1.1	Tomičova rehabilitace	52
5.2	Případy zadržených Jugoslávců.....	53
5.2.1	Potravinové balíky pro zadržené	54
5.2.2	Návštěvy u vězněných Jugoslávců	55
5.3	Výměna vězňů mezi ČSR a FLRJ	56
5.3.1	Jugoslávci propuštění z Československa.....	57
6	Činnost pašeráků v roce 1949	60
6.1	František Deutsche	60
6.2	Udavač Nikolić Stanoje	61
6.2.1	Krycí jméno Bibo	62
6.3	Pašeráci jiných národností	63
7	Jugoslávští občané na Brněnsku a Mikulovsku	65
7.1	Prvorepublikové sčítání	65
7.2	Válečné a poválečné období v Brně	66
7.3	Mikulovsko	68
8	Ustašovci na území Československa	70

9	Tresty	73
9.1	Výzva z KSČ Most.....	73
9.2	Potírání černého obchodu a ziskuchtivého hromadění zásob.....	74
9.3	Zákon č.15/1947 Sb.....	75
9.3.1	Těžší přečiny.....	77
9.3.2	Zločiny ze zahálky.....	78
9.3.3	Trestání cizinců.....	78
9.3.4	Přítěžující okolnosti.....	79
9.3.5	Informování veřejnosti.....	79
9.3.6	Seznam znalců.....	80
10	Závěr	82
11	Literatura a prameny	85
11.1	Literatura.....	85
11.2	Prameny.....	87
12	Seznam zkratk	88
13	Seznam příloh	89
14	Přílohy	90

*Historie vždy je s to dáti
povzbuzující příklad: byly a
zašly velké imperialismy,
byly a jsou malé národy, byla
a bude jejich svoboda.*

Karel Čapek

1 Úvod

V období po druhé světové válce působila na území Československa pašerácká skupina složená především z jugoslávských občanů a její existence motivovala vznik této diplomové práce. Neexistuje mnoho děl, které by se věnovaly tématice šmeliny, pašování nebo černého obchodu po roce 1945 nehledě na to, zda hlavními aktéry byli obyvatelé Československa nebo cizinci. Ani tato práce neměla za cíl tuto situaci detailněji zpracovat, věnuje se jedné skupině a okolnostem, za kterých její činnost probíhala. Pašeráci ze skupiny Bolčić a spol.¹ měli své centrum ve Vídni, odsud byli vysíláni do Československa a s nakoupeným zbožím se vraceli zpět do Rakouska, kde zboží prodali a díky stavu rakouské poválečné ekonomiky byl jejich zisk několikanásobný. Hranice přecházeli ilegálně na nestřežených místech bez platných dokladů nebo s jejich falzifikáty.

Počínání pašeráků až na pár výjimek neovlivnily velké historické události doby, do pašování se nepromítla polarizace mezi Západem a Východem, poprvé se jich politická situace výrazněji dotkla až po roztržce Titovy Jugoslávie s Informbyrem v červnu 1948. Zatímco před červnem 1948 byly tresty pro zadržené jugoslávské pašeráky nízké a často neúčinné, po roztržce byli mnozí zadržení odsouzeni k vysokým trestům, procesy byly vykonstruované a obvinění vymyšlená, jak v práci dokládá analýza některých kauz. Situace zadržených a odsouzených Jugoslávců v Československu po roce 1948 nebyla snadná, nebyl jim dovolen styk s jugoslávskými zastupitelskými úřady, ač se o to jugoslávské velvyslanectví a jiné organizace několik měsíců snažily, nemohli vídat rodinné příslušníky, nedostávali korespondenci ani potravinové balíčky, které československé ministerstvo zahraničních věcí původně schválilo. Zlepšení jugoslávsko československých respektive sovětských mezinárodních vztahů po smrti Stalina v 1953 znamenalo obrat v lepší i pro zadržené Jugoslávce, vrcholem byla výměna vězňů mezi Československem a Jugoslávií v roce 1955.

Pašeráci v ČSR nemohli pracovat bez pomoci spojek z řad jihoslovanského a československého obyvatelstva. Oblastmi, kde se nejčastěji objevovali (jak pašeráci, tak pomocníci) bylo Brněnsko a Mikulovsko, práce se proto snaží na základě archivního výzkumu zjistit, kolik osob jihoslovanského původu (nemyslíme tím samozřejmě moravské Charváty, kteří na Mikulovsku žili již staletí) žilo v oblastech před druhou světovou válkou, během ní a po ní a zda přítomnost takových osob mohla ovlivnit počínání skupiny Bolčić a

---

¹ Bolčić a spol. je termín užívaný vyšetřujícími orgány.

spol. nebo byl naopak jejich vliv zcela marginální. Další skupinou Jugoslávců, jenž se po roce 1945 v ČSR nacházeli, byli váleční zajatci. Protože u několika pašeráků vyšetřující pracovali s teorií, že byli členové Ustaši, práce se snaží najít možné kontakty mezi nimi a válečnými zajatci, jenž byli rovněž označováni jako Ustašovci.

Pakliže chceme, aby práce působila celistvě, je třeba se seznámit kromě činnosti pašeráků, jejich spojek, pomocníků a zázemí, v kterém pracovali, i s tresty, které skupině Bolčić a spol. mohly být vyměřeny. Podmiňovací způsob je zde na místě, protože kromě pár případů nebyly tresty součástí spisů a musíme si je domyslet. Černý obchod a „ziskuchtivé hromadění zásob“, ač se to nemusí zdát, byly v poválečném Československu závažným a často diskutovaným problémem. Jedním z důvodů, proč tomu tak bylo, se jeví nedostatečná legislativa, ta prvorepubliková vyměřovala pašerákům a šmelinářům mírné tresty, zatímco poválečná chtěla z jednotlivých kauz udělat odstrašující příklady. Vedly ji k tomu například výzvy československých organizací, které po tehdejším komunistickém ministerstvu vnitra žádaly přísné tresty a pokud možno jejich odpykání v donucovacích pracovnách, aby šmelináři netrávili čas ve vězení jen zahálkou.

V roce 1947 byl přijat zákon č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletich, jenž vyměřoval nejen pro pašeráky vyšší tresty, odsuzoval je do donucovacích pracoven, zabavoval majetek ve prospěch státu a určoval, aby vybrané rozsudky byly vysílány rozhlasem a vyvěšovány v místě bydliště odsouzeného. Součástí zákona bylo vypracování seznamu odborníků, jenž se specializovali na jednotlivé obory (např. potraviny, kovy, cukrářský průmysl aj.). Každý kraj v Československu měl svého odborníka a s jeho pomocí mělo být nelegální obchodování rychleji a snadněji odhaleno a zastaveno.

Práce se chce pokusit zmapovat působení jedné pašerácké skupiny, dobově nazývané „tlupy“. Cílem bylo v rámci archivních pramenů dohledat co nejvíce spojitostí, pochopit, jak skupina fungovala, zanalyzovat její hierarchii, najít pomocníky, tzv. spojky a zdroje, od kterých sháněla jak materiál, tak finanční kapitál. Díky nalezeným výsledkům zadržených jugoslávských pašeráků může práce zmapovat jejich jednotlivé akce (například obelhání úřadů Rudé armády) a pokusit se sestavit vzorec pašeráka za skupiny Bolčić a spol. (místo narození, věk, národnost, činnost před rokem 1945 aj.). Velkým úspěchem bylo náhodné objevení složky Nikoliće Stanojeho, muže, jenž stál za odhaleným pašeráků a zapříčinil tak definitivní konec jejich činnosti a složek Zvonimíra Tomiće a ostatních zadržených zaměstnanců Transjugu, jugoslávské říční plavby působící v Československu. Na jejich případech může být prezentovaná nastalá změna politického ovzduší v ČSR od druhé poloviny roku 1948.

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl doplnit známé skutečnosti o poválečných vztazích mezi Československem a Jugoslávií. Pozornost je věnovaná i období po roztržce Jugoslávie s Informbyra, jelikož se tyto vztahy rovněž promítly do působení pašerácké skupiny Bolčić. Zároveň s tím by práce ráda přiblížila problematiku černého obchodu a šmeliny v Československu po roce 1945, téma historiky opomíjené.

1.1 Literatura a prameny

1.1.1 Literatura

Téma práce zasahuje do několika okruhů historie (dějiny hospodářské, politické, regionální, dějiny ekonomie aj.). Obecných prací k poválečným letům existuje mnoho. V práci jsou použity ty, jenž popisují léta 1945–1948, zajímají se o hospodářskou situaci Československa nebo Jugoslávie, o otázku menšin, zahraniční politiku Československé republiky po druhé světové válce nebo řeší právní dějiny. Pro studium dobových událostí nelze opomenout Karla Kaplana. Jeho *Pravda o Československu 1945–1948*² se věnuje politice odčinění Mnichova, Podkarpatské Rusi, situaci na Těšínsku, v otázce menšin se zaměřuje na maďarskou a německou. V *Československu v poválečné Evropě*³ již zmínky o Jugoslávii nalezneme. Kaplan ve IV. kapitole rozebírá poválečné vztahy Československa a Federativní lidové republiky Jugoslávie,⁴ hospodářské styky a problém reemigrace z Jugoslávie do ČSR⁵. Nejedná se o komplexní zpracování, téma je rozvedené na dvou desítkách stránek, přesto jsou zde shrnuta základní potřebná fakta.

Zajímavým počinem je sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*.⁶ Eva Broklová,⁷ dvojice Drahomír Jančík a Tomáš Kalina,⁸ Jiří Pernes⁹ se ve svých příspěvcích věnovali hospodářské situaci Československé republiky po roce 1945. Jednotlivé články se liší, ale motto je stejné: koncepty „nového sociálně spravedlivého hospodářského systému“ se rodily v katastrofickém čase druhé světové války a byly hluboce ovlivněny hospodářskou krizí 30. let 20. století.¹⁰

---

² Kaplan, Karel: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha 1990.

³ Kaplan, Karel: *Československo v poválečné Evropě*. Karolinum 2004.

⁴ Dále jako FLRJ

⁵ ČSR – Československá republika

⁶ Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005.

⁷ Broklová, Eva: *Politický systém v Československu 1945–1948*. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 78–85.

⁸ Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: *Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945–1946)*. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 92–99.

⁹ Pernes, Jiří: *Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky*. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 139–144.

¹⁰ Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: *Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945–1946)*. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 92.

Omezení, která nacházíme v jednotlivých oblastech (např. přidělový systém, s tím související černý trh), byla součástí doby a v evropském měřítku nebyla nijak výjimečná.¹¹ Ve zkratce: všichni autoři se shodují, že hospodářské plánování, ekonomická opatření, prezidentské dekrety, silná pozice komunistů ve vedení státu nejsou charakteristické znaky ČSR, ale můžeme je nalézt ve skoro celé Evropě. Jan Němeček¹² píše mimo jiné o pomoci od UNRRA,¹³ ta se rovněž často stávala obětí černého obchodu, většinou ji začali rozkrádat už železničáři, kteří ji do Československa přepravovali. Nejpřínosnější článek ze sborníku byla studie Pavla Marka *Živnostníci a obchodníci na prahu svobody*.¹⁴ Marek rozebírá omezení živností během války a po ní, údaje doplňuje tabulkami s počty podniků, činných osob atd. Ve dvou odstavcích rozebírá černý obchod, např. píše o rozhodnutí komunistických expertů z ledna 1947, kteří došli k závěru, že hlavním viníkem nedostatku zboží, což vede k černému obchodu, je soukromý velkoobchod a základním předpokladem pro zavedení pořádku v distribuci a potlačení šmeliny, je znárodnění.¹⁵

Německá historička a redaktora časopisu Bohemia v mnichovském Kolegiu Karolinu Christiane Brenner vydala v roce 2015 v českém překladu dílo *Mezi východem a západem*.¹⁶ Jak název napovídá, věnuje se československému politickému diskursu 1945–1948. Nabízí jiný úhel pohledu, protože pro svou studii pracovala výhradně s deníky a týdeníky.

Právní otázce let 1945–1989 a znárodnění se ve svých knihách věnuje Jan Kuklík, ředitel Ústavu právních dějin Právnické fakulty UK. V *Dějínách československého práva*¹⁷ najdeme detaily o vývoji československého soukromého veřejného práva od konce 2. světové války po sametovou revoluci, zajímavým střípkem je info o Benešově dekretu z 27. října 1945 č. 126 Sb., jenž zřídil donucovací pracovní nejen pro tzv. šmelináře nebo o státních zásazích do ekonomiky. Zpracováním kniha spadá více do právní než historické literatury.

---

¹¹ Broklová, Eva: Politický systém v Československu 1945–1948. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 78.

¹² Němeček, Jan: Československu na prahu války a míru. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 31–39.

¹³ UNRRA: United Nations Relief and Rehabilitation Administration, v překladu: Správa spojených národů pro pomoc a obnovu

¹⁴ Marek, Pavel: Živnostníci a obchodníci na prahu svobody. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 319–331.

¹⁵ Tamtéž, str. 326.

¹⁶ Brenner, Christiane: Mezi východem a západem. České politické diskurzy 1945–1948. Praha 2015.

¹⁷ Kuklík, Jan a kol.: Dějiny československého práva 1945–1948. Praha 2011.

*Znárodněné Československo*¹⁸ stejného autora je první ucelenou prací o zásazích státu do majetku soukromých osob v celém období existence Československé republiky, tj. od roku 1918 do konce roku 1992. Autor pojednává o všech souvisejících procesech, o zestátnění, socializaci, vyvlastnění a konfiskaci, posléze pak o privatizaci, restituci a náhradách. Kapitola V.: *1945–1948: Po válce a před Únorem* přináší opět trochu jiný pohled na věc, tolik nezatížený politickými dějinami. Přínosem je např. popis Košického vládního programu, není bez zajímavosti, že v článku X., jenž se týkal národní správy, už nacházíme první opatření proti šmelině (zde konkrétně šmelině německých obyvatel Československa). Krátká šestistránková podkapitola se věnuje znárodnění a hospodářské situaci v Jugoslávii.

Protože černý obchod, to jsou (černé) peníze a šedá ekonomika státu, pracovala jsem během přípravy i s knihami z oboru ekonomie. *Stručné dějiny ekonomických reforem*¹⁹ od Zdislava Šulce popisující „transformace soustavy národního hospodářství v poválečné historii Československa, jež se odehrála bezprostředně po válce (1945–1953) a došlo při ní k proměně smíšeného (hybridního) systému na netržní mechanismus s centrálním plánováním a téměř stoprocentním zestátněním podnikání.“²⁰

Mnohem snáze se historikovi pracuje s *Kapitolami z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989*.²¹ Autoři Steiner a Krol zde v jedné z kapitol rozebírají důsledky černého obchodu na ekonomickou a hospodářskou obrodu země.

Ve *Vzestupech a pádech československé koruny*²² František Vencovský popisuje postavení československé koruny během druhé světové války a především návrat k ní po ukončení bojů. Náprava rozvrácených peněžních poměrů nebyla snadná, myslelo se na ni už během roku 1944, sjednocení peněžního oběhu trvalo několik roků. Studie přináší důležitá fakta a ekonomické postupy vysvětluje pojmy, které pochopí každý.

Mimo výše popsané okruhy spadá kniha Alexandra Brummera a Michala Konečného *Brno Stalinistické*.²³ Nejedná se o vědeckou literaturu, nýbrž populárně naučnou, přesto může být historikovi nápomocná. Autoři ji koncipovali jako „průvodce městem“, přizpůsobili tomu

---

¹⁸ Kuklík, Jan: *Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha 2010.

¹⁹ Šulc, Zdislav: *Stručné dějiny ekonomický reforem v Československu (České republice) 1945–1995*. Brno 1998.

²⁰ Tamtéž, str. 7.

²¹ Krol, Jiří – Steiner, Jan: *Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989*. Karviná 1997.

²² Vencovský, František: *Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1992*. Praha 2003.

²³ Brummer, Alexandr – Konečný, Michal: *Brno Stalinistické*. Brno 2015. Nejedná se o jejich prvního průvodce, v roce 2013 vydali průvodce Brnem za druhé světové války – Brummer, Alexandr – Konečný, Stanislav: *Brno nacistické*. Brno 2013.

i formát, který se neliší od klasických průvodců, jež používáme do zahraničí. Obsahuje obrovské množství dobových fotografií a zachycuje Brno, jak jej – aspoň (NE)Brňáci, neznají. Zároveň se člověk nemusí bát zkreslování informací nebo nepravých údajů, jak to občas u tohoto druhu literatury bývá, sami autoři jsou historici, absolventi oboru na FF MUNI Brno, během tvorby spolupracovali s veškerými dostupnými archivy a konzultovali nejen se svými bývalými vyučujícími. Osobně jsem se snažila v příručce najít informace o hotelích, vinárnách a nálevnách, kde se pašeráci scházeli, popř. fotografie podniků, které by napomohly k navození atmosféry.

Samozřejmě je i prostudování děl k jugoslávským dějinám. Úskalím je jejich nedostupnost nebo neexistence. I přes veškerou snahu se nepodařilo najít díla, jež by se detailněji věnovala ekonomickým dějinám Jugoslávie v letech 1945–1948, černému obchodu jugoslávských příslušníků doma nebo v cizině, popř. osudu vyhoštěných Jugoslávců z ČSR (a jiných zemí) pro trestný čin. Jedná se o nepříliš zpracované téma, kterému se v dnešní době moc historiků nevěnuje.

Dějinám FLRJ po roztržce Informbyra a jejím vztahům se v České republice věnuje Ondřej Vojtěchovský, působící na Ústavu světových dějin FF UK v Praze. Vojtěchovský sepsal rozsáhlou disertační práci²⁴ *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*.²⁵ Jak název napovídá, o hospodářských nebo ekonomických podmínkách poválečné Jugoslávie se příliš nedočteme, kniha ovšem nabízí pohled na Jugoslávce v českých zemích, (ač na trochu jinou sociální třídu) a v tomto ohledu je jedinečná. Kapitoly o úloze KSČ, Klubu jugoslávských novinářů nebo jugoslávských učních v ČSR napoví mnoho o jugoslávsko-československých vztazích po roce 1948, protože Vojtěchovský je v rozvádění detailů a citacích neskutečně pečlivý, čtenář se dočte i o situaci před roztržkou.

Vojtěchovský vydal během své tvorby disertační práce několik článků, které doplňují nebo naopak sumarizují jeho poznatky. Pár příkladem: *Formování jugoslávské informbyrovské emigrace v Československu*,²⁶ *Aktivizace Informbyrovců v Československu v důsledku krize roku 1968*,²⁷ *Jugoslávská antititovská emigrace v Praze v letech 1954–1968*²⁸ a *Jugoslávie a první fáze tzv. normalizace v Československu*.²⁹

---

²⁴ Kniha vydaná v tisku má 700 stran, samotná disertační práce, kterou doktor Vojtěchovský obhajoval, měla skoro dvojnásobek a je výsledkem desetiletého výzkumu.

²⁵ Vojtěchovský, Ondřej: *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*. Filosofická univerzita Univerzity Karlovy 2012.

²⁶ Vojtěchovský, Ondřej: *Formování jugoslávské informbyrovské emigrace v Československu*. In: *Slovanské historické studie* 29, 2003, str. 123–209.

²⁷ Vojtěchovský, Ondřej: *Aktivizace jugoslávských Informbyrovců v Československu v důsledku krize roku 1968*. *Slovanské historické studie* 32, 2007, str. 149–165.

Důležitá je i samostatná historie Balkánského poloostrova, zde historik může vybírat z desítek děl, namátkou např. dějiny v edici lidových novin: *Dějiny Chorvatska*,³⁰ *Dějiny Srbska*,³¹ *Dějiny jihoslovanských zemí*,³² *dějiny Bosny a Hercegoviny*³³ od Ladislava Hladkého, *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo*³⁴ od Václava Štěpánka a mnoho dalších prací nejen od českých autorů.

1.1.2 Prameny

K otázce černého obchodu, šmeliny, pašování, ilegálního přestupu hranic, problémy s cizinci aj. existuje přibližně padesát složek v Archivu bezpečnostních složek ve fondu 304 – Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 a fondu 305 – Ústředna Státní bezpečnosti. Heuristická fáze nebyla snadná. Inventář fondů v ABS³⁵ je řazen podle vybraných termínů abecedně, termín černý obchod nebo pašeráctví neexistuje, pouze problematika s cizinci respektive Jugoslávci lze najít pod heslem Cizinci v ČSR. Ani zde ovšem není sepsáno vše dostupné k vybranému tématu.

Vzhledem k většímu množství a pro snadnou přehlednost se opět nevyhneme rozsortování do několika okruhů. Do první skupiny řadíme části fondu související s pohraničím, ilegálním přechodem hranic, vydáváním propustek, které pašeráci většinou falšovali a pobytem cizinců na československém území. Nepříjemné bylo zjištění, že pozornost SNB³⁶ se zaměřovala, na úkor jiných případů, ale nejspíš v rámci dobového diktátu, na Němce, většinou odsunuté, co se vraceli pro svůj majetek. Tomuto tématu jsem se chtěla vyhnout. Stěžejní oblastí měla být československo-rakouská hranice, kde se odehrávala většina případů této práce, jiné pohraniční oblasti jsou proto vynechány, ač k nim dokumenty v ABS existují.

---

²⁸ Vojtěchovský, Ondřej. Jugoslávská antititovská emigrace v Praze v letech 1954–1968. Od ukončení činnosti směrem k novým nadějím. In: Český časopis historický 1, 2012, str. 52–86.

²⁹ Vojtěchovský, Ondřej: Jugoslávie a první fáze tzv. normalizace v Československu. In: Dvacáté století/The Twentieth Century 1, 2010, str. 13–34.

³⁰ Rychlík, Jan – Perencević, Milan: Dějiny Chorvatska. Lidové noviny 2007.

³¹ Pelikán, Jan: Dějiny Srbska. Lidové noviny 2013.

³² Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských zemí. Lidové noviny 1998.

³³ Hladký, Ladislav: Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země. Brno 1996.

³⁴ Štěpánek, Václav: Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století. Brno 2011.

³⁵ Archiv bezpečnostních složek

³⁶ SNB – Sbor národní bezpečnosti

Složka 304-5-5 *Porušování československo-rakouských hranic a nedovolené překračování hranic cizinci...*³⁷ pojednává o problémech s Rudou armádou, úplatkářskými brněnskými finančními orgány, jenž pouští lidi bez propustek a o zřízení donucovacích pracoven respektive zemských vychovatelů pro ilegálně přecházející cizince. Většina případů se týká Němců a Maďarů, zřídka Poláků.

304-79-16 *Pokyny MV k úpravě ohlašovacích lístků pro cizince...*³⁸ Složka zdlouhavě popisuje vyplňování ohlašovacích lístků pro cizince, většina je z června 1948 a ne z let 1945–1946, jak avizuje název. Jedna z mála poznámek k poválečnému období se týká připomínky, že chybí tiskopisy pro evidenci cizinců, dostupné jsou jen protektorátní s antisemickými kolonkami pro mapování židovského obyvatelstva.

304-21-3 *Úprava poměrů v zahraničí a zahájení hraniční revize – ilegální přechody hranic...*³⁹ se zaměřuje více na úpravy hranic než ilegální přechody. Úpravou hranic nejsou myšleny územní změny, ale označování pohraničních kamenů, výměna sloupů, natírání hraničních budov. Cizinců se týká stížnost, že v praxi byli často po přechodu hranic bez patřičných dokladů propuštěni, protože správní věznice byly plné, transport do vnitrozemí drahý a úředníci bezpečnostních úřadů, kteří ilegály zajistili, byli údajně většinou potrestáni důtkou. Prosba o vznik pracovních táborů a převychoven se bude opakovat ještě mnohokrát. Složka mapuje léta 1945–1947.

304-62-10 *Závady a nedostatky při střežení hranic a pohraničního území...*⁴⁰ znovu nenaplnily očekávání. Jejimi ústředními tématy je držení zbraní u finanční stráže a platnost směrnic k jejich užívání z dob Protektorátu nebo první republiky. V druhém bodě popis činnosti Němců u SNB, ženy – Němky v pohraniční pracovaly jako uklízečky a kuchařky.

304-218-1 *Různé zprávy MV o patření proti cizincům a osobám bez státní příslušnosti...*⁴¹ Tenký spis, jenž se opět věnuje hlavně německým obyvatelům, dále hledání občanů ze zemí Spojených národů v ČSR po ukončení války a konstatování, že se na našem území nacházelo příliš barových tanečnic, cirkusových a varietních osob, artistů a kolaborantů. Svému názvu spis příliš nedostál.

³⁷ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-5-5, Porušování československo-rakouských hranic a nedovolené překračování hranic Československa cizinci.

³⁸ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-79-16, Pokyny MV k úpravě ohlašovacích lístků pro cizince, zákon o pobytu cizinců na území ČSR v roce 1945–1946.

³⁹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-21-3, Úprava poměrů v zahraničí a zahájení hraniční revize – ilegální přechody hranic v roce 1947.

⁴⁰ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-62-10, Závady a nedostatky při střežení hranic a pohraničního území. Šetření z let 1945–1949.

⁴¹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-218-1, Různé spisy MV o opatření proti cizincům a osobám bez státní příslušnosti z let 1945–1950.

304-218-2 Spisy MV z roku 1946–1950 a opatření proti cizincům, kteří ilegálně překračovali hranice.⁴² Příspěvky, jak zacházet s cizinci po odpykání trestu. Pro tuto práci klíčové.

Nejdůležitější byly složky o trestné činnosti jugoslávských státních příslušníků, konkrétně o černém obchodě a pašování, na což se měla práce od začátku zaměřit. Do druhé skupiny proto spadají složky o pašeráckých tlupách, o pátrání po jihoslovanských zajatcích v československých táborech v 1945 až zcela nejobecněji informace o cizincích – Jugoslávci.

304-215-10 Pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v zajateckých táborech...⁴³ Úkolem bylo zjistit, zda propuštění Jugoslávci zůstávali na území ČSR (většinou se jednalo o členy SS nebo Ustaši, proto s návratem domů nespěchali) a zda nepomáhali s budováním kontaktní sítě pro pašeráky.

304-219-1 Cizinci Jugoslávci. Směrnice MV⁴⁴ z roku 1946 o odsunu jugoslávských občanů z řad „Ustaši“. Hlášení pasových kontrol...⁴⁵ Sebrané informace o jugoslávských občanech v Československu – trestné činy, repatriace, protistátní letáky po roztržce Informbyra, jugoslávské velvyslanectví v Praze, černý obchod aj.

304-256-10 Zpráva MV z roku 1946 týkající se chorvatské menšiny na území ČSR⁴⁶ tenká složka s jedním udáním z obce Frélichov.

305-19-6 Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948.⁴⁷ Jedna z nejzásadnějších složek, ač první desítky stran vypovídají o národních socialistech po Únoru 1948 v ČSR. Následuje rozebrání pašerácké skupiny, detailní popisy, mnoho výpovědí, vše zpřeházené, sem tam neúplné, přesto velice užitečné.

---

⁴² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-218-2, Spisy MV výnosy z roku 1946-1950 a opatření proti cizincům, kteří ilegálně překračovali hranice.

⁴³ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-215-10, Pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v československých zajateckých internačních táborech.

⁴⁴ MV – ministerstvo vnitra

⁴⁵ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-219-10, Cizinci Jugoslávci. Směrnice MV z roku 1946 o odsunu jugoslávských občanů z řad „Ustaši“. Hlášení pasových kontrol stanic o průjezdu jugoslávských občanů přes území ČSR a hlášení velitelství stanic SNB o protistátní činnosti a kriminální činnosti Jugoslávců.

⁴⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-256-10, Zpráva MV z roku 1946 týkající se chorvatské menšiny v ČSR.

⁴⁷ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-19-6, Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948.

305-137-6 *Zpráva o prošetřování jug. státních příslušnicích jest vedena pod názvem BOLČIČ a spol. z roku 1947*⁴⁸ znovu velmi podstatný materiál. Černý obchod, pašování přes hranice, některá jména se shodují se jmény ze složky 305-19-6.

305-323-6 *Spolek „Jugoslávská národní fronta v ČSR“*...⁴⁹ Podrobně sepsaný vznik spolku, činnost, důvody k rozpuštění v roce 1950, výpovědi a seznam členů. Spojitost se šmelinou žádná, ale zajímavé pro sledování vývoje situace před a po roztržce Informbyra.

305-136-3 *Prošetření činnosti 2 jug. státních příslušníků, kteří se v ČSR vydávali za Titovy partyzány*...⁵⁰ Možnost využít při sledování obecně trestné činnosti jugoslávských občanů v Československu po roce 1945. Spojitost s pašeráky žádná.

Třetí skupina se skládá z osnov, směrnic, vládních nařízení a zákonů potírajících šmelinu, které vznikly v druhé polovině 40. let 20. století. U mnoha zpracovaných případů se nezachoval závěrečný verdikt (buďto byl zcela ztracen, nebo v 60. letech 20. století vyndán ze spisu a nepodařilo se ho zaměstnancům archivu dohledat nebo byl skartován). Proto jsou dobové zákony důležité, díky nim dokážeme určit, jak přibližně mohl vypadat trest.

304-12-2 *Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947*.⁵¹ Spis obsahuje návrhy zákona schváleného Ústavodárných shromážděním republiky Československé v roce 1947, jenž směřoval proti černému obchodu a „ziskuchtivému hromadění zásob“. Projednávání zákona bylo složité, součástí jsou návrhy jednotlivých ministerstev. Překvapivým úkazem byl seznam odborníků pro stíhání šmeliny, který vznikl během měsíců jednání roku 1947. Je rozdělen podle měst a oborů, na které se měli odborníci zaměřit - pekařství, uzeniny, mléko, oblečení, chemie atd. U znalce je uvedená adresa, povolání a obor.

304-12-3 *Zákroky proti šmelinářům a seznam osob přistižených při provozování černého obchodu*.⁵² Obsah částečně jiný než praví název. Prvních pár stran obsahuje dopisy od dělníků a horníků, jež vyzývají vládu k utvoření pracovních táborů pro šmelináře, přikládají přesné popisy, jak by měly tábory vypadat a jsou podepsány „Čest práci,

---

⁴⁸ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu, zlata, hodinek a valut a přecházeli ilegálně čsl. stát. hranice hlavně z Rakouska do ČSR a naopak na falešné doklady. Skupina jug. stát. přísl. jest vedena pod názvem Bolčič a spol. z roku 1947.

⁴⁹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-323-6, Spolek „Jugoslávská národní fronta“ v ČSR – prošetřování funkce spolku, rozpuštění v 1950, výpovědi a členské přihlášky.

⁵⁰ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-136-3, Prošetřování činnosti 2 jugoslávských státních příslušníků, kteří se v ČSR vydávali za Titovy partyzány a svou činností se dopouštěli nepřístojného chování. Spisy jsou z roku 1945–1947.

⁵¹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947.

⁵² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-3, Zákroky proti šmelinářům a seznam osob přistižených při provozování černého obchodu.

soudruzi!“, ač se nacházíme v roce 1947. Zbývající obsah jsou informace o stavebních plánech během první dvouletky.

*304-228-18 Různé zprávy a hlášení velitelství SNB z let 1945–1950 k osobám, které páchaly trestnou činností pašeráctví.*⁵³ Případy pašování skoro čehokoli (plavky, kvasnice, pingpongové míčky, drogy) z ČSR do Polska, Rakouska, Německa, Jugoslávie a zpět.

Směrnice ze složky *304-229-1 (Směrnice MV z roku 1946–1949 týkající se potírání černého obchodu)*,⁵⁴ vznikly opět v roce 1947, v mnohém jsou shodné s těmi ze spisu 304-12-2.

*304-229-2 Hlášení stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které se dopouštěly trestných činů tím, že prováděly černý obchod.*⁵⁵ Na začátku složky situace let 1945 a 1946, objevují se zde problémy se starou a novou měnou, zvláštností je, že v roce 1945 SNB zabavené zboží rovnou prodává a peníze putují do státní pokladny. V této době pokračovalo pašování z Vídně a do Vídně (stejně jako u jugoslávských band), přibývaly černé porážky zvířat.

Pět složek s inventárními čísly *304-229-13 až -17 (Hlášení OV SNB z roku 1947–1948 o výsledcích černého obchodu)*⁵⁶ poslouží k tvorbě statistik. Zprávy jsou rozděleny podle oblastí a lze na nich sledovat trendy – případů černého obchodu přibývá vždy před Vánocemi a jedná se především o maso a základní suroviny (možná pro pečení cukroví): mouka, vejčička, mléko, cukr. Naopak v létě se šmelí méně, výjimkou je suchý rok 1947. Najdeme oblastní rozdíly, součástí materiálu je tvrzení nadřízených z SNB, že v oblastech, kde se nacházejí textilní továrny, se černě obchoduje nejvíce, což je nejspíš pravda, protože citelně chyběly látky. Posledních šest měsíců před osvobozením již nebylo možné dostat na lístky vůbec žádné. Drtivá většina obyvatelstva tudíž neměla zásoby a přiděly distribuované po osvobození vůbec nestačily. Obdobně to bylo s obuví.

Čtvrtý oddíl pramenů je nejmenší. Čítá dvě složky *304-306-9 Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Brno*⁵⁷ a *304-309-04 Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Mikulov*.⁵⁸ Města nebyla vybrána náhodně, v Brně se

---

⁵³ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-228-18, Různé zprávy a hlášení velitelství stanic SNB z let 1945-1950 k osobám, které páchal trestnou činností pašeráctví.

⁵⁴ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-229-1, Směrnice MV z roku 1946-1949 týkající se potírání černého obchodu.

⁵⁵ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-229-2, Hlášení stanic SNB z let 1945-1950 k osobám, které se dopouštěly trestných činů tím, že prováděly černý obchod.

⁵⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární čísla: 304-229-13, 304-229-14, 304-229-15, 304-229-16, 304-229-17, Hlášení OV SNB z roku 1947-1948 o výsledcích potírání černého obchodu.

⁵⁷ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-306-9, Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Brno.

⁵⁸ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-309-04, Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Mikulov.

pašeráci scházeli, Mikulov je město na tehdy československo-rakouských hranicích, Jugoslávci tudy procházeli. Ač slovo „zadržovaných“ evokuje „zatčených“, zde bylo použito ve smyslu „zaznamenaných, spočítaných“. V těchto pramenech bylo cílem zjistit, kolik cizinců se po válce nacházelo v uvedených městech, kolik procent byli obyvatelé FLRJ a zda se jména neshodují s pašeráky. Na Mikulovsku se jednalo vždy o pár Srbů nebo Chorvatů ve vesnici,⁵⁹ ale v Brně byl počet překvapivě vysoký. Dalo by se s ním dále pracovat v rámci statistik, jsou dostupná celá jména, pohlaví, věk, adresy v ČSR i v Jugoslávii.

V rámci heuristické práce bylo vytrženo mnoho složek, které neobsahovaly žádný materiál nebo materiál zcela jiný, např. *304-62-13 Malý pohraniční styk – vydávání propustek 1947*⁶⁰ se skládá z sedmi listů o stycích s německými pohraničními orgány, *305-21-8 Seznamy členů posádky reemigrantských vozů*⁶¹ zas z informací o požárech nebo hanlivé verzi československé hymny, kterou zpívali němečtí kluci. *305-22-1 Dílčí zpráva o návštěvě delegace Svazové Rady a Rady národů národní skupštiny FLRJ v ČSR roku 1948*⁶² nezachycuje změnu ve vztazích mezi zeměmi, ale počty návštěvníků na Slovanské zemědělské výstavě. *305-323-3 Brigáda SČM v Jugoslávii v roce 1947*⁶³ neposkytne nic o Čechách a Slovácích pracujících na trati Šamoc-Sarajevo, kteří by eventuálně mohli pomáhat s pašováním, za to seznam a odůvodnění propuštění zaměstnanců z Podnikového ředitelství Českomoravské Kolber-Daněk a mnoho podobných.

Kauza jugoslávského vicekonzula v Bratislavě Keviče Šefika se měla stát jedním z hlavních případů studie. Šefik byl obviněn z organizování špionážní činnosti na Slovensku a z pokusu pašovat přes hranice téměř 50 kg stříbra a jiné předměty. Byl souzen v roce 1950 ve vykonstruovaném procesu s dalšími šesti československými a deseti jugoslávskými občany, v procesu padly dva rozsudky smrti a vysoké tresty odnětí svobody. Šefik byl odsouzen na doživotí.⁶⁴ Čtyři složky v Archivu bezpečnostních složek (*305-498-1 až 305-298-4 Kevič Šefik a spol. proces s jugoslávskými špióny a rozvratníky*)⁶⁵ neobsahují v prvním případě nic,

---

⁵⁹ Vsi Valtice, Sedlec, Úvaly, Mušov, Nový Přerov, Frélichov a dolní Věstonice.

⁶⁰ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-62-13, Malý pohraniční styk – vydávání propustek v 1947.

⁶¹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-21-8, Seznamy členů posádky reemigračních vozů ministerstva sociální péče z Jugoslávie a z Rumunska.

⁶² ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-22-1, Dílčí zpráva o návštěvě delegace Svazové Rady a Rady národů národní skupštiny Federativní lidové republiky Jugoslávie v ČSR roku 1948.

⁶³ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-323-2 Brigáda SČM v Jugoslávii v roce 1947 – seznam příslušníků SČM, kteří byli na brigádě v Jugoslávii na trati Šamoc-Sarajevo v roce 1947.

⁶⁴ Vojtěchovský, Ondřej: Z Prahy proti Titovi, Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu. Filosofická fakulta Univerzity Karlovy 2012, str. 143, 331, 333, 369.

⁶⁵ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární čísla: 305-498-1, 305-498-2, 305-498-3, Kevič Šefik a spol. proces s jugoslávskými špióny a rozvratníky. ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-498-4, Kevič Šefik a spol. a prohlášení ÚV-KSČ Jugoslávie.

spis byl v 60. letech 20. století zničen, v případě druhé a třetí složky výsledky československých obětí procesu, čtvrtá část popisuje problémy s jugoslávskými uční po roztržce Informbyra. Detaily o pašování by možná šly dohledat v chorvatských a srbských archivech nebo v časopise Nová Borba, ty používá i O. Vojtěchovský, jedná se ale o velmi detailní činnost, jenž přísluší spíš disertační práci.

Rovněž zůstaly nevyužity některé archivy. Věnovala jsem několik návštěv Národnímu archivu v Praze, zde je možno využít materiály z fondů Úřadů předsednictva vlády-Běžná spisovna a Úřadů předsednictva vlády-Tajná spisovna např. proces vystěhování Čechů a Slováků z Jugoslávie, osud Vojvodinských Slováků, vztahy mezi Československem a FLRJ, je možnost důkladněji prozkoumat inventáře Moravského zemského archivu a Archivu ministerstva zahraničních věcí. Všude se dají nalézt témata, která diplomovou práci rozšíří např. na disertační. V rámci této práce je to ale nadbytečné.

Poslední neprobádanou oblastí je tisk. Protože jsou zde zpracované případy marginální, ne zvolila jsem ani tuto možnost, ač přiznávám, že by se daly vyhledat reakce tisku na zákony proti černému obchodu nebo na větší razie proti šmelinářům a pašerákům.

2 Poválečná situace v Jugoslávii

2.1 Komunistický režim

Komunistická strana Jugoslávie vyšla z druhé světové války jako dominantní politická síla ovládající veškerou státní moc. V ministerských křeslech zůstalo pár nekomunistických politiků, ale jejich činnost se omezovala na vykonávání protokolárních povinností. Protikomunistická opozice byla nejednotná, skládala se z ilegálních proudů v zemi (zbytky Ustašovců, četnické jednotky, albánské nekomunistické síly) a emigrace. Jejich jedinou nadějí byl nový konflikt mezi Východem a Západem.⁶⁶

Všechny důležité politické i hospodářské otázky řešila od osvobození Bělehradu v říjnu 1944 výhradně úzká skupina okolo Josipa Broze-Tita, své rozhodnutí dávala nekomunistickým členům vlády pouze na vědomí. Komunisty řízená policie blokovala činnost ostatních politických stran a zakazovala opoziční tisk. Listopadových voleb 1945 se účastnilo 89% voličů a 88% z nich podpořilo komunistickou kandidátku. Po vyhraných volbách dovršila Komunistická strana Jugoslávie⁶⁷ budování stalinistického systému i po formální stránce – nová skupština zrušila na svém prvním zasedání 29. listopadu 1945 monarchii a vyhlásila Jugoslávii federální a lidovou republikou (FLRJ). V lednu 1946 přijal parlament novou ústavu, která ve všech směrech kopírovala sovětský vzor z 1936. Žádný jiný stát střední nebo jihovýchodní Evropy nekopíroval tehdy sovětský model tak důsledně jako Titova Jugoslávie. Přesto ve srovnání s ostatními formujícími se státy sovětského bloku najdeme jeden podstatný rozdíl, Titova vláda mohla počítat s podporou rozhodující části jugoslávského obyvatelstva, komunistický režim nebyl nastolen sovětskou armádou a nedržel se jen díky její podpoře. Lid Tita miloval. Popularita KSJ souvisela s jejím úspěchem v národně-osvobozeneckém boji a v občanské válce. A především vizionářská komunistická idea byla nesporně populární. Nabízela perspektivu rychlého vymanění se z bídy a obrovských sociálních rozdílů, což předválečný režim nedokázal. Jugoslávské království se zmítalo v krizích již svého vzniku v roce 1918. Režim byl korupční, neefektivní, parlamentní demokracie ovládal královský dvůr a některé další kruhy společnosti. Zatímco nový komunistický režim skutečně naplnil proklamované právo každého národa na vlastní existenci. Poprvé v dějinách byla uznaná existence makedonského národa. Komunistům se

---

⁶⁶ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanských zemí. Lidové noviny 1998, str. 495.

⁶⁷ Komunistická strana Jugoslávie dále jako KSJ

podarilo značně zmírnit národnostní napětí, které mezi některými jugoslávskými etniky panovalo již několik desetiletí, a tím si připravili smířlivé pole působnosti pro další činnost.⁶⁸

2.2 Znárodnění a konfiskace majetků nepřátel státu

Jugoslávie např. spolu s Rumunskem, Maďarskem a Polskem patřila mezi země, kde musely být nahrazovány ohromné válečné škody, v tomto aspektu byla její situace mnohem horší než v Československu, kde bylo hospodářství rovněž poznamenáno válkou (o tom dále), ale frontové boje jako takové zde neprobíhaly. Mezi evropskými státy byl rozdíl v poválečném vývoji vyplývající z toho, zda se jednalo o státy okupované Německem nebo země, které se staly satelitem Německa, a měly tedy po válce statut nepřátelských států. Stejně tak hrála roli otázka, zda státy osvobodila Rudá armáda zcela či zčásti a zda v těchto státech zůstali sovětští vojáci i po skončení války.⁶⁹

Počátek ekonomických reforem v Jugoslávii byl spojen s konfiskací nepřátelského majetku, který v případě živnostníků a průmyslových podniků zůstal ve vlastnictví státu. Toto řešení podporoval jugoslávský vrcholný orgán protifašistického odboje Antifašistická rada národního osvobození (Antifašističko Veće Narodnog Oslobodenja Jugoslavije, AVNOJ). Stalo se tak po osvobození Bělehradu 21. listopadu 1944. AVNOJ tu ve Výnosu kromě konfiskací německého a italského majetku zaváděl pojem zatímní, tzv. státní správy majetkové podstaty těch osob, které nabyly rozsáhlejší majetek v době války či na majetek cizích státních příslušníků, o jeho osudu se mělo rozhodnout po osvobození. Právě toto zajišťovací opatření bylo využito podobně jako v Československu k zajištění majetku vhodného k pozdějšímu znárodnění a odhaduje se, že takto jugoslávský stát kontroloval v polovině roku 1945 75,5% průmyslu.⁷⁰

Dne devátého června 1945 vydalo předsednictvo AVNOJ zákon o záboru majetku a provedení záboru. Doplněn a novelizován byl 27. července 1946, podle této úpravy se konfiskoval nejen majetek Německé říše, ale i fyzických osob s německým státním občanstvím či jugoslávským občanstvím německé národnosti a dále osob, které otevřeně bojovaly proti jugoslávským partyzánům, stejně jako majetek válečných zločinců a jejich

---

⁶⁸ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanských zemí. Lidové noviny 1998, str. 496–498.

⁶⁹ Kuklík, Jan: Znárodnění Československo. Od znárodnění k privatizaci-státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha 2010, str. 358.

⁷⁰ Tamtéž, str. 359.

„pomahačů“.⁷¹ Díky popsanému zákonu ztratili majetek všichni pašeráci zmínění v této práci. Kromě trestu, který jim hrozil za kolaborantství nebo protistátní činy⁷² to mohl být další z důvodů, proč se většina z nich po válce nevrátila do vlasti, ale využila „lukrativní možnost“, pašování do válkou zničeného Rakouska z ekonomicky a hospodářsky stabilnějšího Československa.

---

⁷¹ Kuklík, Jan: Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci-státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha 2010, str. 359.

⁷² Dne 25. srpna 1945 vydala Prozatímní lidová skupština zákon o postihování válečných zločinů a různých druhů domácí kolaborace, zejména boji proti partyzánům. Mezi tresty nalezneme trest smrti, trest odnětí svobody, konfiskaci majetku a peněžní tresty.

3 Poválečná situace v Československu

3.1 Košický vládní program

V březnu 1945 opustili představitelé londýnské emigrace spolu s prezidentem Eduardem Benešem Velkou Británii a vydali se do Moskvy na jednání se sovětskými představiteli, zároveň je čekala klíčová vnitropolitická rozhodnutí. Vládní program měl obsahovat ustanovení o národních výborech, rozsáhlých ekonomických a sociálních reformách včetně pozemkové reformy, o retribuci i o sjednocení odborů a pomoci obětem války, jeho text byl zformulován během rozhovorů v Moskvě ve dnech 22.–29. března 1945.⁷³ Dne 4. dubna v Košicích přijal Beneš slib členů první vlády Národní fronty, a ta již na osvobozeném území, na své první schůzi 5. dubna 1945, vyhlásila v Moskvě dohodnutý tzv. Košický vládní program. Ustanovení ekonomická a majetkoprávní nalezneme především v článcích X., XI., XII.⁷⁴ V článcích XIII.–XV. se vláda zavazovala zabezpečit zásobování obyvatelstva potravinami.⁷⁵

Ekonomická část vládního programu zdůrazňovala především nutnost obnovy národního hospodářství poškozeného válkou, konfiskace majetků Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů (s výjimkou německých a maďarských antifasistů), zavedení národních konfiskátů a provedené nové pozemkové reformy.

3.2 Hospodářská situace a proces znárodnění

Otázky hospodářské představovaly ihned po válce politikum prvního řádu. Hospodářská situace země se v posledních měsících války zhoršila. Zhroutila se výroba, projevoval se nedostatek surovin, paliv, elektřiny, vážlo zásobování, kvetl černý obchod. Katastrofální situace byla v dopravě – v síti i ve stavu dopravních prostředků. Ve většině odvětví klesla výroba na minimum, produktivita práce dosahovala 40–60% předválečného stavu. K tomu je potřeba přičíst vyčerpanost dělníků, pokles pracovní morálky, silnou fluktuaci, odliv pracovníků z průmyslu a potíže s kvalifikací.⁷⁶

---

⁷³ Kuklík, Jan: Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci – státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha 2010, str. 137.

⁷⁴ Tamtéž, str. 138.

⁷⁵ Kuklík, Jan a kol.: Dějiny československého práva 1945–1948. Praha 2011, str. 12.

⁷⁶ Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989. Karviná 1997, str. 149–150.

Hospodářský model, jenž v první řadě snižuje bídu a problémy s prací cestou „omezením soukromé hospodářské činnosti do určitých rozměrů a jejího podřízení veřejné kontrole,“⁷⁷ měl ve svém programu již Petiční výbor věrní zůstaneme. Na základě dekretu prezidenta republiky z 19. května 1945 byly do konfiskovaného majetku nepřátel a zrádců dosazeny národní rady. Dne 24. října 1945 přibyl další prezidentův dekret, dekret o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, akciových bank a soukromých pojišťoven.⁷⁸ Systém hospodářské správy zavedený německou okupační správou v listopadu 1939 s cílem ovládnout a kontrolovat výrobu se jevil jako funkční i pro poválečné období. Určitou demokratičnost řízení hospodářství měly zajišťovat „poradní sbory“, a to jak na úrovni podniků, tak hospodářských skupin. „Boj o hospodářské pozice“ hrál tak v československém poválečném životě významnou roli, neboť byl nedílnou součástí mocenského boje.⁷⁹

Obnova zařízení a doplnění zásob surovin, paliv a materiálu pro zabezpečení výroby vyžadovala velké kapitálové injekce, které zejména ve velkém průmyslu nemohli soukromí vlastníci zajistit. Příliv zahraničního kapitálu do zemí, jenže se dostaly do politické sféry SSSR, také nebylo reálné očekávat. Znárodnění taky řešilo problém sanace těch velkých průmyslových podniků a bank, jímž hrozil následkem hospodářské politiky nacistů bankrot.⁸⁰

V znárodněných podnicích a v celém znárodněném sektoru se ovšem brzy objevily první negativní jevy, uvolnění pracovní disciplíny na pracovišti. Mnozí dělníci byli toho názoru, že pracují na svém a jim to stačí. Začali si domů odnášet materiál a výrobky z továren s odůvodněním, že majetek je přece všech. Ukradené věci poté použili, vyměnili nebo prodali na černém trhu. Souhrnný čistý zisk znárodněného průmyslu za léta 1945–1948 byl nevelký.⁸¹

Dvacátého pátého října 1948 byl přijat Budovatelský plán Gottwaldovy vlády. Hlavním úkolem bylo dokončit obnovu hospodářství a dosáhnout předválečné životní úrovně.

---

⁷⁷ Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945–1946). In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 94.

⁷⁸ Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1989. Karviná 1997, str. 150.

⁷⁹ Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945–1946). In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 96.

⁸⁰ Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989. Karviná 1997, str. 152.

⁸¹ Činil 343 mil. Kčs, přitom zahrnoval klíčová průmyslová odvětví a měl k dispozici relativně moderní zařízeníjší než sektor soukromý. - Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1989. Karviná 1997, str. 154.

Průmyslu ovšem začínaly chybět peněžní prostředky. Rozpory v hospodářské politice se vyhrtyly v souvislosti s neúrodou v roce 1947. Prudký pokles zemědělské výroby měl více příčin. Ne všechna zabraná půda z pozemkové reformy byla obdělávaná, osídlování pohraničí probíhalo s těžkostmi, na vesnici se vyhrocovaly konflikty v souvislosti s novou agrární politikou, odvádění dávek aj. Vše vedlo k omezování přidělů potravin, znovu se rozbujel černý obchod.⁸²

Na konci roku 1946 a v 1947 šmelina kulminovala, obchodovalo se s věcmi z průmyslového odvětví (v případě Bolčic se sacharinem, který pašerákům prodávali zaměstnanci cukrovaru), na vesnicích se ve větším obchodovalo s potravinami např. z černých porážek.

Třetí komoditou, jenž se stala často obětí zlodějů, byla pomoc od UNRRA,⁸³ která pomáhala všem členům Spojených národů, jenž si požádali. Oslabeným státům, které nemohly za pomoc platit valutami - a to byl případ ČSR – poskytla pomoc zdarma. Československo přijalo v 1945–1946 dary ve výši 273 milionů dolarů (tehdejší kurz činil 50 Kčs za 1 USD). V úmluvě UNRRA stálo, že zboží se bude prodávat, ne rozdávat, za odpovídající ceny a výtěžek bude ponechán zemi na obnovu. Nákup a přepravu zboží organizoval Československý úřad pro hospodářskou pomoc a obnovu, měl zajistit i bezpečnost. Prostřednictvím této pomoci lidé získali potraviny, léky, oblečení, dopravní prostředky a prostředky pro obnovu průmyslových odvětví. ČSR přispělo do akce dodávkami cukru.

3.3 Náprava rozvrácených peněžních poměrů

Československý měnový úřad vznikl podle dekretu prezidenta republiky ze dne 12. 11. 1944, měl vykonávat funkci emisního ústavu na osvobozeném území. Dalším dekretem, č. 139/1945 Sb., skončila dne 18. 5. 1945 svou činností protektorátní Národní banka pro Čechy a Moravu a byla obnovena Národní banka Československá. Svěřeny jí byly čtyři hlavní úkoly: 1) očistit peněžní fond co nejdříve od nepřátelských okupačních měn, 2) sjednotit korunové měny dřívějšího Protektorátu Čechy a Morava a dřívější Slovenské republiky na jednotnou

---

⁸² Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989. Karviná 1997, str. 156.

⁸³ UNRRA – vznikla 9. listopadu 1943 v USA, aby pomohla válkou postiženým zemím a byla nejvíce dotována USA (73%), Anglií (17%) a Kanadou (4%). – Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1989. Karviná 1997, str. 156.

československou měnu a zavést ji jako zákonné platidlo. 3) Likvidovat inflační přebytek peněz, který vznikl během války, 4) novou československou měnu konsolidovat.⁸⁴ K 10. květnu 1945 byla odňata německým markám funkce zákonného platidla, marky se daly vyměnit kurzem 1 RM = 10 K⁸⁵ u poštovních úřadů a tím zmizely z oběhu.⁸⁶

Další dekret zavedl československou korunu k 1. 11. 1946. Dostala se do oběhu tak, že si každá osoba směla vyměnit dosavadní „staré“ peníze v omezené míře, za 500 Kčs, tj. za 500 korun nové měny, podnik si mohl vyměnit podle hospodářských potřeb, tak aby mohl zaplatit provozní výdaje a vyplatit mzdy. Do oběhu bylo dáno 19 miliard v nové měně. Peněžní vklady a pohledávky u bankovních ústavů, životní pojistky a cenné papíry byly prohlášeny za „vázané“. Tím byla zablokovaná inflační kupní síla ve všech formách, v hotovostech, vkladech, pojistkách, obligacích, akciích atd.⁸⁷ Většina peněžních prostředků včetně úspor obyvatelstva zůstala zablokovaná na neúročných vázaných vkladech. Lidé s nimi nemohli volně disponovat a peníze se čerpaly jen v sociálně odůvodněných případech. Peněžní reforma z 1953 tyto vázané vklady zrušila a lidé o peníze přišli.⁸⁸

Po zavedení nové československé koruny následovala opatření na úseku cen a mezd. Byla provedena rozsáhlá revize cen a jejich výše byla v průměru uměle stanovena na trojnásobek stavu před 2. světovou válkou. Tomuto stavu byly přizpůsobeny i mzdy a starobní důchody. Problémem zůstávaly omezené zdroje trhu, vrátit se na předválečnou životní úroveň byl dlouhotrvající a složitý proces. Obyvatelstvo omezoval přidělový systém, kvalita zboží byla nižší než za první republiky, část spotřebního zboží byla na legálním trhu nedostupná a ceny na černém trhu vysoko převyšovaly ty určené státem.

---

⁸⁴ Vencovský, František: Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1992, str. 111.

⁸⁵ Za jednu římskou marku člověk obdržel 10 korun.

⁸⁶ Maďarské pengö se vyměňovaly při kurzu 2 korun slovenské = 1 pengö a přestalo platit 26. června 1945. Situace na Slovensku byla odlišná od té v Čechách a na Moravě. Od 1945 obíhaly na Slovensku peníze označené jako poukázky a vytištěné v Moskvě s letopočtem 1944. Dostávaly se do oběhu při postupu sovětské armády a československého armádního sboru. Stalo se z nich zákonné platidlo a postupně bylo likvidované. – Vencovský, František: Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918–1992, str. 112.

⁸⁷ Tamtéž, str. 113.

⁸⁸ Steiner, Jan – Krol, Jiří: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918–1989. Karviná 1997, str. 153.

3.4 Československo-jugoslávské vztahy

Československo-jugoslávské vztahy byly mezi léty 1945 až 1948 velice přátelské. Kořeny těchto vztahů spočívaly v pocitu slovanské sounáležitosti, navazovaly na sympatie z minulosti, pramenily z obav z obnovy německého nepřátelství. Československá veřejnost vnímala FLRJ jako úspěšného, statečného a velkého bojovníka proti nacismu, Josipa Broze Tita jako slávou ověčeného vůdce. Přátelství zpečetila spojenecká smlouva, jež byla – po delších peripetiích – podepsaná dne 7. května 1946 během oficiální návštěvy československé delegace v Bělehradu. Jednalo se o smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a mírové spolupráci mezi ČSR a Jugoslávií.⁸⁹

Oba státy spojovaly nejen politické, ale i ekonomické zájmy, obchodní styky a hlubší hospodářská spolupráce. Československo doufalo, že na trzích jihovýchodní a východní Evropy nahradí Německo. Jugoslávský program rychlé industrializace naopak počítal s československými investicemi, přikládal jim klíčovou roli. ČSR v tom vidělo cestu, jak získat trhy, které by chránily jeho hospodářství před krizemi, a jak by v budoucnu mohlo vzdorovat německé hospodářské expanzi.⁹⁰ Závažnější problémy se začaly objevovat ještě před červnem 1948 (více o roztržce Jugoslávie s Informbyrem v kapitole 5). Neshody způsoboval nejen československý majetek ve FLRJ, jenž nebyl navrácen původním majitelům, ale i návrat Čechů a Slováků zejména ze Slavonie do ČSR.

Detailněji není potřeba československo-jugoslávské vztahy rozebírat. Krátký popis měl sloužit k ukázce, že jugoslávští pašeráci měli v ČSR relativně lehkou situaci. Na rozdíl od Němců, kteří nebyli v této době v lehké pozici, nikdo neudával každý jejich pohyb, podařilo se jim navázat kontakty s lidmi z důležitých firem nebo s pohraničníky, kteří je za drobný obnos nechali ilegálně překročit hranice do Rakouska. Nahrával jim fakt, že na rozdíl od mnoha obyvatel ČSR měli čím uplácet, ať už se jednalo o peníze, potraviny či cigarety. To jim otevíralo dveře při shánění noclehu a budování sítě kontaktů. Jazyková bariéra nebyla rovněž nijak vysoká. Stačilo, aby pomlčeli o tom, že během války nebyli pravověrnými jugoslávskými partyzány, ale spíše naopak, a obchodům se dařilo.

---

⁸⁹ Kaplan, Karel: Československo v poválečné Evropě. Karolinum 2004, str. 227–230.

⁹⁰ Tamtéž, str. 231.

4 Pašerácká skupina Bolčic a spol.

Pašerácká skupina složená z desítek občanů Jugoslávie (vyšetřovatelé ve spisech pracovali s číslem 47, ale není podložené důkazy), byla SNB pracovně pojmenovaná podle domnělého šéfa tlupy,⁹¹ Ivana Bolčice.⁹² Bezpečnostní orgány vyšetřovaly skupinu s přestávkami tři roky, od druhé poloviny 1946 do 1949, stěžejními byla léta 1946 až 1948. Pašeráci v českých zemích nejspíš působili déle, v začátcích sledování měli kontaktní síť po celé zemi, jejich vybudování nebyla otázkou dnů. Rovněž není vyloučena činnost jednotlivců v druhé polovině roku 1949 a dále, jejich síla už nebyla tak velká, skupina se více méně rozpadla.

Jak vyplynulo z vyšetřování, nacházely se zde dvě větve, moravská a česká. Moravská byla početnější, což je logické, protože z Brna je to na rakouské hranice blíže než z Prahy. Pražská skupina je ve spisech zmíněna okrajově, buďto se o ní SNB nepodařilo získat tolik informací nebo měla za úkol pouze shánění materiálů, jež kupovali pašeráci po příjezdu do Prahy, častěji byl dovezen do Brna, Znojma nebo Olomouce a tam rozdělen.

4.1 Agent-provokatér Milan Havlík

Vyšetřování pašeráků nabralo na obrátkách v srpnu 1946, když se agentovi-provokatérovi, strážmistovi Milanovi Havlíkovi, podařilo navázat kontakt s delegátem jugoslávského konzulátu v Brně Kristem Ivanovićem. Sešli se 8. srpna v 1946 v jídelně na Bratislavské ulici v Brně a Ivanović mu nabídl ke koupi čokoládu, zrnkovou kávu a konzervy spolu s tvrzením, že jako Jugoslavec má všeho dost. Havlík odmítl kvůli nedostatku peněz. V roce 1946 v Československu nadále existoval přidělový lístkový systém, který umožňoval nákup za úřední ceny. Zásadní význam měla i pomoc od UNRRA. Dospělí díky ní dostávali potraviny, jež už léta ne, děti narozené za Protektorátu je viděly poprvé, jednalo se o rýži, těstoviny, kávu, kakao, ovocné džemy a šťávy, rozinky, vanilku nebo kvalitní čaj. Některé potraviny byly v ČSR dosud neznámé – burákové máslo, sušené maso, rajčatové,

---

⁹¹ Tlupa je dobový název používaný ve vyšetřovacích spisech, nejčastěji najdeme slovní spojení „pašerácká tlupa“, „tlupa šmelinářů“. Proto jej budeme používat i v této práci.

⁹² Přepis jmen je problémový. Většinu křestních jmen i příjmení najdeme ve spisech napsaných několika verzemi. Byla snaha vždy po konzultaci vybrat tu gramaticky správnou. Příjmení končící na-č (např. Ivančic, Bolčic) by měly být zakončeny měkkým -č a ne tvrdým-č, jak je tomu v hlášeních. Pro další užití jsme si proto vybrali nepočestnou verzi, protože např. u německých nebo anglických jmen rovněž užívám jejich původní, gramaticky správnou podobu.

grapefruitové a švestkové džusy. Specifickým lahůdkám amerického kontinentu lidé na chuť nepřišli, jednalo se o vepřové s hruškovou omáčkou nebo šunku s rozinkami.⁹³ Na přelomu roku 1946 a 1947 vysvitla naděje, že rostoucí nabídka potlačí černý trh. Ale neúroda, ukončení hlavní etapy dodávek UNRRA a uvolňování peněz z vázaných vkladů vedly k opětovanému rozevírání nůžek mezi legálními a nelegálními cenami. Podle článku v časopise Český život z ledna 1947 byl rozdíl cen následovný: v září 1945 byla cena vepřového sádla na černém trhu 69krát vyšší než cena úřední, zrnková káva byla 60krát dražší, cukr 42krát, margarín 32krát, máslo 30krát, hovězí maso 24krát, vepřové 25krát. V září 1946 byla cena vepřového sádla vyšší 4,7krát, kávy 2,4krát, cukru 2,8krát, margarínu 4,1krát, másla 2,4krát, hovězího masa 2,4krát a vepřového 3,1krát vyšší než cena úřední.⁹⁴ V roce 1946 činila průměrná měsíční mzda 2 665 Kčs, v 1947 3 120 Kčs, v 1948 pak 3 490 Kč.⁹⁵

Agentovi Havlíkovi nabídl Ivančič možnost si něco málo přivydělat, slovy Ivanoviče: „Stačí nebýt příliš citlivý a hloupý, protože v ČSR člověk nakoupí levně a v zahraničí prodá draze, zdejší černý trh je nedocenený.“⁹⁶ Havlík vše nahlásil nadřízeným, byla mu určena funkce agenta-provokatéra, jenž měl odhalit rozsáhlou pašeráckou síť. Následovalo několik dní prozkoušování, během kterých se Havlík dozvěděl, že skupina kolem Ivančiče vyvážela do Rakouska především sacharin, morfium a kokain, do Československa přivážela cigarety. Pašování drog je ojedinělé a v jiném případě se neopakovalo. Pojítkem všech pašeráků byl sacharin, občas vyváželi zlato, ale spíše to bylo naopak, z Rakouska do ČSR přišli se zlatem, valutami, zde za ně nakoupili a do Rakouska vozili jen potraviny. Nejlepší je samozřejmě pašovat trvanlivé potraviny, největší poptávka byla po zrnkové kávě a cukru, protože prvně jmenované se v Československu nedalo nakoupit levně, šáhli po druhé nejžádanější trvanlivé komoditě. Pokud zabředneme ještě více do teoretizování, morfin mohli od pašeráků kupovat váleční veteráni, případy, že se na něm hospitalizovaní vojáci stali závislými, jsou známé od občanské války v USA. Je těžké popsat konečnou skupinu příjemců kokainu v roce 1946 v poválečném Rakousku. Mohlo se jednat třeba o bývalé armádní osoby s vyšší funkcí,

⁹³ Kourovi, Petr a Pavlína: České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce. Praha 2010, str. 155.

⁹⁴ Laube, Josef: Ceny, mzdy a platy. In: Český život 1., 1947, str. 7. Pokud budeme pokračovat, tak v prosinci 1948 byly ceny potravin na černém trhu dvou- až pětinasobkem cen úředních, u uhlí a cigaret to byl dvojnásobek. Kilogram vepřového masa stál 46,5 Kčs, na černém trhu jste ho koupili za 274 Kčs. Kilogram mouky stál 7 Kčs, „černá“ cena 30,5 Kčs atd. – Kourovi, Petr a Pavlína: České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce, Praha, str. 159–160.

⁹⁵ Kourovi, Petr a Pavlína: České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce. Praha 2010, str. 159–160.

⁹⁶ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu, zlata, hodinek a valut a přecházeli ilegálně čsl. stát. hranice hlavně z Rakouska do ČSR a naopak na falešné doklady. Skupina jug. stát. přísl. jest vedena pod názvem Bolčič a spol. z roku 1947, f. 101.

cizince, zahraniční armádu nebo prostě jen lidi, kteří chtěli uniknout z tvrdé každodenní reality. Ale je pravda, že obyčejný člověk by nejspíš rok po ukončení války neměl peníze na nákup drog, nehledě na to, že by možná ani nevěděl, co s takovým kokainem dělat. Protože nákup kokainu byl drahý, kilogram stál na československém drogovém trhu 60 tisíc Kč,⁹⁷ muselo se jednat o prodej na objednávku.

Dne 15. srpna 1946 se sešli Havlík, Ivanović a podle něj „král“ pašeráků brněnský kožišník Leopold Chyczi, v obchodě Bedřicha Kratochvíla, který byl jejich prostředníkem v ČSR, ale zároveň na ně donášel policii. Obchod se nacházel na Beethovenově ulici v Brně. Havlík obstál a začali jej zasvěcovat do obchodu. Cukr jim zajišťoval správce domu na Bratislavské ulici v Brně, jakýsi Havran, bezpečnostní orgány ho ihned prověřily a shledaly, že informace jsou pravdivé, pašeráci agentovi důvěřovali a nelhali mu. Havran vykupoval sacharin z lékáren a drogerií.⁹⁸

Dvacátého prvního srpna 1946 čekala Havlíka první cesta s pašovaným zbožím do Vídně. Vlastnil platný pas, kdyby neměl, Ivanović mu nabídl falzifikát, jenž pro ně zajišťoval Klimeš z SNB Brno.⁹⁹ Cesta byla bezproblémová a podobné absolvoval ještě dvě. S řidičem nákladního vozu a jedním Jugoslávцем jel do Vídně, vezli cukr, sacharin, morfium a kokain, ve Vídni na ně čekal dvě hodiny na trhu, protože přímo k obchodu ho nepřizvali a zpět se vraceli s cigaretami, v průměru vezli při zpáteční cestě 5-20 tisíc kusů. Používali hraniční přechod v Hatích, Českých Velenicích nebo Mikulově, měli informace, kde budou nejmenší kontroly. Po druhé cestě dostal Havlík první odměnu – 15 tisíc Kčs, po třetí cestě, jež proběhla jen 5 dní po druhé, dostal 18 tisíc Kč.¹⁰⁰ Při čtvrté cestě byli zadrženi na hranicích, ale díky agentově intervenci je hned propustili a mohli pokračovat dále.

Poté, co Havlík absolvoval čtyři cesty do Vídně a zpět, přišel za ním Chyczi s nabídkou zapojit se do kokainové akce. Čekala ho pátá cesta a až by bylo po ní, jeho odměna by dohromady činila již 60 tisíc Kčs. Pokud by je investoval do obchodu s drogami, koupil by za ně 1 kg kokainu, po prodeji by získal několiknásobek. Agent souhlasil a dostal od Ivanoviće 2,5 kilogramový balík drog, jenž uschoval u svých rodičů. Během jeho nepřítomnosti ale Ivanović balík od rodičů vylákal a Havlík byl z případu stažen kvůli

---

⁹⁷ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 103.

⁹⁸ Nacházíme se u terminologického problému. Zatímco cukr je sladidlo přírodního původu, sacharin je umělé sladidlo, chemická sloučenina. Ve spisech jsou tato dvě slova běžně zaměňována, ale pokud mají pašeráci zboží z lékárny, jedná se o umělé sladidlo, jindy najdeme poznámku, že si jedou pro zboží do cukrovaru.

⁹⁹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 102.

¹⁰⁰ Tamtéž, f. 102–103.

důvodnému podezření, že byl pašeráky odhalen, ale především nepracoval tak, jak si jeho nadřízení představovali, nepřinášel nová jména a kontakty, ztratil jak drogy, tak peníze.¹⁰¹

4.1.1 Král pašeráků Chyczi

„Král pašeráků“ Chyczi byl vedený v seznamu osob, po kterých SNB v letech 1945–1950 pátrala pro důvodné podezření z provozování černého obchodu.¹⁰² Jeho činnost sledovala i na Znojemsku, využíval hraniční přechodu Hatě a několikrát tudy ve vozech UNRRA jedoucích do Vídně propašoval sacharin, cukr a kokain. Vozů bylo více a hranice přejížděly pravidelně, protože v rámci zahraniční humanitární pomoci vozily zeleninu z Rakouska do Znojma. A protože jezdily pravidelně, stále se stejnými řidiči a ještě ke všemu se jednalo o pomoc, na hranicích je nikdo nekontroloval. Můžeme jen hádat, jestli se Chyczi těchto cest účastnil osobně nebo jen podplatil řidiče, aby mu převezl pár balíků a nepátral, co v nich je.

Na této akci s ním spolupracoval Varban Stojanović,¹⁰³ zahradník ze Znojma, ale původem údajně Chorvat.¹⁰⁴ Varban byl asi jednou z výše postavených osob. Pohotovostní služba finanční stráže zatkla 8. října 1946 v Jihlavě dva Jugoslávce, kteří se neúspěšně pokusili překročit hranice z ČSR do Rakouska, teď se po několika dnech se vraceli zpět a už od Znojma byli sledovaní. Auto patřilo Rudé armádě, posádka měla doklady psané v ruštině a nedokázala vysvětlit ani původ auta, ani jejich nákladu, pět kilogramů sacharinu a hřebenu v hodnotě 100 tisíc Kčs.¹⁰⁵ Zadržení Chorvaté se obrátili na Varbana, jak dále postupovat, ostatní Varbanovi telegrafovali a chtěli vědět, co se stalo se zatčenými kolegy.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 103.

¹⁰² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-229-2, Hlášení stanic SNB z let 1945-1950 k osobám, které se dopouštěly trestných činů tím, že prováděly černý obchod, f. 40.

¹⁰³ Varban je spíše bulharské než chorvatské jméno, vyslýchaný mohl o své národnosti lhát. Tomu, že se jednalo spíše o Bulhara než Chorvata nasvědčuje i fakt, že na Znojemsku se nacházela známá skupina zahradníků původem z Bulharska.

¹⁰⁴ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-229-2, Hlášení stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které se dopouštěly trestných činů tím, že prováděly černý obchod, f. 41.

¹⁰⁵ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-228-18, Různé zprávy a hlášení velitelství stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které páchaly trestnou činností pašeráctví, f. 46.

¹⁰⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-229-2, Hlášení stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které se dopouštěly trestných činů tím, že prováděly černý obchod, f. 41 .

4.2 Agent Josef Koštuřík

Vrátíme se ale zpět k agentu Havlíkovi. Na jeho místo nastoupil strážmistr Josef Koštuřík, jenž se až podezřele rychle infiltroval mezi pašeráky. A brzy slavil úspěch, při pravidelných cestách do Vídně získal nová jména, s Kristem Ivanovićem a Chyczim dále spolupracovali Ante Babić, narozený v 1918 v Jugoslávii, bytem Vídeň, trhovce, dne 18. srpna 1946 zadržen při ilegálním přechodu hranic, kdy mu bylo zabaveno 5 tisíc kusů cigaret. Dále Mate Milanović, jugoslávský občan, bytem ve Vídni, zadržený při přechodu hranic s 9 tisíci kusy cigaret. Mate v září 1946 během nuceného transportu do Jugoslávie v Maďarsku uprchl, podle Koštuříka s sebou při poslední cestě vlakem z Vídně do Prahy přivezl 30 kusů hodinek za 100 500 šilinků, cigarety a dolary. Ostatní pašeráci potvrdili, že byl nejbohatší z party, byl schopen vyplatit i milion v hotovosti.¹⁰⁷ Důležitým článkem byl Ivan Akrap, původem rovněž z Jugoslávie, toho času (rok 1947) bydlel ve Frélichově, chorvatské obci na Mikulovsku. Jedná se o jedno z mála jmen, které doprovází celé dvouleté vyšetřování. Hned, co o něm Koštuřík získal detaily, začal být Akrap sledován SNB, nejspíš i proto, že jako jediný z tlupy měl bydliště v ČSR a sháněl zde kontakty.

Další jména nejsou tak důležitá, zbytečně by ztěžovala orientaci v případě, jde především o to ukázat, že se opakoval stále stejný vzor: mladí muži pocházející z Jugoslávie (většinou z Chorvatské republiky), kteří momentálně bydleli ve Vídni, většina povoláním trhovci, všichni už byli během roku 1946 minimálně jednou zadrženi pro ilegální obchod a pašování. Objevila zmínka o jejich působení v Ustaši, o dalších válečných osudech se vyšetřující dozvěděli až později.¹⁰⁸

Do černého obchodu byli samozřejmě zapojeni i Češi. Dvaceti tříletá Libuše Procházková, jež dojížděla do Vídně za bratrem Petrem, v roce 1947 drženým ve vazbě za „velkošmelinářství“. Při každé cestě převážela 10 kilogramový balíček sacharinu. Nebo Karel Otáhal, německý velkoobchodník se železem. Pomáhal pašerákům s výměnou zlata, zlatých hodinek a šperků za československé koruny. U obou dvou byla činnost nejspíše motivovaná snadných a rychlým výdělkem peněz.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 104.

¹⁰⁸ Tamtéž, f. 104.

¹⁰⁹ Tamtéž, f. 105.

4.2.1 Pravidelné schůzky pašeráků v Čechách a na Moravě

Strážmistr Koštuřík pracoval jako agent do konce listopadu 1946. Jeho činnost byla hodnocena pozitivně, podařilo se mu zjistit několik důležitých informací: jugoslávští pašeráci pořádali několikrát ročně sjezdy, kam se sjeli v hierarchii výše postavení muži. Neúčastnili se tzv. nosiči. V Praze se schůze konala v druhé půlce října 1946 v hotelu na Vinohradech, účastnilo se jí dvanáct jugoslávských občanů, jednalo se o zástupce z Čech. Koštuřík byl nováček a měl nízkou pozici, takže pozvaný nebyl, ale vypátral, že zástupci projednávali např. z jakých lékáren a drogerií shánět sacharin nebo morfin. Šimon Barić z Prahy získal kontakt na továrnu Biochema, jež jim byla ochotná načerno prodávat větší množství sacharinu.¹¹⁰

Moravská skupina se sjela do hotelu Jahoda v Olomouci, nejvýše postaveným byl Slavko Radman. Díky výsledku hotelového vrátného Josefa Hrstky vyšetřující zjistili, že místo bylo vyhledávané jugoslávskými občany, kteří buďto přijížděli na pár dní nebo tam bydleli natrvalo. Vrátný je neznal jménem, ale věděl, že většina přijela z Rakouska. Vzpomněl si ale na Ante Kamberu, nejspíš místního vůdce, všichni se u něj hlásili. Obchodoval se švýcarskými hodinkami a vždy u sebe měl hotovost nejméně 50 tisíc Kčs. Nikoho cizího mezi sebe Jugoslávci nepustili, celé dny vysedávali v restauraci a měli „plné ruce peněz.“ Kambera vlastnil auto, pokud někam jel, bylo plně naložené. Byl podezřelý z pašování drog a léků.¹¹¹

Aby nemuseli vedoucí pašeráci překračovat hranice ilegálně a tím se zbytečně ohrožovat, vydávalo jim propustky jugoslávské velvyslanectví, které údajně o jejich činnosti vědělo. Někteří z napomáhačů vyjednávali s velvyslanectvím v Praze o diplomatických poznávacích značkách pro rychlejší přestup hranic a snadnější pašování: tyto dvě informace se nepodařilo potvrdit, v dalších spisech se nevyskytovaly propustky vydané jugoslávským velvyslanectvím nebo auto s diplomatickou značkou.

Koštuříkovo pátrání skončilo poté, co byl převelen k jiné moravské skupině pašeráků, dostal dopis o své osobě, jenž měl předat Radmanovi (místnímu vedoucímu tlupy jak Koštuřík zjistil na schůzi v hotelu Jahoda v Olomouci), u kterého se měl hlásit v Letovicích. Strážmistr si dopis nesměl přečíst, byla to zkouška jeho loajálnosti. Nadále měl provozovat černý obchod a vozit pravidelně za procenta ze zisku sacharin do Vídně. Strážmistr dodal poslední shrnutí: černému obchodu se na území Čech a Moravy (Slovensko nebylo zmíněno ani jednou) věnovalo čtyřicet sedm občanů Jugoslávie. Někteří byli podezřelí jako bývalí

---

¹¹⁰ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 105.

¹¹¹ Tamtéž, f. 86, 88, 90.

členové Ustaši. Dále jim pomáhal jeden Bulhar, několik Rakušanů a nejméně pět Čechů. Byla navrhována opatření represivní a preventivní s poznámkou udělit všem co nejvyšší možné tresty a poté je vyhostit do Jugoslávie.¹¹² Tím byla činnost Koštuřika ukončena, mohl být z případu stažen, protože ho začali pašeráci podezřívat nebo jeho práce už nebyla dál potřeba, SNB začalo jednotlivé členy sledovat, zatýkat a vyslýchat, třetí možnost je ta, že se jeho další hlášení v průběhu desetiletí ztratila.

4.3 Zatčení Ivana Bolčiče a Luky Jelaviće

Dne 21. ledna 1947 byli v Mikulově při pokusu o přechod hranic z Rakouska do ČSR bez platných dokladů zatčeni dva jugoslávští občané Ivan Bolčič a Luka Jelavić. Oba dva měli propustky vydané politickým zástupcem Československa ve Vídni, jednalo se o mistrné falsifikáty, časem se ukázalo, že propustky byly pravé, ale vydané na jiná jména. Jelavić a Bolčič cestovali autobusem a tvrdili, že se nikdy před tím neviděli. Oběma byly zabaveny zlaté mince, prsteny a velké množství hodinek (zlaté, chromové, obvyčejnější kovové nebo i luxusní s 218 karáty.) Proč měli mince nalepené na různých částech těla a hodinky zašité v kabátě, vysvětlit nedokázali.¹¹³

První ze zadržených, Ivan Bolčič, se narodil 14. 11. 1914 v okrese Split, tvrdil o sobě, že je dalmatské národnosti a římskokatolického vyznání. Byl ženatý a měl jednu dceru, protože údajně vydělával jen 400 šilinků týdně, považoval se za nemajetného, trvalý pobyt měl nahlášený do Vídně. Do Československa přijel poprvé v roce 1931, získal zde živnostenský list a obcházal trhy jako prodejce s galanterním zbožím. Během druhé světové války se živil jako obchodní cestující s textilem, pravidelně cestoval mezi Protektorátem, Rakouskem a Slovenským státem. Byl podezřelý jako konfident gestapa v jižních Čechách, a mimo to se strážmistrovi Hájkovi jednou svěřil, že je člen Ustaši.¹¹⁴ Během let 1943–1944 chodil nápadně dobře oblečený, měl u sebe vždy velké množství peněz a přitom se živil obcházením poutí a trhů, kde prodával šle, podvazky, vše, co nebylo za Protektorátu dostupné v obchodech. Při práci sledoval náladu obyvatel a pravidelně donášel německých úřadům.

---

¹¹² ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 106–107.

¹¹³ Tamtéž, f. 1, 15.

¹¹⁴ Ustaša - neboli Chorvatské revoluční hnutí, chorvatské ultranacionální a fašistické hnutí působící během 2. světové války. Moci se v Chorvatsku chopili v roce 1941, když vytvořili jeden z nejkrvavějších loutkových států Německa, Nezávislý stát Chorvatsko. V čela stanul Ante Pavelić, jeden z hlavních strůjčů genocidy nechorvatského obyvatelstva: Srbů, Romů, židů, ale i antifašistů, komunistů a pravoslavných křesťanů z řad Chorvatů. – Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanských zemí. Lidové noviny 1998, str. 453–454.

Podle úředních záznamů byl 25. dubna 1944 z Protektorátu vyhoštěn, Bolčić naopak tvrdil, že odešel dobrovolně, protože ke konci války spolupracoval s jugoslávskými partyzány, což bylo v rozporu s faktem, že ho po ukončení války v Třeboni hledali dva jugoslávští partyzáni, kteří si to se „zrádce a kolaborantem Bolčićem“ chtěli vyříkat.¹¹⁵

Druhý zadržený, Luka Jelavić, se narodil 18. 10. 1919 v okrese Sinj, který leží v oblasti Dalmácie stejně jako okres Split. Vypověděl, že je chorvatské národnosti, rovněž nemajetný, vydělával jen 240 šilinků týdně, živil se jako trhovec a podomní obchodník. V Československu žil od roku 1935, za první republiky obcházel trhy s galanterním zbožím, poté se vrátil do vlasti, ale v roce 1941 odsud uprchl do Rakouska, aby nemusel narukovat. V Rakousku opět pracoval jako trhovec. V době zadržení (rok 1947) měl bydliště stále ve Vídni, protože v ČSR po válce nedostal živnostenský list.¹¹⁶

4.3.1 Další členové „tlupy“

Jelavić a Bolčić patřili do jedné pašerácké skupiny se Slavko Radmanem (zmíněným již v poslední zprávě od Koštuřika jako vedoucí moravské skupiny), ten se narodil v roce 1919, rovněž okres Sinj, dále se Štěpánem Rančićem narozeným v 1921, okres Sinj, Peterem Perkovičem (*1922), Ante Babićem (*1911) a jeho jmenovcem, ovšem ne příbuzným, Ante Babićem (*1918), všichni tři narození v okrese Sinj, podobně staří, dost možná byli spolužáci ze školy. Všichni v době vyšetřování bydleli ve Vídni, ale před 2. světovou válkou žili chvíli v ČSR, každý z nich se určitou část svého života živil jako trhovec a prodavač s galanterním zbožím a v roce 1947 o sobě tvrdili, že jsou bez prostředků. Byli stěžejní členové pašerácké skupiny z Moravy do Vídně (Bolčić, Jelavić, Radman, Rančić, Babić, Babić, jejich jména se v hlášeních objevovala pravidelně), kteří do Československa přicházeli se zlatem nebo šperky, jejichž původ nedokázali doložit, a co je nejzajímavější, všichni za druhé světové války žili na územích okupovaných Německem, nepracovali, a přesto nebyli perzekuováni nebo nasazeni v továrnách, nikdy jim nebylo nic konfiskováno a přitom měli stále jugoslávské občanství. Naopak, během války zcela zázrakem zbohatli, chodili pěkně oblékaní, čímž na sebe přitahovali pozornost, po válce o sobě tvrdili, že jsou chudí, ale nedokázali vysvětlit, proč měli v kabátě a na těle připevněny mince a hodinky o váze 1 kg ryzího zlata, což

---

¹¹⁵ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 3, 13.

¹¹⁶ Tamtéž, f. 16.

v Československu v roce 1946 mohli prodat za 250 tisíc Kč.¹¹⁷ Samozřejmě netušili, co by s takovými penězi počali. Pokud byli zadrženi, nejednalo se o jejich první trestný čin a vždy u sebe měli stejný typ falešné propustky vydané politickým zástupcem ČSR ve Vídni. Za svou činnost během války a dobrovolný pobyt na okupovaných územích byli hledaní v Jugoslávii, kam se ani jeden z nich nechtěl vrátit, a přitom tam měli rodiny a dětmi.

Jak bylo řečeno, Bolčić a Jelavić byli zatčeni 21. ledna 1947 v Mikulově, u sebe měli falešné propustky. K nim vypověděli oba dva shodně: dne 17. ledna šli ve Vídni na zastupující úřad Československa, každý sám. Před úřadem čekala dlouhá fronta lidí, ale protože ani jeden neměl tolik času, nabídl se jim po chodbě jdoucí úředník, že jim za 24 šilinků propustky zařídí, ať si ji u něj později vyzvednou. Nezávisle na sobě souhlasili. To je důvod, proč měli shodné duplikáty, v oběhu jich může díky úředníkovi být mnohem více.¹¹⁸ Zlaté hodinky a mince měli podle vyšetřovatelů v plánu prodat na černém trhu. V Brně byl centrem pašeráků z Jugoslávie hotel Evropa, pravidelně se zde scházeli a prodávali dovezené zboží – cena zlatých náramkových hodinek se pohybovala kolem 8 000 Kčs, na černém trhu za ně člověk utržil 18 tisíc Kčs, za jednu zlatou minci v průměru 1 500 Kč.¹¹⁹ Za peníze pašeráci nakoupili sacharin a cukr, který převezli do Rakouska.

Kromě Brna se pašeráci z této skupiny scházeli ještě u Ivana Akrapa ve Frélichově (byl zmíněný výše, jeho jméno získal Koštuřík a od té doby byl Akrap sledovaný SNB). Akrap se narodil v roce 1914 jak jinak než v okrese Sinj. I on za první republiky pracoval jako trhovce, válku strávil ve Vídni, provozoval podomní obchod, proto často přecházel z Rakouska do Protektorátu. Tehdy se seznámil s Bolčićem a Jelavićem. Po válce se usadil ve Frélichově, kde pracoval za stravu a byt na poli, týdně si vydělal 150 Kčs. Často ho navštěvovali kamarádi z Chorvatska, chodil s nimi do hostince u Papeže – muže, který byl 7krát trestaný a dokázal v 1946 v hotovosti zaplatit zálohu za hostinec ve výši 100 tisíc Kčs, dalších 80 tisíc vložil do oprav, přitom čistý měsíční zisk z hospody nečinil ani 2 tisíce Kčs. Papež byl vyšetřovaný kvůli černému obchodu, stejně tak jeho žena, obchodovali s látkami.¹²⁰ Akrap později při výsleších popíral, že by se účastnil černého obchodu, maximálně sem tam prodal trochu vína do Brna. Ale chorvatské obce na Frélichovsku byly vyšetřujícími obecně podezřelé, že pomáhaly s pašováním zboží do Rakouska, měly dodávat maso, shánět pro

---

¹¹⁷ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 65.

¹¹⁸ Tamtéž, f. 37.

¹¹⁹ Tamtéž, f. 17.

¹²⁰ Tamtéž, f. 18–20.

pašeráky cukr, sacharin a československé valuty.¹²¹ Když strážmistr Novák vyprovázel 22. ledna 1947 Akrapa po výsledku ven z budovy (byl zatčený den po dopadení Jelaviče a Bolčiče v souvislosti s jejich případem), zadržený mu slíbil, že bude spolupracovat, protože je obět', jen musí ještě počkat, neboť měl strach z pomsty.

4.4 Mystifikace na velitelství Rudé armády ve Vídni

Pátrání po dalších členem pokračovalo a události se začaly spojovat. Čtvrtého ledna 1947, tedy 17 dní před zatčením Bolčiče a Jelaviče v Mikulově, se skupina mužů na velitelství Rudé armády ve Vídni vydávala za členy vojenské jugoslávské mise/vojenské jugoslávské kriminální policie.¹²² Požadovali propuštění Štěpána Rančiče a Petera Perkoviče zatčených za pašování sacharinu do Rakouska. „Osvoboditelé“ přijeli luxusním vozem značky BMW s poznávací značkou H 13675, o kterém tvrdili, že patří jejich úřadu a představili se jako zástupci Vojenské jugoslávské komise pro válečné zločiny jugoslávských příslušníků s adresou Vídeň IV., Prinz Eugen-Strasse.¹²³ Skupinu tvořili Ivan Bolčič, Slavko Radman a další čtyři Jugoslávci. Při pasové kontrole se prokázali odznaky ve tvaru rudé hvězdy, to měl být znak jejich kanceláře. Bolčič o sobě dokonce tvrdil, že zastupuje československé bezpečnostní orgány a je třeba propustit dva jmenované, protože se jedná o pašeráky zlata, po kterých ČSR dlouho pátrá.¹²⁴ Jednalo se o dotyčného Bolčiče, který byl 21. ledna 1947 zatčen v ČSR kvůli falešné propustce a neschopnosti vysvětlit přítomnost zlatých hodinek a mincí u něj v kabátě. Pašeráci dosáhli svého, přesvědčili Rudou armádu, že jsou oficiální zástupci FLRJ, Rančič a Perkovič byli propuštěni a odjeli neznámo kam. O několik dnů později RA zjistila, že jmenovaný úřad neexistuje a Bolčič a Radman (představili se svými pravými jmény) byli členové hledané pašerácké skupiny.

Díky tomu, že se během února 1947 podařilo SNB dopadnout Rančiče, jednoho z propuštěných během „mystifikace u Rudé armády“¹²⁵ (byl opět zadržený kvůli pašování), je znám i druhý úhel pohledu. Rančič přiznal, že v prosinci 1946 pašoval s Perkovičem sacharin do Rakouska, měli u sebe 120 kg, během ilegálního přechodu v Mikulově je zatkli, byli

---

¹²¹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ...,f. 14.

¹²² V průběhu vyšetřování jsou používány oba dva termíny, ale častěji „vojenská jugoslávská mise“, takto o organizaci mluví Bolčič a spol. ve svých výsledcích, proto budeme rovněž používat tento termín.

¹²³ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ...,f. 23.

¹²⁴ Tamtéž, f. 11–12.

¹²⁵ Termín používaný vyšetřujícími.

souzení u okresního soudu v Mistelbachu a dostali trest 30 dní vězení. Dvacátý devátý den trestu byli náhle převezeni na ruskou komandaturu a Bolčić a Radman, které Rančić dobře znal, je díky lhaní dostali na svobodu. On sám to moc neoceníl, protože mu zbýval poslední den trestu, odseděl by si ho a zbytečně na sebe neupozornil.¹²⁶

Bezpečnostní orgány uznaly pašeráckou skupinu složenou z jugoslávských občanů žijících ve Vídni za velice dobře organizovanou a nebezpečnou ze tří důvodů: měla možnost používat motorová vozidla, vlastnila materiál pro výrobu excelentních falešných dokladů a především orgány překvapila drzost, s kterou pašeráci chtěli dosáhnout propuštění jakéhokoliv svého spolupracovníka. Z poznámek ve spisech vyplývá, že vyslýchání odpovídali drze, chovali se vzpurně, namyšleně a odmítali spolupracovat.

4.5 Autonehoda u Nové Vsi

Neohroženost jugoslávských pašeráků potvrdil další případ. Dne 27. ledna 1947 havarovalo u obce Nová Ves auto s Štěpánem Rančićem, Ivanem Marošem, Ing. Mirko Vladinou, Františkem Bílským a kapitánem Babičem. Posádka se na hranicích opět představila jako zastupitelé Jugoslávské vojenské mise, kteří pronásledují pašeráky zlata. Ve skutečnosti jeli do Československa opakovat již jednou úspěšnou akci u Rudé armády ve Vídni – obelhání úřadů a propuštění kamarádů. Od zatčení Bolčice a Jelaviče uplynulo šest dní, 22. ledna 1947 byl vyslechnutý Akrap a ten hned po propuštění (během kterého sliboval, že bude spolupracovat, protože je jen obět') poslal telegram do Vídně, že pohřešovaná dvojice byla dne 21. ledna 1947 zatčena a čeká ve vazbě na rozsudek.¹²⁷ Protože hlídka SNB, která přijela k nehodě u Nové Vsi nejspíš nevěděla, že po mužích z auta je vyhlášeno pátrání, nezadržela je a Rančić a spol. odjeli autobusem do Brna, havarované BMW jim tam dopravili hasiči.¹²⁸ K intervenci u úřadů již nedošlo, během dalších dnů byli někteří členové posádky a zároveň pašeráci zadrženi. Po zatčení Rančić uvedl na pravou míru, proč u Nové Vsi havarovali na rovné silnici, kde nikdo nebyl. Setmělo se, neuměli zapnout světla a ve tmě neviděli na palubní desce na „jednotlivé knoflíky.“ Na základě toho SNB došla k názoru, že se „jedná o skupinu s nízkým intelektem, která je za peníze všehoschopná.“¹²⁹

---

¹²⁶ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 26.

¹²⁷ Tamtéž, f. 21, 27.

¹²⁸ Tamtéž, f. 38.

¹²⁹ Tamtéž, f. 65.

Den po nehodě, 28. ledna 1947, dostalo oblastní velitelství ve Znojmě zprávu z ministerstva vnitra. „Dálnopis“ byl odeslaný z Prahy, ale nepodepsaný a stálo v něm, ať je Bolčic ihned propuštěn!¹³⁰ Protože akce postupem připomínala „mystifikaci“ u Rudé armády v Rakousku, Mikulov informoval ministerstvo a vše se potvrdilo, zprávu neposlal nikdo z oficiálních míst, nejspíš to byl další pokus pašeráků dostat jednoho ze svých ven. Možná i na základě této události vyšetřující vyvodili závěr, že Bolčic je vedoucí skupiny, byl to již druhý pokus, jak ho dostat ven, o Jelavičovi nebyla ve zprávě ani zmínka, Bolčic byl evidentně ten důležitý. Když si k tomu připočetli, co už věděli, že právě Bolčic měl hlavní slovo během „mystifikace“, on vše připravil, a dokonce tvrdil, že je reprezentant ČSR, bylo snadné vyvodit závěr, že právě Bolčic je vedoucí tlupy.

Časem se ukázalo, že Ivan Akrap nebyl nevinnou obětí, jak se snažil tvrdit. V listopadu 1946 byl vyšetřován pro ilegální dovoz 11 tisíc kusů cigaret, vinu na sebe vzal jeho společník. Akrap u sebe míval větší peněžní obnosy, přesto stále tvrdil, že pracuje za byt, stravu a odměnu 500 Kčs měsíčně. Dne 18. prosince 1946 byl zatčen pro podloudnictví a vyhoštěn do Jugoslávie. Podařilo se mu vyhnout deportaci a pokračoval ve své činnosti. Doklady o státní a politické spolehlivosti, který mu vydaly zastupitelské úřady v ČSR, byly falešné.¹³¹ A protože byl sledovaný, tak SNB věděla, že Akrap 22. ledna 1947 ihned po odchodu z výslechu poslal telegraf do Vídně a odjel do Olomouce do hotelu Jahoda zařídit vše potřebné pro pokus dostat Bolčice a Jelaviče ven z vazby.

4.6 Zatčení spolupracovníků

4.6.1 Ante Babić (*1911) a Ante Babić (*1918)

Během přibližně šesti týdenní razie se vyšetřovatelům podařilo zatknout další členy skupiny, Ante Babiće (rok narození 1911, Sinj), Ante Babiće, (rok narození 1918, Sinj) a Petr Badrova. Babićové byli zadrženi v noci 2. února 1947 při přenášení sacharinu a vypověděli následující: do Prahy přijeli přibližně v polovině ledna (sacharin koupili v Praze a ne v Brně jako většina, byli asi napojeni na pražskou skupinu). Babić starší u sebe měl 14 tisíc Kčs, za 12 500 Kčs koupil od Petra Badrova, který na něj čekal na nádraží, 12 kg sacharinu. Kilogram sacharinu tedy pašeráci nakupovali přibližně za 1 040 Kčs.¹³² Babić mladší koupil 7.5 kg,

---

¹³⁰ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 24.

¹³¹ Tamtéž, f. 28.

¹³² Tamtéž, f. 29.

krabička sacharinu stála 25 Kčs a on ji v Rakousku prodával za 30 šilinků a utržil přibližně dvojnásobek.¹³³ Potvrdili, že v Brně byl centrem hotel Evropa, kam Jugoslávci z Vídně přiváželi zlato a jugoslávští občané žijící v ČSR chodili do hotelu s požadovaným materiálem a prodávali jim ho.

Po nákupu strávili Babičové deset dní v Praze, poté se sešli v Prostějově s Ivanem Akrapem, jenž je měl převést přes hranice. Akrapa sledoval od poloviny roku 1946 příslušník SNB ve Frélichově Emil Češka, dostal za úkol s ním navázat kontakty a ve všem mu pomáhat. Když za ním 1. února 1947 Akrap přišel s tím, jestli by ho s kamarády druhý den nepřevedl bezpečně do Rakouska, nebyl to problém. Babičové, Akrap a Češka se sešli 2. února večer v Hrušovanech nad Jevišovkou, dále jel Češka vlakem, zbytek šel pěšky vyzvednout sacharin, sešli se v Šanově, Babičové měli čtyři kufry a dvě aktovky. Osm set metrů před hranicemi se od nich Češka odpoutal a pašeráci byli na domluveném místě zadrženi. Češka zjistil, že chudý zemědělský pomocník Akrap z Frélichova, vydělávající stěží 500 korun měsíčně, mu mezitím strčil do kapsy dvě tisícovky jako motivaci pro další spolupráci.¹³⁴ Zadrženi samozřejmě nejprve mlčeli a odmítali vypovídat, ale pak promluvili a co byl nejspíše největší úspěch, Babičové vypovídali proti Akrapovi, proti kterému doteď nebyl dostatek důkazů, co se týče spolupráce s Bolčicovou pašeráckou tlupou.

4.6.2 Petr Badrov

Prvního února 1947 byl v Sedleci zadržen Petr Badrov, ten, který Babičovi staršímu prodal v Praze na nádraží sacharin. Badrov se – jak jinak – narodil v roce 1920 v okrese Sinj. Měl u sebe 13 kg sacharinu, 170 rakouských šilinků, 70 Kčs a byl doprovázený neznámým mužem, který uprchl. Badrov tvrdil, že tohoto muže poznal na nádraží v Olomouci, kam jel za přítelem domluvit společnou cestu do Ameriky.¹³⁵ Neznámý mu řekl, že je Čech žijící v Rakousku, a že mohou cestu do Rakouska absolvovat spolu. Badrov mu pomohl s kufrem, protože neznámý měl dva a byly na něj moc těžké. Přes hranice přecházeli pěšky a najednou po nich začali střílet. Badrov si lehl a neznámý utekl. Co je v kufru netušil, protože nebyl jeho. Zavazadlo bylo plné sacharinu. K smůle Badrova u sebe měl usvědčující důkaz, stejný

---

¹³³ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 50.

¹³⁴ Tamtéž, f. 32.

¹³⁵ Tamtéž, f. 51.

falzifikát propustky z československého zastupujícího úřadu ve Vídni jako Bolčić, Jelavić, Babićové a jiní.¹³⁶

4.6.3 Slavko Radman a Ivan Maroš

Dne 14. března 1947 byli v Brně zatčeni poslední dva pašeráci a dost možná se jednalo o ty nejdůležitější – Slavko Radman, údajný šéf moravské skupiny a Ivan Maroš, jak ukázaly výsledky, jeden z nejdříve postavených v hierarchii jugoslávských pašeráků. Radman se narodil v roce 1920 v okrese Sinj, Jugoslávie, do Československa přijel údajně poprvé v roce 1934, samozřejmě zde pracoval jako trhovce. Vyšetřovatelé zjistili že Radman zcela nezapadal do nastaveného modelu pašeráka, co se nemůže vrátit do FLRJ. Slavko po vypuknutí války mezi Německem a Jugoslávií narukoval do jugoslávského vojska, byl zraněn a propuštěn. Ještě v roce 1941 se mu podařilo dostat do Protektorátu, a do konce války si zde vydělal 116 tisíc Kčs, které měl v roce 1947 uložené v bance. Jenže situace se od konce války změnila a jak Radman potvrdil, peníze měl „ve staré měně“, tzn. uložené na vázaných vkladech a nemohl si je vybrat. Proto dál zůstal v ČSR, čekal, až budou vklady uvolněny nebo až si vydělá dost peněz jinými způsoby, a pak se chtěl vrátit domů do Jugoslávie za ženou a dcerou.¹³⁷

Radman o sobě pochopitelně nemluvil jako o šefovi moravské tlupy, ale ze spisu vyplývá následující: byl nejdříve postavenou osobou této skupiny, není známo, jestli skupin bylo více nebo jen tato jedna, každopádně Slavko byl něco jako „regionální vedoucí“ pašeráků. Jeho nadřízený byl nejspíše Ivan Bolčić, šéf pašeráků na území Moravy a Čech. A druhý zatčený z 14. března 1947, Ivan Maroš, patřil do nejvyšších míst, většinou zajišťoval úkoly přímo z Vídně a instruoval Bolčiče a další. Jednalo se o osobu na pravém místě, Maroš byl bystrý, inteligentní, mluvil krom mateřštiny rusky, česky, německy a italsky, působil sebevědomě. V Československu se během zatčení vyskytoval nelegálně, nebylo to poprvé, za ilegální přechod hranic byl zatčen již 4krát, vystupoval na různá falešná jména, v roce 1947 vlastnil dva falešné chorvatské pasy. Jeho přezdívka zněla Gilić, právě tuto přezdívku našla SNB ve vyšetřující zprávě útvaru 8177 jako přezdívku vrchní osoby skupiny jugoslávských občanů, kterou „je potřeba co nejdříve chytit a ukončit tak její činnost resp. činnost

---

¹³⁶ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 52.

¹³⁷ Tamtéž, f. 76.

skupiny.“¹³⁸ Gilić se narodil v roce 1920 v okrese Sinj a skoro celý život měl problémy se zákonem, za druhé světové války nevyjímaje. I on ve 30. letech pracoval v Československu jako trhovce, po březnu 1939 se vrátil do Jugoslávie, ale tam byl po napadení země Němci zadržen a internován ve vězení, po propuštění byl přiřazený na práci do místní papírny, ale utekl do Protektorátu, kde načerno obchodoval se vším, s čím se dalo. V roce 1943 ho gestapo dopadlo, znovu putoval do vězení, a pak do tiskárny, kde se k jeho nesmírnému štěstí tiskly potravinové lístky. Netrvalo dlouho a Maroš si začal načerno tisknout lístky pro osobní potřebu a prodávat je dál. Spolupracovníci ho ze strachu udali a on dostal šest let žaláře, v jednom z nich ho 8. května 1945 osvobodila Rudá armáda. Po válce si ve Vídni našel byt v domě Anity Bayerové, odsunuté Němky z Petržalky u Bratislavy. Z tohoto domu – i s pomocí Bayerové – vybudoval vídeňské sídlo jugoslávských pašeráků.¹³⁹ Byl to Marošův nápad předstírat na úřadě Rudé armády v Rakousku, že jsou vyslanci neexistující jugoslávské komise, jako zástupce ČSR sice vystupoval Bolčić, ale Maroš byl jedním ze čtyřech dalších zúčastněných. Stejně tak byl členem posádky havarovaného auta od Nové Vsi. Havárka byla osudová chyba, ale není se čemu divit, všech pět pasažérů (včetně řidiče) vypilo během cesty z Vídně do ČSR deset litrů vína, jeli 150 kilometrovou rychlostí a na zmrzlé vozovce dostali smyk. Ještě ke všemu se setmělo a oni přestali vidět na „knoflíky na palubní desce“.

Rakouská kriminální policie provedla o několik dní později razii v domě Anity Bayerové ve Vídni II., Gredlerstrasse 3. Zatkla nejméně patnáct osob, mezi nimi byli i předváleční úředníci ministerstva vnitra v Bělehradě a zabavila zlato v hodnotě 1,5 milionů šilinků. Stopy skupiny dále pokračovaly do Solnohradu, kde kriminální policie našla v bytě jugoslávského občana velké množství stříbra, do Štýrska a Korutan.¹⁴⁰

4.6.4 Tresty pro zadržené pašeráky

Slavko Radman a Ivan Maroš byli zatčeni a ponecháni v politické vazbě v Mikulově. Protože proti prvně jmenovanému nebyl dostatek přímých důkazů, nebyl souzen, nýbrž jen vyhoštěn do FLRJ. Jako cizinec byl z důvodu veřejného pořádku a bezpečnosti na československém území nežádoucí a byl mu doživotně zakázán vstup na území

---

¹³⁸ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ...,f.76.

¹³⁹ Tamtéž, f. 82.

¹⁴⁰ Tamtéž, f. 89.

Československa.¹⁴¹ V případě Maroše úřad rovněž projednával doživotní vyhoštění, obviněný se odvolal a jak případ skončil, uvidíme dále.

V případě ostatních zadržených jsou známá pouze obvinění: Ivan Bolčić, Luka Jelavić, Ante Babić starší, Ante Babić mladší, Petr Badrov, Štěpán Rančić a Ivan Akrap byli obviněni podle § 199 z častého ilegálního překračování hranic, podle § 23 na ochranu republiky a podle § 39 zákona o obraně státu z podloudnictví a z nedovoleného zpravodajství. Bolčić byl navíc obviněn podle § 199 odstavce b/, že se lživě vydával za veřejného československého úředníka a lživě předstíral, že plní vrchnostenský příkaz, slíbil propuštěné osoby z vazby předat československým úřadům. Ivanu Akrapovi přibýlo obvinění za pomoc při ilegálním přestupu hranic dalším osobám. Žalobce doporučoval udělit nejvyšší možné tresty a pak všechny osoby vyhostit do Jugoslávie.¹⁴²

4.7 Opětovné zadržení v roce 1948

„Dobří holubi se vracejí“, dne 2. května 1948 zatkla Státní bezpečnost ve vinárně Jurišić na Mendlově náměstí, jen kousek od Starobrněnského augustiánského kláštera, Ivana Maroše, Slavko Radmana, Antona Kotarace a další jugoslávské pašeráky.¹⁴³ Dopadení byli na základě hlášení finanční stráže z Mikulova, ta v noci z 1. na 2. května 1948 narazila na skupinu čtyř lidí, kteří se dali na útěk do vnitrozemí a na místě zanechali 80 kilogramů sacharinu. Byl mezi nimi Anton Kotarac, jeho jméno bylo zmíněno v hlášení strážmistra Koštuříka z roku 1946, tenkrát působil jako nosič a byl známý jako bývalý aktivní člen Ustaši.¹⁴⁴ Je vidět, že trest vyhoštění a doživotního zákazu návratu do ČSR pro pašeráky nic neznamenal. Ivan Maroš byl vyhoštěn 3. dubna 1947, poté, co strávil 24 dní ve vazbě v Mikulově. Proti rozhodnutí se odvolal, neuspěl. Ač měl být odsunut, z Mikulova bez problému odjel do Bratislavy, z ní do Vídně a již 27. května 1947 se pokusil ilegálně vrátit do ČSR. Nezdařilo se, chytili ho, a protože u sebe měl 14 tisíc amerických cigaret, následoval soud. Dostal na vybranou, buď to 6 měsíců odnětí svobody a 30 tisíc Kčs pokuta nebo bez pokuty dohromady 9 měsíců. Vybral si druhou možnost a o 7 měsíců později utekl

---

¹⁴¹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 100.

¹⁴² Tamtéž, f. 41.

¹⁴³ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-19-6, Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948, f. 96.

¹⁴⁴ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu ..., f. 104.

z donucovací pracovny ve Znojmě, konkrétně na Vánoce 1947 a jednalo se už o jeho druhý útěk, tentokrát úspěšný. V trestaneckém obleku, což byla bývalá německá válečná uniforma bez odznaků a distinkcí, se vlakem dostal do Vídně.

Dne 2. května 1948 čekal Maroš podle instrukcí na ostatní v kavárně Jurišic. Protože doba pokročila, změnil se i způsob pašování, pašeráci si sacharin nově vyzvedávali v úschovně na hlavním nádraží v Brně, byl balený v 25 kilových pytlích a československo-rakouské státní hranice přejížděli taxíkem.¹⁴⁵ Spolupracovníci Maroše znali pod přezdívkou Gilić (stejná přezdívka byla uvedena ve vyšetřující zprávě útvaru 8177), kterou zdědil po otcevi, ten vedl skupinu, které ještě za Rakousko-Uherska pašovala tabák z Hercegoviny do Itálie.

Dalším starým známým byl Slavko Radman, rovněž v dubnu 1947 vyhoštěný z ČSR. Krátce pobyl s rodinou doma v Jugoslávii, protože pašerácká skupina údajně na přelomu let 1947 a 1948 nefungovala.¹⁴⁶ V Jugoslávii mu byl vydaný platný pas a na konci ledna 1948 se vrátil do Brna. Během razie ve vinárně na Mendlově náměstí hrál karty s kamarády a netušil, čeho se měl dopustit.¹⁴⁷

4.7.1 Anton Kotarac

Bližší informace o Antonu Kotaracovi StB¹⁴⁸ získala až při jeho zadržení v květnu 1948. Narodil se v Chorvatsku roku 1914. Pocházel z velmi chudé rodiny, do školy nikdy nechodil, protože musel pracovat, v třinácti letech ho rodiče poslali do Čech za strýcem Jakobem. Živil se jako podomní obchodník s galanterním zbožím. Po napadení Jugoslávie Německem se stal členem Pavelicových sborů, ale jen krátce, v roce 1942 odešel na falešný pas do Vídně, živil se černým obchodem. Protože takových lidí bylo více, utvořila se skupina dvanácti Jugoslávců, kteří si vzájemně pomáhali. Když se všem kromě Kotarace blížil konec platnosti pasů, jednoduše přepsal data a platnost prodloužil. Jeden vlastník zfalšovaného pasu ho ale udal na gestapo, udavačem byl Ivan Akrap z Frélichova. Kotarac dostal trest jednoho roku káznice a po sedmi odpykaných měsících ho osvobodila Rudá armáda. Po válce byl poprvé zatčený na podzim roku 1946 během razie československých bezpečnostních složek v jedné pražské hospodě, deportovali ho do Jugoslávie, tam byl dva měsíce vyšetřovaný, bez

---

¹⁴⁵ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-19-6, Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948, f. 102–103.

¹⁴⁶ Tamtéž, f. 140.

¹⁴⁷ Tamtéž, f. 104–107.

¹⁴⁸ StB - Státní bezpečnost

trestu propuštěný, a proto se hned vrátil do ČSR.¹⁴⁹ Samozřejmě pokračoval s pašováním sacharinu do Rakouska, následovalo druhé zatčení a 11. února 1948 vyhoštění do FLRJ bez možnosti návratu. O dva týdny později byl opět v Československu.¹⁵⁰ Při výsleších v květnu 1948 popíral, že by se znovu živil pašeráctvím, tvrdil, že přijel do Brna kvůli příteli, který žije v Rakousku a chtěl poslat rodičům do FLRJ 30 tisíc dinárů. Mezi FLRJ a Jugoslávií stále neexistoval obchodní nebo celní styk, proto se mu rozhodl pomoci a na to, že měl do ČSR zakázaný vstup, údajně zapomněl.

4.7.2 Peter Perković a ostatní pomocníci

Dále skupinu pašeráků tvořili většinou noví muži, které není potřeba podrobněji rozebírat. V druhé polovině roku 1948 pašovali sacharin, oblečení, boty a hračky, drogy už zmíněny nebyly. Mnoho z nich byli nováčkové, všichni měli trvalé bydliště ve Vídni, ale o jejich předchozích životech toho moc nevíme, už nutně nepocházeli z okresu Sinj, ale platí, že to byli Chorvaté. Většinou v minulosti nepracovali jako trhovci a během druhé světové války záhadně nezbohatli, válku prožili v Jugoslávii. Ve Vídni sídlil šéf pašeráků Ivan Mamić, „velitelé a podvelitelé tlup“ byli Petro Mamić, Pavel Peliša, Štefan Kasalo, Martin Bulić, Petro Iljić, Jandra Mihajlović, Ilyj Ojvan, Pavel Luďka Pervan, Anton Rančić, Mirko Botič a Anton Zuzul. Je otázkou, kolik z těchto jmen je pravých, a kolik je jich správně napsáno. Novinkou byl spolupracovník v Bratislavě, jakýsi Blažković a spojka a nákupčí žijící v Čechách Peter Perković.¹⁵¹

Kromě Radmana, Maroše a Kotarace je Perković čtvrtý člověk, kterého vyšetřující znali již z roku 1946 respektive 1947. Petera Perkoviće spolu s Štěpánem Rančićem zatkla rakouská policie v prosinci 1946 pro pašování sacharinu, Bolčić a Maroš je pak díky svému umu a mystifikaci v lednu 1947 z vězení vysvobodili. O rok a půl později už Perković nebyl pouhý nosič, ale hlavní organizátor pašování v českých zemích. Patřil do „staré gardy“, narodil se v 1920 v okrese Sinj, pracoval jako trhovec a prodavač galanterního zboží, během druhé světové války byl v Německu totálně nasazený při stavbě tunelu u Stuttgartu, utekl a

---

¹⁴⁹ ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-19-6, Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948, f. 98–99.

¹⁵⁰ Tamtéž, f. 97.

¹⁵¹ Tamtéž, f. 110.

vrátil se k svému původnímu řemeslu – obchodování.¹⁵² Při zatčení v květnu 1948 u sebe měl 37 890 Kčs, 30 dolarů a jeden kus zlaté mince.¹⁵³

Oproti roku 1946 a 1947 nastaly změny i jinde než v personálním složení. S pašeráky v Brně spolupracovaly nejméně čtyři ženy, Alžběta Smutná, Božena Antonová, Tekla Šubrtová a Marie Rottrová. Ty u sebe nechávaly Jugoslávce přespat za částku 90–100 Kč za noc. Nebyly to prostitutky a nejspíš jim ani nepomáhaly s pašováním, jen si chtěly přivydělat. Ženy byly zatčeny a žalovány za to, že nenahlásily pobyt cizinců a za jejich ubytování si nechaly platit.¹⁵⁴ Jak je vidět, pašeráci přestali používat jak hotel Jahoda v Olomouci, tak hotel Evropa v Brně. Jejich novými centrály se stala vinárna Jurišic na Mendlově náměstí, vinárna a kavárna Ryšavý na Francouzské ulici a neznámá kavárna ve Vídni, kde pořádali porady, než vyrazili do Čech.¹⁵⁵

Stejně jako u předchozí složky, ani zde nejsou součástí spisů informace o trestech zadržených. V minulých případech byla známá aspoň obžaloba, tentokrát ani to ne. Samozřejmě je možno polemizovat, k čemu tresty byly, když se Radman a Maroš ani ne za měsíc po vyhoštění vrátili zpět do ČSR. Ale to jsou jen dva případy, jejich obžaloba spadala pod jiný soud. Bolčic, Jelavić, Rančić, Akrap, Babićové, Badrov a Rančić, nad nimiž bylo v roce 1947 vyneseno hromadné obvinění, a byly jim doporučeny vysoké tresty, se v případech z roku 1948 již neobjevili, je možné, že byli odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a ten si tohoto času odpykávali. Faktem je, že trest ve formě doživotního vyhoštění z území Československa se neosvědčil.

---

¹⁵² ABS, fond: Ústředna Státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-19-6, Prošetřování členů pašerácké skupiny jugoslávských státních příslušníků z roku 1948, f. 130–132.

¹⁵³ Tamtéž, f. 111.

¹⁵⁴ Tamtéž, f. 112.

¹⁵⁵ Tamtéž, f. 96, 109.

5 Roztržka Informbyra

Zadržené jugoslávské pašeráky v květnu 1948 mohly čekat mnohem vyšší tresty než tomu bylo v předcházejících letech. Politické vztahy mezi FLRJ a ČSR dostaly velkých změn. Jugoslávská poválečná zahraniční politika byla ctižádostivá. Země měla zájem na maximálním utužení vazeb mezi lidově demokratickými státy. Na jaře roku 1946 uzavřela spojenecké smlouvy s Polskem, Československem, v druhé polovině roku 1947 s Bulharskem, Rumunskem a Maďarskem. Jugoslávská aktivita směřovala hlavně k Albánii a Bulharsku, se kterými Tito počítal jako sedmou a osmou republikou jugoslávské federace. Jejich připojení mělo vytvořit podmínky pro realizaci ještě ambicióznějších plánů. Titovo vedení snilo o tom, že se mu podaří uskutečnit dávnou koncepci mnoha levicových politiků o vytvoření balkánské federace. Počítalo se s tím, že by do tohoto velkého státu mohly vstoupit kromě Jugoslávie, Bulharska a Albánie také Rumunsko, Maďarsko a po případném vítězství komunistických partyzánů i Řecko. Velkou aktivitu projevovala FLRJ i v mezinárodním komunistickém hnutí. Uvíjala sovětský plán založit Informační byro, nadnárodní organizaci některých komunistických stran. Jako sídlo instituce byl určený Bělehrad.¹⁵⁶

Titova popularita stále stoupala, jeho obraz visel v mnoha zemích sovětské zájmové sféry hned vedle portrétu kremelského vůdce. Stalina začala jugoslávská politika znepokojovat. Nechtěl, aby v balkánském prostoru vznikl útvar, který by se vzhledem ke své rozloze, počtu obyvatel i ekonomickému potenciálu mohl stát určitým partnerem SSSR ve východním bloku. Zároveň se bál, aby mu v osobě Tita nevyrostla konkurence ve formě silného a vlivného funkcionáře. Na počátku roku 1948 měl v plánu jugoslávského vůdce odstranit z politické scény, zbavit se tak protivníka, zároveň s tím pohřbit plán jugoslávské federace a utužit disciplínu a poslušnost ostatních satelitů vůči Moskvě. Stalinovo jednání urychlily dvě události - v lednu 1948 rozmístila jugoslávská vláda bez konzultace s Moskvou letecký pluk na albánském území. Ve stejné době vedoucí bulharský představitel Georgi Dimitrov poskytl světovému tisku rozhovor, ve kterém zmínil, že brzký vznik federace Bulharska, Jugoslávie a Albánie vidí jako reálný. Proto začátkem února sovětský vůdce naléhavě žádal vedení KSJ o vyslání reprezentativní komise do Moskvy. Po příjezdu Edvarda Kardelje¹⁵⁷ a Milovana Djilase¹⁵⁸ apeloval, aby Bulharsko a Jugoslávie urychleně vytvořily

---

¹⁵⁶ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998, str. 506.

¹⁵⁷ Edvard Kardelj (1910–1979), politik, státník, blízký přítel Josipa Broze Tita. Jeden ze čtveřice nejmocnějších vůdců poválečné Jugoslávie. Slovinec Kardelj zastával funkci místopředsedy vlády a za časté Titovy

společný stát. Proč tomu tak chtěl, dodnes provází spekulace. Možná si představoval, že infiltrace jemu zcela podřízených bulharských komunistů mezi jugoslávské ty druhé oslabí a přinese kontrolu nad nově vzniklým státem.¹⁵⁹

Politické byro KSJ jeho návrh 1. března 1948 projednalo a zamítlo, sloučení nebylo z ekonomických a politických důvodů možné. Stalin nebyl zvyklý slýchat ne, bral to jako další vzpurnou akci Titova vedení a hodlal ho potrestat. Přímo na jugoslávského vůdce si ten kremelský zaútočit neriskl, proto označil za kacíře jeho nejbližší spolupracovníky – Djilase, Rankoviče,¹⁶⁰ Kidriče¹⁶¹ a Svetozara Vukmanoviće-Tempa.¹⁶² Josip Broz Tito pobýval ke konci 30. let 20. století v Moskvě, zažil Stalinovy čistky a moc dobře si uvědomoval, čeho je jeho protivník schopný. Na druhou stranu se nehodlal vzdát všeho, co se mu podařilo v poválečných letech vybudovat. Na schůzi KSJ proto odmítl Djilasovu, Rankovičovou a Kidričovou rezignaci. Věděl, že právě to si Stalin přeje, oslabit jugoslávské pozice. Dne 12. dubna 1948 poslal do Kremlu odpověď, ve které stálo, že sovětské vedení má nepřesné a nedostatečné informace o situaci v Jugoslávii a ať k nim vyšle komisi, která vše prověří. S touto formulí nesouhlasil pouze čelní srbský funkcionář Sreten Žujović,¹⁶³ proto ho Rankovič ihned obvinil z předávání tajných dokumentů sovětskému velvyslanci, spolupracovat s ním měl Andrija Hebrang,¹⁶⁴ vedoucí činitel KSJ v Chorvatsku. Obvinění

---

nepřítomnosti řídil běžnou práci kabinetu. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 501.

¹⁵⁸ Milovan Djilas (1911–1925), politik, spolu s Titem, Kardeljem a Rankovičem tvořil nejmocnější poválečnou politickou čtveřici. Pocházel z Černé Hory, formálně ministr bez portfeje ve svazové vládě, fakticky vedl propagandu a dohlížel na záležitosti tisku, umění a kultury. Kulturní a umělecká sféra byla pod vedením Milovana Djilase formovaná podle modelu socialistického realismu. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 501.

¹⁵⁹ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998, str. 508.

¹⁶⁰ Aleksandr Rankovič (1909–1983), člen mocné poválečné čtveřice jugoslávských komunistických politiků. Původem ze Srbska, stejně jako Tito z dělnické rodiny, neměl Djilasovu intelektuální jiskru ani Kardeljovu schopnost tvůrčí práce. Projevil se však jako schopný, pečlivý a nesmírně pracovitý byrokrat, pod jehož vedením perfektně fungoval celý potlačovatelský aparát. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 501.

¹⁶¹ Boris Kidrič (1912–1953), slovinský komunistický politik, v roce 1945 se stal prvním premiérem Slovinska, v červnu 1948 byl zvolen do politbyra ústředního výboru Komunistické strany. Byl odpovědný za přípravu prvního pětiletého plánu. Dne 11. dubna 1953 podlehl v Bělehradě leukémii. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 508.

¹⁶² Svetozar Vukamović-Tempo (1912–2000), černohorský komunistický politik, partyzán, který za druhé světové války vedl jednotky v Bulharsku, Řecku a Albánii, byl Titův zástupce pro Makedonii. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 476.

¹⁶³ Sreten Žujović (1899–1976), jugoslávský komunistický politik, účastník partyzánského hnutí. Za druhé světové války inicioval partyzánské povstání v západním Srbsku, které vyústilo ve vznik tzv. Úžické republiky. Poté, co se během roztržky Informbyra postavil na stranu Stalina byl zbaven veškerých funkcí (včetně hodnosti generálního podplukovníka) a nakonec i vězněn. Později byl popuštěn a po Brionském plénu znovu přijat do Svazu komunistů Jugoslávie, ale již jen jako řadový člen. – Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských národů. Lidové noviny 1998, str. 508–511.

¹⁶⁴ Andrija Hebrang (1899–1949), při roztržce Informbyra se rovněž postavil na stranu Stalina, byl uvězněn a označen za velezrádce. Po výsleších agenty UDBA za nevysvětlitelných okolností zmizel. Milorad Milatović, který měl na starosti jeho případ tvrdil, že Hebrang spáchal v 1949 ve vězení sebevraždu. Jeho tělo nebylo nikdy

nebylo náhodné. Tito doufal, že pokud Stalinovi nabídne jako kořist bývalé prominenty, kteří z idealistických pohnutek šli proti svému vedení, svrhne se všechna vina na ně a situace se urovná. Jenže Stalin byl pevně rozhodnutý dosáhnout svého a naopak se Žujkoviće a Hebranga zastal, konstatoval, že sovětský velvyslanec má nejen právo, ale dokonce povinnost jednat kdykoli a o čemkoli, i kdyby se to jednalo tajných plánů. Celou věc navrhl vyřešit veřejně na zasedání Informbyra.¹⁶⁵

Jugoslávští vedoucí představitelé se projeví nebývale statečně, zachovali klid a politickou předvídavost. Tito se rozhodl získat ve své zemi podporu, proto v průběhu května seznámil s vzniklým problémem širší stranické vedení a svolal na polovinu července 1948 V. sjezd strany. KSJ nesouhlasila s projednáváním záležitosti na zasedání Informbyra a zakročila proti podporovatelům sovětského stanoviska. Hebrang a Žujović byli uvězněni. Schůzi Informbyra se KSJ zrušit nepodařilo, konala se bez její přítomnosti ve dnech 20. až 22. června 1948 v Bukurešti. Jugoslávská komunistická strana byla exkomunikovaná a současně vyloučena z „rodiny komunistických stran a jednotné komunistické fronty.“ Rezoluce sice otevřeně nevyzývala k Titově svržení, ale za podmínku urovnání vztahů označila odstranění „turecko-teroristického“ režimu v KSJ.¹⁶⁶ Protože si Stalin liboval v historické symbolice, veřejně vydal rezoluci o šest dní později, 28. června 1948 na Vidov dan, svátek svatého Víta a památný den srbského národa.¹⁶⁷ Stalin doufal, že se mu podaří Tita přeci jen odstranit, jugoslávské vedení naopak věřilo, že vše je jen dočasné nedorozumění.¹⁶⁸ Pravda nebyl ani jeden bod. Tito zůstal v čele země do své smrti v roce 1980 a jugoslávsko-sovětské vztahy se již nikdy nevrátily od pozice před červnem 1948. Pro FLRJ začalo několik velice těžkých let než přišla výraznější pomoc ze Západu. Po smrti Stalina v roce 1953 byly otupeny hroty, ale Jugoslávie ušla dlouhou cestu a nehodlala se vrátit do područí Sovětského svazu. Nastalo období tzv. houpačkové politiky.

---

nalezeno. V 80. letech 20. století se okolo jeho smrti znovu rozvířila diskuze, mnozí tvrdili, že byl zabit ve své cele v Bělehradu z politických důvodů. – Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998.

¹⁶⁵ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998, str. 509–510.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 510.

¹⁶⁷ Dne 28. června 1389 osmanská vojska porazila srbskou armádu na Kosově poli a tímto okamžikem začala několikasetletá srbská poroba. – Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998, str. 510.

¹⁶⁸ Šesták, Miroslav a kol.: Dějiny jihoslovanským zemí. Lidové noviny 1998, str. 510.

5.1 Případ Zvonimíra Tomiče

Protože roztržka Informbyra nastala čtyři měsíce po československém Vítězném únoru 1948, změnilo se ovzduší i v Československu, z přátelských vztahů mezi ČSR a Jugoslávií se staly vztahy nepřátelské. Obvinění a rozsudky vynesené v druhé polovině roku 1948 v případě Radmana, Kodarace, Petroviće a Maroše nám nejsou známé, ale k nástinu situaci pomůže jiný případ. Doktor Ondřej Vojtěchovský během psaní své disertační práce narazil na případy Jugoslávčů obviněných z pašování nebo černého obchodu. Většina těchto obvinění vznikla až po roztržce Informbyra a obvinění dostaly neúměrně vysoké tresty. Jedním z nich byl Zvonimír Tomić.

Tomić se narodil v roce 1918 ve Splitu, v roce 1943 se přidal k partyzánům, zažil kruté boje v horách, roku 1944 vstoupil do vzniklé Komunistické strany Jugoslávie.¹⁶⁹ Po válce pracoval ve veřejném skladu ve Splitu, který přebrala Státní společnost pro mezinárodní dopravu Transjug, dodnes fungující lodní doprava. Ta ho v roce 1948 vyslala jako zástupce do Prahy. Transjug zajišťoval dovoz a vývoz z Rijeky do ČSR i po Vítězném únoru a roztržce Informbyra, zadavatelem zakázek byla jednotlivá československá ministerstva. Z ČSR do Rijeky a dále do Turecka se během let 1948–1950 vyváželo především dřevo, telegrafické tyče, překližka, cukr, stroje, součástky a gumové zboží, naopak sem se dovážely komodity potřebné pro průmysl, fosfáty, kaučuk, bavlnu, pyrity aj.¹⁷⁰ Cukr a gumové zboží byly evidentně jedním z hlavních artiklů ČSR, obchodovali s nimi v roce 1948 i jugoslávští pašeráci, dřevo, telegrafické tyče a stroje by se v kufrech přes hranice už tak snadno nepřenášely.

Zvonimír Tomić byl zatčen v 26. listopadu 1949, doznal se k tomu, že využíval lodní dopravu k pašování zboží z Terstu a Rijeky a tím poškodil hospodářské plány Československa. Odsouzen byl až rok a měsíc po zatčení, protože po výsleších se nacházel v těžkém psychickém stavu, pokusil se o sebevraždu a byl umístěn do Bohnic. Dne 29. 12. 1950 v obžalobě nepadlo jediné slovo o černém trhu, nepodařilo se najít důkazy, Tomić byl údajně vinný průmyslovou špionáží. Během vyšetřování nebyl vyslechnutý žádný svědek, dokonce ani doktor Sychra z ministerstva zahraničních věcí, po kterém Tomić požadoval měsíční rozpis dovozu a vývozu z ČSR a tím se údajně dopustil vyzvědačství. Tomić byl

---

¹⁶⁹ ABS, fond: Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), inventární číslo: 5266 MV, f. 1.

¹⁷⁰ Tamtéž, f. 3.

odsouzen podle § 5/1 z. č. 231/48 Sb k osmi letům vězení, pokutě deset tisíc Kčs, propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu a dalším trestům, ty nebyly v rozsudku vyjmenované.¹⁷¹

Zvonimír Tomić nebyl naprosto neviný. Spolupracoval s tajnou jugoslávskou policií UDBA,¹⁷² které donášel informace na Jugoslávce žijící v Československu a podporující rezoluci Informbyra.¹⁷³ Také na rozkaz Bělehradu dával československé vládě vyšší ceny než měly být a např. tím zmařil dopravu zařízení cementárny do Libanonu, kde už byli připraveni českoslovenští montéři¹⁷⁴ nebo nechal polovinu nákladu bavlny ze Sýrie v Rijece a tam je rozprodal, místo aby vše dopravil do Československa. Ale nebyla to jeho iniciativa, pouze plnil rozkazy z Bělehradu, jinak by přišel o práci.

5.1.1 Tomićova rehabilitace

Protože si Tomić přišel odsouzený neprávem, v roce 1974 požádal československé soudy a o přezkoumání svého případu a byl zproštěn viny ve všech bodech. Samozřejmě mu nebyla vyplacena náhrada za léta strávená ve vězení nebo vrácena pokuta, co zaplatil. Prošetřující komise došla k závěru, že v jeho případě byly hrubě porušeny procesní předpisy, nebyli přizváni svědci, soud se spokojil s doznáním navrhovatele, neobstaral doklady, které považoval za přísně tajné. Soud označil za diskutabilní, zda měsíční plán dovozu a vývozu byl přísně tajný dokument, když ho Tomić a jeho spolupracovníci před rezolucí IB¹⁷⁵ vždy bez problému obdrželi, potřebovali ho pro plánování své práce.¹⁷⁶ Sám doktor Sychra v roce 1975 zpochybňoval tajnost těchto dokumentů, protože v 60. letech 20. století napsal knížku *Dopravní politika a zahraniční obchod*, tu vydalo státní nakladatelství, byla dostupná široké

---

¹⁷¹ ABS, fond: Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), inventární číslo: 5266 MV, f. 16.

¹⁷² UDBA-Uprava državne bezbednosti. Zkratka označující tajnou policii působící v Socialistické federativní republice Jugoslávie, sloužila jako nástroj kontroly státní moci, byla zodpovědná za „eliminaci“ desítek nepřátel státu v rámci Jugoslávie a na mezinárodní úrovni (odhaduje se asi 200 atentátů a únosů). Mimo jiné se zaměřovala na pronásledování fašistických jugoslávských emigrantů aj. – Vojtěchovský, Ondřej: *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávský prosovětská emigrace v Československu*. Filosofická univerzita Univerzity Karlovy 2012.

¹⁷³ Tomišových úkolem bylo zjišťovat informace o Popovičovi Acovi, inženýrovi z komise pro investice, jehož podpora rezoluce IB vládní kruhy velice překvapila, dále o inženýrovi Veljovi Raduševićovi, hospodářském úředníkovi Čoličovi, manželích Smiljanských, o inženýru Lojančićovi a paní Popovičové, manželce Miodraga Popoviče.

¹⁷⁴ Například tarif pro přepravu cukru činil 145 Kčs za tunu, na příkaz Bělehradu Tomić účtoval 170 Kčs za tunu. V dubnu 1949 přepravoval Transjug cukr z Palestiny, ale znovu na příkaz Bělehradu do ČSR přivezl jen 170 tun, třetinu pak ČSR muselo dopravit přes Terst. Se Škodovými závody řešil v roce 1949 přepravu zařízení pro cementárnu v Libanonu. Místo standardních 200 Kčs za tunu účtoval 350 Kčs za tunu a k tomu jeřábné ve výši 1200 Kčs za tunu. Protože ceny byly neúměrné, k odeslání nedošlo, ač v Libanonu čekali českoslovenští montéři.

¹⁷⁵ IB – Informbyro

¹⁷⁶ ABS, fond: Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), inventární číslo: 5266 MV, f. 18–20.

veřejnosti a přitom v ní rovněž popisoval plány vývozu a dovozu.¹⁷⁷ Knihu se nepodařilo dohledat.

Pokud se ještě vrátíme zpět do roku 1950, tak na úvodní řeči státní prokuratury lze vidět, že jakýkoli jugoslávský občan souzený po červnu 1948 to neměl lehké: „*Zatímco až do vyhlášení resoluce Informbyra komunistických stran v červnu 1948 tajila zrádcovská prodejná Titova klika svoje pravé záměry a předstírala na oko přátelství k lidovým demokraciím a SSSR, ukázala po vyhlášení resoluce svoji pravou tvář a počala pracovati otevřeně proti těmto zemím. Při tom využívala všech dosažitelných prostředků, aby rozvracela budovatelské úsilí pracujícího lidu těchto zemí. Aby zrádní jugoslávští přísluhovači západních imperialistů znesnadňovali plnění československých hospodářských plánů a tím způsobili Československu vážné hospodářské škody, rozhodli se mezi jiným využít ke svým špinavým záměrům kromě špionáže a podvrtné činnosti...*“¹⁷⁸ A protože i pašeráci svoji činností rozvraceli hospodářské plány Československa, nejspíš ani oni neušli nepřiměřeně vysokým trestům.

5.2 Případy zadržených Jugoslávců

Zvonimír Tomić nebyl jediný zaměstnanec Transjugu, který byl po roztržce Informbyra zatčený. Minimálně dva další byli obviněni z pašování a černého obchodu. O osudy jugoslávských občanů, jenž si odpykávali svůj nepodmíněný trest v Československu, se zajímalo jugoslávské velvyslanectví v Praze, Správa služeb diplomatických sborů a Agentura jugoslávské říční plavby.¹⁷⁹ Od roku 1951 si tyto instituce dopisovaly s československým ministerstvem bezpečnosti a ministerstvem zahraničních věcí. Z korespondence vyplývá, že FLRJ netušila, kolik Jugoslávců bylo v ČSR ve vězení, za co byli odsouzeni, v kterém vězení se nacházeli, a naléhavě žádala o možnost je navštívit.

---

¹⁷⁷ ABS, fond: Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), inventární číslo: 5266 MV, f. 21.

¹⁷⁸ Tamtéž, f. 10–11.

¹⁷⁹ Z kontextu vyplývá, že Státní společností pro mezinárodní dopravu Transjug a Agentura jugoslávské říční plavby je jedna a tatáž firma, pouze je v každé složce pojmenovaná jinak. Zatímco ve složce V-5266MV se o Zvonimírovi Tomići mluví jako o vězněném zaměstnanci Transjugu, ve složce se signaturou 319-5-5 jako o vězněném zaměstnanci Agentury jugoslávské říční plavby.

5.2.1 Potravinové balíky pro zadržené

Od srpna 1951 se jugoslávské velvyslanectví v Praze a Správa služeb diplomatických sborů snažily čtyřem zatčeným Jugoslávčům, Zvonimírovi Tomiči, Milenkovi Tomiči, Antonovi Matahlijovi a Keviči Šefikovi, dodat potravinové balíky.¹⁸⁰ Balíky měly být buďto nakoupené v Jugoslávii a poslány kurýrní službou do ČSR nebo je jugoslávské velvyslanectví mohlo nakoupit z dostupných potravin přímo v Praze, to měly určit československé úřady. Ministerstvo zahraničních věcí ovšem s balíky nesouhlasilo, dne 19. září 1951 vydalo oficiální stanovisko, v něm bylo napsáno, že potravinové balíky byly shledány za „*naprosto zbytečné a neběžné, neboť vězňové dostávají potravinové lístky pro těžce pracující a mají nadbytek potravin, prádla a šatstvo je ústavní, tzn. dostává se jim všeho, co potřebují*“. Bylo dovoleno poslat menší částku peněz pro „mimořádné nadpřílepení“.¹⁸¹ Ve stejný měsíc roku 1951 navštívil ministerstvo zahraničních věcí jugoslávský charge d'affaires¹⁸² Mijović a stanovisko bylo náhle změněno. Balíky byly povoleny, československé ministerstvo zahraničních věcí usoudilo, že pokud by se tak nestalo, situace by byla „*zneužitá titovským tiskem a rozhlasem v rámci všeobecné politické kampaně imperialistického tábora ke štvavému tažení proti Československu*“.¹⁸³ Definitivně byla potravinová pomoc schválena v lednu 1952, balíky nesměly být příliš drahé a ČSR do nich směla nahlédnout. Při předávání měla asistovat osoba, která rozumí srbochorvatsky a obsah hovoru musel být předem schválený.¹⁸⁴

Akce potravinových balíků byla schválena, ale to ještě neznamenalo, že balíky byly někdy doopravdy doručeny. Podařilo se nalézt tři důkazy, že se o to jugoslávské velvyslanectví pokusilo. První důkaz je z června 1952. Zásilky byly určeny pro Zvonimíra Tomiče, Milenka Tomiče a Antona Matahlija, a každý obsahoval čokoládu, džem, med, cukr, salám, citrony a 100 kusů cigaret zn. Partyzánka, úhrnná cena jednoho balíku činila 500 Kčs.¹⁸⁵ Předání neproběhlo, kde balíky skončily, není známo. Podruhé poslala Správa služeb

---

¹⁸⁰ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-5-5, Spis o předávání balíčků a uskutečnění návštěv u vězňených jugoslávských občanů z let 1951–1954.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Charge d'affaires – diplomat pověřený vedením zastupitelského úřadu, který není řízen mimořádným nebo zplnomocněným velvyslancem. – Kraus, Jiří a kol.: Nový akademický slovník A–Ž, Praha 2005, str. 102.

¹⁸³ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-5-5, Spis o předávání balíčků a uskutečnění návštěv u vězňených jugoslávských občanů z let 1951–1954, f. 7.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Obsah balíčku: jeden kus čokolády o 100 g za 100 Kčs, 0,5 kg jamu za 45 Kčs, 0,4 kg medu za 50 Kčs, půl kila cukru za 70 Kčs, 29 dkg salámu za 100 Kčs, 56 dkg citronů za 35 Kčs a 100 kusů cigaret značky Partyzánka za 100 Kčs.

pro diplomatické sbory potraviny v říjnu 1952. Adresáti i obsah byli stejní. Dne 1. listopadu téhož roku jim byly osobně vráceny, neboť obsah nebyl zabalen podle domluvených pravidel a existovala prý možnost, že někdo zvenčí do jídla přimíchal jed, aby věznění jedinci zemřeli. V prohlášení stalo: „*Byl to jednoznačně propagační krok titovské Jugoslávie proti ČSR, jenž by byl využit mezinárodně!*“¹⁸⁶ Třetí pokus velvyslanectví spadl do doby před Vánoce 1952, o výsledcích snažení nic nevíme.

5.2.2 Návštěvy u vězňených Jugoslávčů

Současně s potravinovou pomocí probíhala snaha o návštěvu vězňených. Agentura jugoslávské říční plavby se zajímala o pět svých zaměstnanců, Zvonimíra Tomiće, Milenka Tomiće, Antona Matahljija, Čedomíra Čubriće a Stjepana Antošiće.¹⁸⁷ U posledních dvou Agentura netušila, zda jsou již odsouzení nebo teprve ve vazbě ani čím se měli provinít, u první trojice naopak věděla, že měla být odsouzena za černý obchod, šmelinářství a špionáž, důrazně se proto ptala na jejich zdravotní stav a žádala o udělení povolení k jejich návštěvě, aby si jejich zdraví mohla osobě zkontrolovat. Jak již bylo řečeno, Zvonimír Tomić působil v Praze jako člen obchodního zastupitelstva FLRJ a byl zatčený 27. listopadu 1949, Milenko Tomić, kterž pracoval v Bratislavě jako šéf jugoslávské státní říční plavby, byl zatčen 11. dubna 1950 a Antonín Matahljije byl do svého zadržení 20. dubna 1951 rovněž zaměstnanec jugoslávské státní říční plavby v Bratislavě a to na pozici úředníka. O návštěvu u stejných osob (Tomićové a Matahljija) plus bývalého vicekonzula v Bratislavě Keviče Šefika prosilo i jugoslávské velvyslanectví v Praze. V září 1951 neuspělo, návštěva Šefika, Tomićů a Matahljijeho nebyla doporučena s tím, že u Tomiću a Matahljija může být v budoucnosti povolena, ale u Šefika nikoliv. O rok později se návštěvy domáhal charge d'affaires Mijović, rád by si popovídal se Zvonimírem, Milenkem a Antonem, jež od svého zatčení neviděli jedinou osobu zvenčí. Opět se zajímal především o jejich zdraví. Byl odmítnut.

Dne 24. června 1952 byla udělena malá výjimka, Milovan Tomić dostal fotku svého syna Dragoljuba. V roce 1953 žádala o možnost návštěvy Agentura, znovu neúspěšně, jako státní firma neměla na návštěvu nárok, celá věc byla politického charakteru a měla ji řešit příslušná místa.¹⁸⁸ Ledy povolily v roce 1954, jedním z důvodů mohlo být úmrtí Stalina a

---

¹⁸⁶ABS, fond: Vyříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-5-5, Spis o předávání balíčků a uskutečnění návštěv u vězňených jugoslávských občanů z let 1951–1954.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

Gottwalda, což vedlo k trochu vstřícnějším vztahům mezi FLRJ a ČSR a FLRJ a SSSR. V říjnu 1954 směla po pěti letech M. Tomićová se synem navštívit manžela Zvonimíra. Ten viděl své 6leté dítě poprvé. Setkali se na Pankráci, návštěvy byly povoleny dvě, 23. a 27. října. Každá trvala hodinu, manželka směla přinést potraviny a cigarety. Spolu s nimi byli v místnosti hlídači a jeden překladatel, jenž pozorně poslouchal, zda se baví o jediném povoleném tématu, o rodině. Podruhé s Tomićovou došli úředníci z jugoslávského velvyslanectví, zajímali se o fyzický a zdravotní stav vězněného.¹⁸⁹ Postupně téma návštěv přestávalo být středobodem zájmu, protože se objevila důležitější věc, snaha o výměnu vězňů mezi ČSR a FLRJ.

5.3 Výměna vězňů mezi ČSR a FLRJ

K výměně jugoslávských vězňů držených v ČSR za československé držené v Jugoslávii došlo v dubnu 1955. Výměně zajisté předcházela dlouhá diplomatická jednání, nám je známo jen pár detailů a výsledek samotný. Vláda Československé republiky rozhodla na základě žádosti jugoslávské vlády tlumočené dne 3. června 1953 charge d'affaires Boško Čakićem a na základě verbální nóty velvyslanectví Federativní lidové republiky Jugoslávie č. 123/54 z 26. října 1954, Jugoslávie žádala o propuštění svých občanů odsouzených československými soudy pro porušení československých zákonů.¹⁹⁰ Text rozhodnutí zněl následovně: „*Vláda Československé republiky rozhodla na základně příslušných ustanovení československých zákonů upustit od výkonu zbytku trestu některých jugoslávských občanů, kteří byli v Československé republice odsouzeni a vyhostit je mimo československé území. Československá vláda přistoupí k provedení svého rozhodnutí za předpokladu, že vláda Federativní lidové republiky Jugoslávie současně učiní obdobná opatření, pokud jde o československé občany, odsouzené a vězněné v Jugoslávii, zejména o Jaroslava Němce, Ing. Lud'ka Kubeše, Bedřicha Glase a Jaroslava Šťastného ... Ministerstvo zahraničních věcí používá znovu této příležitosti, aby velvyslanectví Federativní lidové republiky Jugoslávie*

---

¹⁸⁹ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-5-5, Spis o předávání balíčků a uskutečnění návštěv u vězněných jugoslávských občanů z let 1951–1954.

¹⁹⁰ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-26-30, Spisy MV z roku 1952–1956 týkající se zatčených jug. stát. přísl. žijících v ČSR a čs. stát. přísl. žijících v Jugoslávii. Spisy pojednávají o vyhoštění těchto osob do Jugoslávie a o vzájemné výměně osob nacházejících se dosud ve vazbě. Ve spisech jsou též záznamy z porad mezi zástupci čs. MZV a zástupci jugoslávského velvyslanectví v Praze. Unesení politického byra ÚV KSČ z roku 1955, týkající se normalizace a rozšíření styků s Feder. lid. republikou Jugoslávie, f. 35.

*ujistilo svou hlubokou úctou.*¹⁹¹ Poslední věta ukazuje velkou změnu ve slovníku, který v lednu 1955 československé ministerstvo zahraničních věcí používalo.

O propuštěných československých vězňích není známo mnoho informací. Jednalo se o Adolfa Jaroslava Němce, narozeného v roce 1925, který pracoval jako pomocník vojenského přidělence, Rudolfa Bedřicha Glase, narozeného v roce 1910, povoláním čalouník a Ivana Mirka Šťastného, narozeného v roce 1896, který se živil jako obuvník.¹⁹² Tito muži přiletěli speciálem československých aerolinií, který byl 18. dubna 1955 vypraven z Prahy do Bělehradu a zpět. Letadlo startovalo v 9:00 a s mezipřistáním v Budapešti usedlo v 14:45 hod v Bělehradu. Na jeho palubě bylo 26 propuštěných Jugoslávčů a rodiny československých vězňů, které dostaly možnost se letu rovněž zúčastnit.¹⁹³ S Čechy bylo nakládáno jako s hrdiny, kteří přežili „nadhledkové útrapy v nepřátelské zemi.“ Jejich příbuzní se s nimi měli možnost setkat na bělehradském letišti, zajisté to byla citově vypjatá scéna, v Praze na ně po přiletu čekal Československý červený kříž, měl za úkol být jim a jejich rodinách v následujících týdnech kdykoli k ruce. Na poli teoretizování zůstane fakt, proč byli propuštěni jen tři českoslovenští vězni, když vláda žádala o stejný počet milostí, jako jich sama udělila, a proč nebyl propuštěný čtvrtý požadovaný Ing. Luděk Kubeš. ČSR neposlala do Bělehradu krom čtyř jmen žádný jmenný seznam, neboť neměla tušení, kolik jejich občanů se v jugoslávských vězeních nacházelo, jen žádala o dorovnání počtu na stejnou cifru jako sama propustila, tedy na dvacet šest. Nestalo se tak, důvodů mohlo být mnoho, ve FLRJ se doopravdy nacházeli jen tři českoslovenští vězni, Češi mohli stejně jako někteří Jugoslávci návrat do vlasti odmítnout nebo Jugoslávie nespolupracovala tak, jak se očekávalo.

5.3.1 Jugoslávci propuštěni z Československa

Seznam vězňených Jugoslávčů v ČSR v roce 1955 čítal 36 jmen, 34 mužů a dvě ženy. Jen tři z nich byli zatčeni před roztržkou IB (dva muži v 1945 a jeden v 1946), jeden během května 1948 a zbývajících 33 lidí mezi roky 1949–1953: konkrétně 5 osob v roce 1949, 13 osob v 1950, 5 osob v 1951, 7 osob v roce 1952 a dvě osoby v 1953. Šest Jugoslávčů bylo odsouzeno na šest let a méně, nejnižší vyměřený trest činil 4 roky a 8 měsíců, zbývajících třicet jedinců dostalo tresty osm let a více, padlo šest 10letých trestů, tři 12leté, tři 15leté, tři

---

¹⁹¹ABS, fond: Vyříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-26-30, Spisy MV z roku 1952–1956 týkající se zatčených jug. stát. přísl. žijících v ČSR a čs. stát. přísl. žijících v Jugoslávii ..., f. 357–358.

¹⁹² Tamtéž, f. 299.

¹⁹³ Tamtéž, f. 295–296.

20leté, jeden 22letý, jeden 25letý trest, tři doživotí atd. Trest smrti nebyl žádný. Zvonimír Tomić byl, jak již víme, odsouzený k osmi letům vězení, Milenko Tomić k osmnácti rokům, Anton Matahlija k deseti rokům a Kević Šéfik na doživotí. Agentura jugoslávské říční plavby hledala ještě další dva muže: Čedomíra Čubriće Čedomíra, ten na seznamu vězňů z roku 1955 nebyl uvedený a Stjepana Antošiće, ten byl v roce 1952 odsouzený k dvanácti letům odnětí svobody. Vězni se nacházeli v různých útvarech nápravného zařízení (zkratka ÚNZ). Odsouzení na doživotí byli v Leopoldově (Kević Šéfik), nejvíce Jugoslávci bylo v ÚNZ Ostrov (Zvonimír a Milenko Tomićovi), dále v Pardubicích, Praze XIV., Valticích, Rtyni, Ročově a Ilavě (Anton Mitahlija).¹⁹⁴ Poté, co bylo schváleno zrušení jejich trestu a transport do Jugoslávie, byli všichni shromážděni na Pankráci, podrobeni výslechu, zda něco nebrání jejich odsunu a z Pankráce všichni putovali na ruzyňské letiště.

Může to být překvapující, ale ne všichni souhlasili se svým návratem do rodné země. Matěj Bajer, Mirko Botica a Franjo Prah odmítali přesun, protože v ČSR měli manželky a děti. Štefan Eiljer byl sice jugoslávský státní příslušník, ale považoval se za Němce, rodinu měl ve Vídni a chtěl odjet tam. Lea Mikešová odmítala, že by byla jugoslávská občanka, jejím mužem byl Čech a ona údajně nabyla sňatkem s ním československé občanství, stejně tak Jirí Mesický o sobě říkal, že je Čech, ale s odsunem na Balkánský poloostrov popř. neměl problém. Marinko Blažević popíral jakékoli občanství, sice se narodil v Jugoslávii, ale již osmnáct let žil v ČSR, byl bezdomovec a jeho žena se nacházela v Polsku. Luka Dadič nemohl být odtransportován, protože podal odvolání proti svému trestu a jeho proces stále běžel. Poslední z těch, kteří odmítli cestu do Jugoslávie, byl František Kuchar. Uprchl ze země z politických důvodů, hrozil mu zde trest a tak si návrat nepřál.¹⁹⁵

Druhou skupinu jugoslávských vězňů tvořili ti, kteří měli k svému odvozu do FLRJ výhrady. Alois Pusta a Martin Janković měli v ČSR rovněž ženy a děti, ty byly jugoslávské národnosti a zadržení chtěli opustit zemi, pouze pokud to bude povolené celé jejich rodině. Rudolfovi Vierdovi se do Jugoslávie nechtělo, ale pokud by to bylo dáno jako podmínka ukončení jeho trestu, uposlechl by, pokud ne, chtěl zůstat v Praze. Posledním na listu lidí s výhradami byl Ivan Akrap. Je to jediný nám známý šmelinář, který se v roce 1955 nacházel na seznamu jugoslávských vězňů určených k výměně. Samozřejmě je možné, že soupis obsahoval jména více zadržených členů pašerácké skupiny a pouze se k nim nepodařilo najít případy a zpracovat je, ale Bolčić, Jelavić a další osoby popisované v této práci se na něm

---

¹⁹⁴ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-26-30, Spisy MV z roku 1952–1956 týkající se zatčených jug. stát. přísl. žijících v ČSR a čs. stát. přísl. žijících v Jugoslávii, f. 19–20.

¹⁹⁵ Tamtéž, f. 403.

nenacházely. Nedá se určit, zda Bolčić a spol. již nebyli vězněni a jaké vlastně dostali tresty, seznam byl jednou z posledních možností, jak dohledat jejich další osudy. Díky soupisu se podařilo získat pár detailů o Ivanu Akrapovi. Byl zadržený 22. srpna 1950, odsouzený k deseti letům vězení, jenž si odpykával v Ročově v Ústeckém kraji, do Jugoslávie byl ochotný odcestovat za předpokladu, že před tím bude moci vyřešit svoje majetkové záležitosti v Rakousku. Všem čtyřem bylo vyhověno a do Jugoslávie odletěli spolu s 22 Jugoslávci, kteří neměli žádné výhrady, mezi nimi byli i oba dva Tomićové, Matahlija a Šefik.¹⁹⁶

I přes hlubokou úctu, kterou k sobě nově ČSR a FLRJ chovaly, se po výměně vězňů objevil jeden problém, a to peníze. Zatímco Bělehrad je všem třem Čechům vydal, ČSR si je ponechalo, ale Jugoslávci svoje výdělků v prosinci 1955 chtěli zpět. Jednalo se o peníze, které si vydělali prací v nápravných zařízeních. Nakonec se státy dohodly na následujícím: Československo si strhlo výdaje za vedení trestních procesů a zbytek odeslalo do Jugoslávie. Souhrnem výdaje činily 25 515,13 Kčs a částky u jednotlivých procesů se lišily i o několik tisíc, nejvíce ze všech bylo odečteno Milenkovi Tomićovi, 4 059,93 Kčs, nejméně Štefanovi/Stjepanovi Antešićovi, 15,37 Kčs. Proces Keviče Šefika stál 341,69 Kčs, Zvonimíra Tomiče 325,93 Kčs a Antona Matahlijeho 334,32 Kčs, Ivanovi Akrapovi nebylo strhnuto nic.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-26-30, Spisy MV z roku 1952–1956 týkající se zatčených jug. stát. přísl. žijících v ČSR a čs. stát. přísl. žijících v Jugoslávii ..., f. 399–401.

¹⁹⁷ Tamtéž, f. 210.

6 Činnost pašeráků v roce 1949

Krátce se znovu vrátíme do vyšetřování činnosti pašerácké skupiny Jugoslávců, poslední zmínka o jugoslávských pašerácích z party Bolčić a spol., kterou se podařilo nalézt, je z dubna 1949. Nedočteme se o nám známých jménech, byla zatčena spojka z obvodu Hrušovany nad Jevišovkou, jíž byl František Deutsche.

6.1 František Deutsche

V této oblasti se pašeráci vyskytovali často, vyzvedávali si zde zboží, protože to bylo pár kilometrů od hranic s Rakouskem, pro sacharin si sem před zatčením šli v roce 1947 i Babićové (viz kapitola 5), dost možná si ho vyzvedávali právě u Deutscheho. František Deutsch pracoval jako dělník v cukrovaru a bydlel v Hrabětích, okres Mikulov. Domek na samotě u silnice patřil jeho zaměstnavateli. Naprosto dokonalé místo pro úkryt, bez svědků a nedaleko od železniční tratě Frélichov-Hrušovany. Když byl Deutsche v dubnu 1949 zatčen, pomáhal pašerákům již několik měsíců. Vše začalo nevinně, jednou večer u něj zaťukal neznámý muž, jestli by neměl na prodej vajíčka. Byla to jen výmluva, za malý poplatek si u něj chtěl nechat kufr. Deutsche byl odpůrce lidově demokratického zřízení, po změně režimu ztratil práci, takže se malému přivýdělku nebránil, jako dělník údajně měsíčně vydělával 2 200 Kčs, což mu nestačilo k uživení ženy, dětí a k uspokojení „touhy po alkoholu.“¹⁹⁸

Od příhody s vajíčky, datum si vyslýchaný nepamatoval, k němu chodili jugoslávští pašeráci pravidelně. Přijížděli večerním vlakem, přespali u něj, dostali snídaní a v pět ráno pokračovali dál. Za tuto službu Deutsche dostával 300–500 Kčs, celkem si takhle vydělal 30 tisíc Kčs.¹⁹⁹ Při výslechu si pamatoval jméno jediného pašeráka, Martina Gusiće, zbytek mužů procházel rychle a nebylo třeba je znát jmény. Gusić se narodil v roce 1920 v okrese Sinj, pracoval jako trhovec, bydlel ve Vídni a vypověděl o sobě, že je nemajetný. Pamatovala si ho i Deutscheho žena, přespal u nich nejméně 10krát. Dne 25. dubna 1949 jejich služeb využil naposledy, pak byl spolu s dalším jugoslávským pašerákem zadržen cestou na nádraží. Protože nereagoval na výzvy SNB, ať zastaví a naopak se dal do běhu, hlídka vystřelila a

---

¹⁹⁸ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-228-18, Různé zprávy a hlášení velitelství stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které páchaly trestnou činnost pašeráctví, f. 78.

¹⁹⁹ Tamtéž, f. 75.

prostřelila mu stehenní sval. O to více bylo překvapující, že v kufru měl jen 150 kusů gumových tenisových míčků.²⁰⁰

Dvacátého šestého dubna 1949 byli vyšetřující připraveni u Deutscheho doma, dva pašeráci si jich všimli a utekli. Před domem nechali pět kufrů, ve čtyřech z nich bylo celkem 651 kusů gumových tenisáků, v pátém 54 gumových panáčků za 19 Kčs kus, 128 větších po 26 Kčs kus a 300 tenisových míčků. Zanechaný lup byl vyčíslen na 50 040 Kčs.²⁰¹ Podle výpovědí Deutscheho pašeráci vynášeli do Vídně léky, gumové zboží a hračky. Zpět nosili to, co v ČSR chybělo, v první polovině 1949 to byly spací vojenské pytle.

Díky zatčení Františka Deutscheho se podařila vyřešit ještě jedna záhada a sice kam v únoru 1949 zmizel pronásledovaný jugoslávský pašerák. Dne 11. 2. 1949 si na nádraží v Hrušovanech všimla procházející hlídka cize vypadajících mužů. Ti před nimi začali prchat, v čekárně nechali kufry s dvaceti spacími obleky, co používala armáda při nočních cvičeních. Jeden muž byl zadržen, ale druhý uprchl a nepodařilo se ho najít. Ukrýt mu totiž poskytl Deutsche.²⁰²

6.2 Udavač Nikolić Stanoje

Jugoslávská pašerácká skupina zanikla, protože se Státní bezpečnosti podařilo pochyvat většinu jejích členů. Velký podíl na dopadení Jugoslávců měl Nikolić Stanoje,²⁰³ rovněž bývalý člen tlupy, který se stal informátorem vyšetřovacích orgánů. Stanoje přišel do Prahy v září 1947 jako reprezentant jugoslávských aerolinií. Zkušenosti s létáním získal za druhé světové války, patřil k jugoslávským partyzánům, za boje byl vyznamenán mnoha vysokými oceněními a byl vyslán do Afriky a Sovětského svazu, kde absolvoval leteckou školu. Po ukončení školy zůstal v SSSR a pracoval zde údajně jako pomocník šéfa operativního oddělení letecké štábu jugoslávské armády.²⁰⁴

---

²⁰⁰ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-228-18, Různé zprávy a hlášení velitelství stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které páchaly trestnou činnost pašeráctví, f. 75.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Nikolić Stanoje se narodil 12. 9. 1910 v obci Bosenski Novi, Jugoslávie, byl jugoslávský státní příslušník srbské národnosti, absolvoval šest tříd gymnázia a dvě třídy státní dopravní školy, kterou zakončil maturitou, poté pracoval v železniční dopravě. V letech 1940–1941 byl údajně zajat gestapem a odsouzen k smrti, ale rozsudek nebyl vykonán, v letech 1943–1944 byl přítomen u formování jugoslávských útvarů v severní Africe. V roce 1947 byl přidělen do Prahy, jeho manželka zůstala v Terstu a jejich manželství bylo rozloučeno. V Praze si našel milenkou Dagmar Krausovou, členku lidové strany a Svazu přátel.

²⁰⁴ ABS, fond: Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), inventární číslo: 61212 MV, f. 2.

Po roztržce IB se Stanoje dostal do sporu s jugoslávskými zástupci v Praze, protože jako člen politbyra KSJ stál na straně Stalina, svou práci v politbyru plnil podle svých slov rád a čestně a chtěl v tom nadále pokračovat. To mu nebylo umožněno, ztratil práci u jugoslávských aerolinií a byl odvolán domů do vlasti. Úřady mu odebraly cestovní pas, ale podařilo se mu získat povolení na vycestování do Rakouska, což ihned učinil a odsud žádal do Prahy o povolení k pobytu v ČSR. Neuspěl, musel zůstat ve Vídni, kde bydlel ve čtvrti, v níž žili skoro výhradně jugoslávští státní příslušníci, jugoslávští uprchlíků a lidé, kteří byli z Jugoslávie vyhoštěni. Ve čtvrti fungovala pašerácká skupina, která se živila pašováním zboží z Československa do Rakouska a zpět a pomocí při ilegálních přechodech do Rakouska. Nikolić se k tlupě přidal, a protože byl šikovný, dostával se čím dál více do nitra skupiny a pochopil, jak systém funguje. Zároveň měl rád peníze, čím se nikdy netajil, a jak později vypověděl, právě kvůli finanční odměně začal docházet na československé velvyslanectví ve Vídni, kde o jugoslávských pašerácích podával potřebné informace. K činům ho kromě peněz vedla ještě „nenávist k imperialistickému táboru a Titově bandě“, první udání provedl písemně a lístek podepsal pravým jménem, neodevzdal ho anonymně, ač si byl vědom, že uvést své jméno byla zrada vlasti a hrozil mu vysoký trest. I první výplatníci podepsal vlastním jménem, chtěl zástupce ČSR ve Vídni přesvědčit, že „svoji činnost myslí vážně“.²⁰⁵ Jindy v rámci zalíbení se velvyslanectví nabídl k odkupu léky, které byly v ČSR nedostupné, a které získal od jugoslávského pašeráka z amerického trhu.

Informace, jež Stanoje přinášel, byly pravdivé a vyšetřující v ČSR začali slavit první úspěchy, díky Stanojově pomoci zatkli několik pašeráků a spojek, u zadržených byly nalezeny cennosti v hodnotě přes 5 milionů Kčs.²⁰⁶ Stanoje znal místa, kde pašeráci překračovali hranice, a která byla zároveň nedostatečně střežená, např. koryto potoka u Českých Velenic, pohraniční útvar 518-B tak dokázal chytit několik pašeráků s velkým lupem přímo na hranicích při činu.

6.2.1 Krycí jméno Bibo

Státní bezpečnosti se práce Nikoliće Stanoje tolik líbila, že ho přizvala k spolupráci. Slib složil 12. října 1950 do rukou Ludvíka Fialy, velitele referátu Jugoslávie I. sektoru

---

²⁰⁵ ABS, fond: Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), inventární číslo: 61212 MV.

²⁰⁶ Tamtéž, f. 3.

MNB²⁰⁷ a dostal krycí jméno Bibo. Na podzim v roce 1950 již žil v Praze, sice stále ilegálně, protože mu nebylo uděleno povolení k pobytu, ale vzhledem k spolupráci s StB to již byla maličkost. Bydlel u své milenky Dagmar Krausové/Krásové,²⁰⁸ vztah s ní byl důvod, proč se chtěl do ČSR vrátit za každou cenu a možná i kvůli ní začal donášet na československé velvyslanectví ve Vídni, uvědomil si, že tudy by mohla vést cesta do Prahy. Ze spisů vyplývá, že pomohl s odhalením mnoha pašeráků, složky obsahující konkrétní jména pašeráků a jejich tresty se nedochovaly. Další úkoly Stanojeho bylo např. zjistit, jestli byl někdo ze šmelinářů napojen na UDB, dohledat spojky na jugoslávsko-rakouských hranicích, zjistit složení Slovinců v Korutanech²⁰⁹, najít Jugoslávce ochotné spolupracovat s StB aj.²¹⁰ Se Státní bezpečností spolupracoval Stanoje ještě dalších šest let, zpočátku byl připravovaný k práci špiona v Jugoslávii, ale vyslání se neuskutečnilo kvůli „změně hlavního zaměření oddělení“.²¹¹ Stanoje byl podle vyjádření nadřízených schopný a spolehlivý, drobné úkoly plnil spolehlivě, ale získal práci úředníka mimo Prahu, takže styky s ním byly nepravdivé. Časem mu začala vadit drobná práce, chtěl „efektivní případy, protože měl rád peníze a spoluprací si je chtěl vydělat.“ Jenže oddělení, pod které spadal, shánělo spojky do Hamburku a Spolkové republiky Německo, ne do Jugoslávie, takže v březnu 1956 byla jeho složka uložena do archivu a další úkoly již nedostal.²¹²

6.3 Pašeráci jiných národností

Samozřejmě by bylo pošetilé tvrdit, že pašováním z československého území a zpět se v poválečné době živili jenom jugoslávští občané a stejně tak není pravda, že všichni tak činili jen pro peníze. Například na počátku roku 1946 byl zatčen kněz rajhradského kláštera Antonín Jedlička. Jedlička, řeholním jménem Metoděj, byl za druhé světové války totálně nasazen v Rakousku, začal spolupracovat s československým odbojem jako kurýr, ale gestapo ho dopadlo a odsoudilo k trestu smrti. Válka skončila dříve, než mohl být rozsudek vykonán, Jedlička byl zpět v Rajhradě, ale v Rakousku měl spoustu známých, kteří ho v druhé polovině roku 1945 v dopisech prosili o jídlo a oblečení, protože v Rakousku byl velký hlad, bída a blížila se zima. S obstaráváním věcí mu pomáhal místní Rakušan, Jedlička na svou obranu

---

²⁰⁷ MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti

²⁰⁸ Ve spisech jsou používány obě verze příjmení.

²⁰⁹ Tento úkol nebyl ve spisech podrobněji popsán.

²¹⁰ ABS, fond: Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), inventární číslo: 61212 MV.

²¹¹ Tamtéž, f. 250.

²¹² Tamtéž.

uváděl, že vše prováděl nezištně, chtěl jen pomoci trpícím, a pokud bylo v balíčcích něco jiného než teplé oblečení nebo potraviny, vyndal to a nechal v ČSR.²¹³ Přesto byl obviněn z pašování, rozsudek se nepodařilo dohledat, ale mohlo se jednat jen o peněžitou pokutu.

Některé k černému obchodování hnala jejich závislost. Josef Adamec, seřizovač strojů u broumovské firmy, pronášel na jaře a v létě 1946 do Polska nezvyklou věc – kvasnice na pečení. Údajně to bylo velice žádané zboží, protože nejen v Rakousku byla po válce bída, hlad a nedostatek potravin, týkalo se to i dalších evropských zemí Polsko nevyjímaje. Adamec byl alkoholik, „člověk nízkých morálních hodnot“, který šmelil i za druhé světové války, nechával si za svoji práci platit pálenkou. I v tomto případě měli vyšetřující podezření na podloudnickou „tlupu“, kterou organizovali broumovští úředníci. Adamec byl sledovaný SNB, s přicházející zimou se nechával místo alkoholem platit uhlím. Nosil ho v kufrech, za hrst cigaret ho pohraniční stráž nekontrolovala.²¹⁴

V Praze byla v květnu 1946 zadržena dvě auta s polskými Židy, která jela směr Německo. Židé přežili koncentrační tábor, přestěhovali se do Německa, protože zde získali kino, ale neměli co promítat, pro filmy si jezdili do Prahy a cestou provezli, co zrovna bylo potřeba. Při zastávce v květnu 1946 měli v sedačkách auta zašito 60 tisíc cigaret, 270 000 říšských marek, 3 pánské a jedny dámské zlaté hodinky, zlatou pudřenku a 75 kusů pánských plavek! Nezatajovali, že vše dělají jen pro osobní zisk, přežili hrůzy koncentračních táborů, tak proč by se nyní nemohli obohatit.²¹⁵

I Češi pašovali sacharin do Vídně. Musela po něm být doopravdy velká poptávka, protože během roku 1947 byla zatčena skupina Bohumila Hory a spol., která k cestování využívala rychlík Praha-Vídeň. V jednom lůžkovém kupé si pašeráci během cesty vytvořili dvojitý strop a do vzniklé mezery uložily tři kufry s celkem třiceti kilogramy sacharinu. Takto naprosto bez problému převáželi zboží z Prahy do Vídně a zpět, jen si vždy museli rezervovat stejné kupé.²¹⁶

---

²¹³ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-228-18, Různé zprávy a hlášení velitelství stanic SNB z let 1945–1950 k osobám, které páchaly trestnou činnost pašeráctví, f. 8–10.

²¹⁴ Tamtéž, f. 16–18.

²¹⁵ Tamtéž, f. 33.

²¹⁶ Tamtéž, f. 52.

7 Jugoslávští občané na Brněnsku a Mikulovsku

V minulých kapitolách byla rozebíraná tlupa jugoslávských pašeráků. Většina jejich členů bydlela ve Vídni a do Československa přicházeli pro materiál, s kterým obchodovali. Centry v ČSR byly nejprve brněnský hotel Evropa a olomoucký hotel Jahoda, později brněnská kavárna Jurišic. Nejčastěji skloňovanými městy ve spisech bylo Brno a Mikulov, respektive vesnice z okresu Mikulov. Proč právě v této oblasti vznikla rozsáhlá skupina jugoslávských pašeráků? Mohlo tomu nahrát více faktorů, Mikulovsko a Brněnsko byly blízko k Rakousku, pašeráci zde před válkou pracovali, takže znali místní situaci, jazyková bariéra rovněž nebyla nijak vysoká, to vše již bylo zmíněno. Je třeba rovněž zvážit složení místního obyvatelstva. V poválečných letech probíhal odsun německého obyvatelstva z Československa, do úrodných moravských vesnic přicházeli noví lidé, takže pašeráci mohli využívat zmatku a toho, že se místní a nově příchozí ještě dobře neznali. V oblasti jižní Moravy respektive Mikulovska ležela obec Frélichov, bašta moravských Chorvatů, její obyvatelé byli v roce 1946 rovněž podezřelí, že zabývají černým obchodem a pomáhají pašerákům. Do obce se po druhé světové válce vrátil Ivan Akrap (žil zde krátce za první republiky, ale narodil se v Jugoslávii, takže nepatřil ke skupině moravských Chorvatů), síť kontaktů se i díky němu mohla rozvíjet rychle dál.

7.1 Prvorepublikové sčítání

Díky soupisům cizích státních příslušníků žijících v Brně²¹⁷ a okresu Mikulov během války (1939–1945) a v prvních poválečných letech je možné si utvořit konkrétnější představu o složení obyvatelstva v těchto oblastech. Důraz se musí klást na fakt, že v seznamech byli započítáni jen lidé, kteří se pobytu přihlásili. Kriminálníci nebo uprchlí členové Ustaši se na území Protektorátu respektive Československa pohybovali ilegálně a bez platných dokladů. Naopak přesně zjistit kolik Jihoslovanů²¹⁸ žilo na Brněnsku nebo v ČSR před vypuknutím

---

²¹⁷ Přesný název složky zní: Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Brno, ale soupis nepojednává o okresu Brno, popř. Brno-venkov, zohledňuje pouze Brno jako město, což vyplývá z uvedených adres.

²¹⁸ Znovu se nacházíme u terminologického problému. Zatímco v poválečných spisech (myšleno po druhé světové válce) jsou obyvatelé oblastí Slovinska, Chorvatska, Srbska, Černé Hory, Bosny a Hercegoviny a Makedonie ve spisech označováni jako „Jugoslávci“ popř. „jugoslávští státní příslušníci“, bez bližšího popisu není možné zjistit, z které federativní republiky pocházeli, tak v meziválečné době nacházíme především termín „Jihoslované“, „jihoslovanská menšina“, ale jsou tím opět myšleni obyvatelé Království Srbů, Chorvatů a Slovinců respektive Království Jugoslávie.

druhé světové války není možné. Při posledním předválečném sčítání obyvatelstva z roku 1930 byli zohledněni českoslovenští státní příslušníci, Němci, Poláci a Židé, zbytek menšin byl souhrnně nazván „národnosti jiné a neznámé“. Jihoslované mohli spadat i do kategorie „cizozemci“, záleželo na tom, zda získali československé občanství, pokud ano, tak se během sčítání přihlásili do skupiny „národnosti jiné a neznámé“, pokud občanství nezískali, spadali do kategorie „cizozemci“. Politický okres Zemské hlavní město Brno byl rozdělen na dvě části, zaprvé Brno-město, kde v roce sčítání žilo 1 057 obyvatel „jiné a neznámé státní národnosti“ a 5 593 cizozemců, druhá část Brno-okolí byla započítána i do politického okresu Brno-venkov, ze součtu čísel z oblasti Brno-okolí a Brno-venkov vyplývá, že zde v 1930 žilo 410 jiných a neznámých státních příslušníků a 2 304 cizozemců.²¹⁹ Počet Jihoslovanů se mohl pohybovat maximálně v řádu pár tisíců, blíže určit nejde.

7.2 Válečné a poválečné období v Brně

Podle oficiálních čísel přišlo Brno během druhé světové války o 186 jugoslávských obyvatel.²²⁰ Čtyři byli v roce 1942 odtransportováni židovskými transporty, jedenáct jich během trvání Protektorátu zemřelo přirozenou smrtí.²²¹ Jedná se o poměrně nízká čísla, opět je třeba zdůraznit, že to byli lidé, jejichž smrt byla nahlášena, protože v Brně měli trvalé bydliště. Čtrnáct Jugoslávců se v Brně v letech 1940 až 1944 vzdalo svého občanství a získali občanství německé.²²² Dva si vzali občanství protektorátní.²²³ Dvacet tři lidí jugoslávské státní příslušnosti se v letech 1941–1945 přestěhovalo z Brna do jiných protektorátních měst,²²⁴ jedenáct pak zmizelo nadobro,²²⁵ nepodařilo se zjistit, jestli se odstěhovali, nebyly nalezeny jejich pozůstatky a nikdo je nepostrádal. Dva mladí Jihoslované dobrovolně narukovali k německému vojsku.²²⁶ Nejvyšší čísla patří skupinám, které území Brna opustily

---

²¹⁹ Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. In: Československá statistika, sv. 98, Praha 1934.

²²⁰ ABS fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-306-9, Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Brno.

²²¹ Tři lidé zemřeli v roce 1942, sedm v 1943 a jeden v 1944.

²²² V roce 1940 dvě osoby, v 1941 nikdo, v 1942 pět osob, v 1943 pět osob, v roce 1944 tři osoby.

²²³ Obě dvě osoby se protektorátní občanství vzaly v roce 1942.

²²⁴ V roce 1940 jedna osoba, v 1941 šest osob, v 1942 sedm osob, v 1943 čtyři osoby, v 1944 čtyři osoby, v 1945 jedna osoba.

²²⁵ Dvě osoby zmizely v roce 1940, čtyři v roce 1941, jedna v 1942 a rovněž v 1943, poslední rok války pak zmizely 3 osoby.

²²⁶ Jeden narukoval v roce 1943, druhý v 1944.

nadobro a odešly do zahraničí, spadalo sem např. 39 navrátilců do Jugoslávie.²²⁷ Nejvíce jich odešlo během jarních měsíců 1945, nabízí se sice možnost, že odešli, protože některé jugoslávské oblasti již byly osvobozené, zatímco Protektorát Čechy a Morava bombardování a poslední boje s německým vojskem ještě čekaly, ale nelze dokázat, že by se jim podařilo přejít přes Rakousko, kde se nacházela fronta. Patnáct osob odešlo do Jugoslávie v roce 1941. Invaze německých vojsk na jugoslávská území začala dne 6. dubna 1941, většina z patnácti lidí odešla až po dubnu 1941 a byli to na pár výjimek muži. Je zde možnost uvažovat, zda nechtěli odejít bojovat za svou vlast, není ovšem jisté, zda se na území Jugoslávie dostali, museli by opět přejít frontu a německé vojsko by je nejspíše zadrželo. Šedesát tři Jugoslávců²²⁸ během válečných let odešlo z Brna do Rakouska nebo Německa, do druhé zmíněné země ovšem zlomek. Co vedlo Jugoslávce v letech 1941 až 1942 k odchodu do Německa? Možností je více, jako nejpravděpodobnější se zdá podpora Hitlerova režimu nebo totální nasazení.²²⁹ Do Rakouska odešlo (nejen) díky vzdálenosti mnohem více jugoslávských občanů do Německa, nejvíce v roce 1944, konkrétně dvacet osm. Není možné určit, zda důvod odchodu do Rakouska byl ideologický, vojenský nebo rodinný, nabízí se rovněž možnost, že Rakousko bylo tranzitní zemí, přes kterou se Jugoslávci v budoucnu po ukončení bojů chtěli dostat domů.

Během válečných let vznikly i statistiky příchozích Jugoslávců, tedy těch, kteří se z Jugoslávie do Brna nově přistěhovali. Dominantní byly opět dva roky, tentokrát 1942 a 1945.²³⁰ Je důležité zmínit, že všichni lidé z těchto statistik se na území Brna nacházeli i na konci roku 1945 a v první polovině roku 1946, tzn. v době, kdy zde pašeráci budovali svou síť kontaktů. Třetí rok války přišlo do Brna čtyřicet dva Jugoslávců. Není jisté, zda přišli přímo z Jugoslávie nebo z jiných oblastí, protože stejně jako ve dvou předchozích případech bylo prakticky nemožné projít válčícími oblastmi. Samotné boje představovaly velké nebezpečí, ale důležitý je i fakt, že by jim nepřítel nedovolil opustit vlast a odejít do Protektorátu. V roce 1945 přišlo čtyřicet Jugoslávců, mohli přijít za výdělkem, rodinou nebo se jednalo o válečné

---

²²⁷ Do Jugoslávie odešly v roce 1940 tři osoby, v 1941 patnáct osob, v 1942 jedna osoba, v 1943 a v 1944 po dvou osobách a v roce 1945 šestnáct osob.

²²⁸ V roce 1940 odešly tři osoby, v 1941 osm osob, v 1942 čtrnáct osob, v roce 1943 osm osob, v 1944 dvacet osm osob a v 1945 dvě osoby.

²²⁹ K verzi totálního nasazení chybí důkazy. U jmen jdoucích do Německa najdeme město, kam osoby směřovaly, což nám vede k myšlence, že odešly dobrovolně. Po celou dobu bádání jsme nenarazili na Jugoslávce, které by na práce v rámci totálního nasazení odvedli přímo z Protektorátu, naopak se zde nacházeli ti, kteří byli do Německa odvezeni po obsazení Jugoslávie a do Protektorátu pak z totálního uprchli.

²³⁰ V roce 1941 přišlo do Brna z území Jugoslávie šest osob, v 1942 čtyřicet dva osob, v 1943 čtyři osoby, v 1944 tři osoby, v 1945 čtyřicet osob a v 1946 tři osoby.

uprchlíky. Repatriovaní ve spisech započítáni nebyli, repatriace²³¹ vedená oficiálními politickými kruhy byla komplikovaný proces a jako takový spadala do pozdějších poválečných let. Právě do skupiny příchozích v 1945 bychom teoreticky mohli započítávat pomocníky pašeráků. Tento názor není podložený důkazy, mezi jmény příchozích v roce 1945 se nenacházeli „Bolčičové nebo Jelavičové“, na druhou stranu by bylo pošetilé tvrdit, že každý „Bolčič z Chorvatska“ byl pašerák. Nevýhodou je, že nejsou známá žádná jména jugoslávských pomahačů, kteří do hotelu Evropa nosili zboží k prodeji. Z výše popsaného lze vyvodit závěr, že počet nově příchozích Jugoslávců v roce 1945 nebyl nijak zásadní a situaci s pašeráky nejspíš nijak neovlivnil.

7.3 Mikulovsko

V politickém okrese Mikulov žilo podle sčítání obyvatelstva v roce 1930 1865 jiných a neznámých státních příslušníků, 1860 spadalo do oblasti Mikulova, pět do Pohořelic. Cizozemců se na Mikulovsku nacházelo 1 400, 1 233 v první oblasti (Mikulov), 167 v druhé (Pohořelice).²³² V letech 1939–1945 v okrese Mikulov dva Jugoslávci zemřeli,²³³ tři zmizeli neznámo kam,²³⁴ 2 jugoslávští občané zde byli jako zajatci nasazeni na polní práce.²³⁵ Na druhou stranu několik Jugoslávců na Mikulovsko během Protektorátu a pár měsíců po něm přibýlo. Zvláštní pozornost byla věnována obci Frélichov, kde lze nalézt jmenný seznam: v roce 1944 se do této vesnice přihlásili sourozenci Ivan a Mirko Akrapovi, první z nich byl v této práci již mnohokrát zmíněný, dále Petr Babić (i příjmení Babić se mezi pašeráky několikrát objevilo) a vdova Starčevićová s třemi dětmi. Za prací na Mikulovsko přišla v roce 1942 jedna osoba, v 1944 tři osoby a v roce 1945 dvě osoby, znovu platí, že zde žili i po konci války.²³⁶ Opět není známo, jak se všichni na území Protektorátu dostali a zda nespolupracovali s německým režimem. Protože popsaná čísla jsou nízká, nepodařilo se potvrdit, že by v poválečných letech na Mikulovsku nastal „boom Jihoslovanů“, jež by zde

---

²³¹ Repatriace je proces vrácení osoby zpět do místa jejího původu, do vlasti nebo vrácení občanství. Jedná se o proces vrácení uprchlíků nebo vojáků zpět do jejich rodiště. – Kraus, Jiří a kol.: Nový akademický slovník A–Ž, Praha 2005, str. 694.

²³² Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. In: Československá statistika, sv. 98, Praha 1934.

²³³ Jedno úmrtí spadá roku 1942, druhé do 1944.

²³⁴ Dvě osoby zmizely v roce 1943, jedna v 1944.

²³⁵ Oba dva zajatci se na Mikulovsku dostali v roce 1944.

²³⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-309-04, Seznamy zajištěných cizích státních příslušníků z různých okresů-Mikulov.

připravovali půdu pro další činnost pašeráků. Jen Frélichov byl díky Akrapovi důvodně podezřelý z toho, že pomáhal s pašováním a budováním kontaktů.

8 Ustašovci na území Československa

Teze vychází z poněkud stereotypní představy, že všichni Jugoslávci nebo moravští Chorvaté, kteří se po druhé světové válce nacházeli na československém území, mohli pašerákům pomáhat, poskytnout jim pomoc, jídlo, ubytování, kontakty na další nápomocné jedince. Necháme stranou výpočet pravděpodobnosti, že tomu tak mohlo být a zaměříme se na další skupinu, která pašerákům mohla teoreticky pomáhat, v poválečném Československu hledané Ustašovce. V minulých kapitolách byli rozebráni jen ti nejdůležitější pašeráci z těch, které se bezpečnostním orgánům podařilo zadržet. U mnoha z nich byla poznámka, že se jedná o bývalé členy Ustaši, ale jen u čtyř se to podařilo potvrdit jejich výpovědí nebo výpovědí ostatních. U zbytku to mohla být pravda, ale také nemusela. K označení, že se jedná o členy Pavelicových sborů mohla vést rovněž teorie, že všichni byli Chorvaté a zároveň nebyli partyzáni, takže museli být na druhé straně barikády = v hnutí Ustaša.

V roce 1946 vyhlásil Sbor národní bezpečnosti pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v československých zajateckých internačních táborech. Neučinil tak kvůli hledání pašeráků z Bolčičovy skupiny, ale kvůli repatriaci zajatých. Výsledky pátrání ukazují, že zajatých Jihoslovanů se v ČSR moc nenacházelo a pokud, většina již byla během roku 1946 propuštěna na svobodu, např. v Brně byl dne 25. září 1946 propuštěn Emil Hlávka²³⁷ narozený v 1902 v Záhřebu, jenž se nacházel od konce války v brněnském pracovním táboře. Po propuštění se přestěhoval na Anenskou ulici. Spolu s ním byl osvobozený Antonín Přihištal,²³⁸ propuštěn rovněž z pracovního tábora Brno-Bohunice, který se na podzim roku 1946 rušil. Přestěhoval se na Brno-Vinohrady. Protože oba jmenovaní žili v Brně už před válkou a o repatriaci do Jugoslávie nestáli, tak na ní předseda Jihoslovanského repatriačního výboru v Brně netrval.²³⁹ Proč se muži ocitli v pracovním táboře, zmíněno není. Stejně byly propuštěny skupiny jugoslávských občanů v Ústí nad Labem, Hradci Králové, Brandýse nad Labem a jinde. Důvodem nebylo nikdy prokázání jejich nevin, ale likvidace internačních zařízení. Objevilo se i několik případů, kdyby byli do internačních táborů omylem zavřeni nově příchozí jugoslávští učni, kteří do Československa po ukončení války přišli studovat.

---

²³⁷ Emil Hlávka byl jugoslávský státní příslušník, ač tomu jeho jméno příliš nenapovídalo, na území ČSR žil již před druhou světovou válkou.

²³⁸ Antonín Přihištal byl opět jugoslávský státní příslušník žijící v ČSR již před rokem 1939.

²³⁹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-215-10, Pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v čsl. zajateckých internačních táborech, f. 7.

V případě šestice mužů na Náchodsku se podařilo prokázat, že patřili ke kolaborantům, jestli byli přímo členové Ustaši již ne. V únoru 1946 byla do zdejšího pracovního tábora přeřazena skupina třinácti jugoslávských mužů, jedné ženy a jednoho dítěte. Doktor našel během lékařské prohlídky u šesti z nich, u Josipa Junga, Bernarda Dokše, Štěpána Gindera, Konráda Hoffmana, Karlo Leče a Peter Lechamana, vyleptané kolo na předloktí.²⁴⁰ Vyšetřující poraněné místo považovali za tetování zobrazující dva blesky, znak SS, jenž se dotyční pokusili zničit kyselinou a tím odstranit důkaz, že k Waffen-SS patřili. Jugoslávci tvrdili, že se jedná o vytetovanou krevní skupinu anebo zranění od granátu. Během války si příslušníci Waffen-SS²⁴¹ nechávali na předloktí, ale častěji na horní vnitřní stranu paže, tetovat svoji krevní skupinu, mělo to urychlit jejich záchranu života. Časem se z toho při vstupu do jednotek stala povinnost. Horlivější jedinci si dobrovolně tetovali dva blesky na předloktí, chtěli tím ukázat svoji věrnost a zapálenost pro věc. Jednalo se hlavně o muže s nižší hodností a častěji cizince než Němce. Jenže po válce se jim tyto symboly (krevní skupina i blesky) staly přítěží, protože Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku prohlásil Waffen-SS za zločineckou organizaci. Vojáci se snažili se tetování všemožně odstranit, buďto si místo poleptali kyselinou nebo popálili žhavým předmětem. Ale rok po konci války se už i takováto jizva stala usvědčujícím znamením. Jugoslávci proto putovali do místního vězení a čekali na rozhodnutí jugoslávského velvyslanectví. To mohlo buďto rozhodnout o jejich přesunu do Jugoslávie nebo o odsunutí do Německa, protože poválečný postoj FLRJ k této problematice byl takový, že pokud se jugoslávští státní občané nebo jugoslávští státní občané německé národnosti nacházeli během druhé světové války mimo území Jugoslávie, byli členy německé branné moci nebo byli optanti, v očích FLRJ se dobrovolně zřekli své jugoslávské národnosti a Jugoslávie je dále nemusela považovat za své občany.²⁴² Proto se jugoslávské velvyslanectví teprve mělo rozhodnout, zda zatčené pošle před soud do Jugoslávie nebo je označí za Němce a odsune do Německa před zdejší soudy.

---

²⁴⁰ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-215-10, Pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v čl. zajateckých internačních táborech, f. 29.

²⁴¹ Waffen-SS neboli Zbraně SS byly jednotky SS určené k běžným vojenským operacím. Jejich členové byli dobrovolníci, kteří prošli výcvikem, velkou část tvořili kolaborující cizinci z podmaněných zemí, kam se počítali i Chorvaté, do Waffen-SS vstupovali i členové Ustaši. V Jugoslávii působila 7. SS-Freiwilligen-Gebirgs-Division Prince Eugena, 7. dobrovolnická horská divize SS prince Eugena, bojující proti partyzánům. V roce 1943 vznikla 13. Waffen-Gebirgs-Division der SS Handschar (kroatische Nr. 1), 13. horská divize SS Handschar (chorvatská č. 1) složená z bosenských muslimů bojujících rovněž proti partyzánům. S jejím vytvořením pomohl arabský nacionalista, muslimský vůdce a velký jeruzalémský muftí Amín al-Husajní. – Hale, Christopher: Hitlerovi zahraniční katani, Ostrava 2012, str. 319–325.

²⁴² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-215-10, Pátrání po jihoslovanských státních příslušnících v čl. zajateckých internačních táborech, f. 33.

Ze zadržených mužů v Náchodě bylo pět Chorvatů a jeden Slovinec, všichni ve věku 20–22 let. Tvrdili, že v roce 1944 byli přinuceni vstoupit do německé armády a přiřazeni k různým SS divizím. V roce 1945 prováděli zákopové práce okolo Vídně, pak je zajala Rudá armáda, prošli zajateckým táborem v Polsku, repatriačním táborem v Lehnici a přes Náchod se měli dostat repatriačními vozy domů do Jugoslávie. V Náchodě je lékař odhalil, takže putovali do vězení. K rozsudku se nepodařilo najít detaily, případ lze považovat za důkaz, že i v roce 1946 se v Československu jugoslávští kolaboranti nacházeli, což není překvapení, ale jestli kolaborovali s německými jednotkami nebo byli členové Ustaši, natož jestli byli napojeni na jiné Ustašovce, z kterých se mezitím stali pašeráci, prokázat nejde. Vzhledem k vzdálenosti Brněnska, Mikulovska a Náchodska a vzhledem k tomu, že šestice zadržených se do února 1946 nacházela v internačních táborech, se to zdá jako vysoce nepravděpodobné.

9 Tresty

Černý obchod se stal v poválečných letech velkým problémem. Oficiální místa se na něj snažila reagovat, nejprve vydávala varování a výzvy k lidem, aby si všímali svého okolí a šmelináře udávali, protože „v tuto těžkou dobu se dopouštějí neodpustitelného přečinu proti obnovujícímu se státu“. Probíhaly razie, kontroly v mlýnech, podnicích, na jatkách. V roce 1946 byly vydávány první směrnice, jak s chycenými pašeráky a šmelináři nakládat, protože předválečné zákonodárství tuto problematiku dostatečně neřešilo, tresty byly mírné, ale po válce bylo naopak potřeba udělovat tresty vysoké a z jednotlivých kauz udělat odstrašující případy.

Obyvatelé Československa byli instruováni, ať se chovají agilně a nebojí se nahlašovat jakoukoli podezřelou činnost. A lid poslouchal a zároveň sám navrhoval řešení, co se „šmelinářskou lůzou“. V odpovědi ministerstva vnitra z 9. října 1945 na jeden z dopisů doporučující „zavírat šmelináře a osoby štítící se práce do pracovních táborů“ se dočteme, že to zatím kvůli legislativě nebylo možné, ale ministerstvo vnitra již návrh o výchovných pracovnách projednávalo, protože „s těmito živly je potřeba řádně zatočit“.²⁴³

9.1 Výzva z KSČ Most

Výzev se podařilo najít více. Předseda Závodní organizace K.S.Č., S.D.H. v Mostě vyzýval 14. září 1946 přímo ministra vnitra Václava Noska²⁴⁴ k řádnému zakročení. Oslovoval ho „Vážený pane soudruhu“, samozřejmě mu v plamenném dopise tykal a proslov zakončil zvoláním Čest práci! Předsedovo řešení bylo následující: „*Tábory dobrovolných uhelných brigád mají značný vliv na pracovní morálku, dnes tolik při uhelné těžbě potřebnou. Jistě jako soudruh vzešlý z našeho hornického stavu naše požadavky plně pochopíš a je podpoříš! Děkujeme ti předem!*“²⁴⁵ Pozítří (16. září 1946) poslala místní organizace KSČ českých hnědouhelných dolů v Mostě další dopis a tentokrát svůj návrh popsala obsírněji. Místní organizace se ve dnech 4. a 13. září 1946 sešla kvůli problematice nedostatku pracovních sil, nedostatek byl zejména těch, kteří se v tábore starali o úklid. Brigádníci

²⁴³ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-3, Zákroky proti šmelinářům a seznam osob zadržených při provozování černého obchodu, f. 1.

²⁴⁴ Václav Nosek (1892–1955) byl český komunistický politik, ministr vnitra (1945–1953) a v letech 1941–1950 jedna z klíčových osobností Komunistické strany Československa.

²⁴⁵ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-3, Zákroky proti šmelinářům a seznam osob zadržených při provozování černého obchodu, f. 2.

pracující v dolech byli po náročné práci unavení a nikdo po nich nemohl žádat, aby v době zasloužilého odpočinku uklízeli. Protože v táborech byly ubytovány desítky lidí, pravidelná údržba veřejných prostranství, umýváren, společných místností a pokojů byla potřeba. Jen tak šlo zabránit vzniku epidemií. „*Při porovnání občanského nasazení horníků ve prospěch celonárodního hospodářství však ostře vystupují rozdíly mezi nimi a způsobem života rozmanitých šmelinářů, kteří se při svém povalečství jenom užívají peněz nahromaděných využíváním tísně svých pracujících spoluobčanů. Zatímco brigádník ze svých sil pomáhá k rozmnožení výrobků ve prospěch všech, šmelinář kořistní z jejich nedostatku ve prospěch jedině svůj vlastní.*“²⁴⁶ Proto organizace navrhla, aby byli šmelináři ostře potírání a trestání. Nestačila peněžitá pokuta, protože to nic není pro ty, „*jenž po nocích rozhazují lehce nabyté tisíce*“. Trest by si měli odsouzení odpykat v táborech u hnědouhelných dolů, kde budou uklízet a ještě se dostanou do kontaktu s těmi, kteří pracují pro dobro všech, což je nejlepší výchovný prostředek. „*Bude-li na šmelináře ostře dokročeno, bude dosti sil na úklid, zlepší se zdravotní podmínky v táborech a bude možno, aby každý z příslušníků brigád pracoval na svém úkolu ještě lépe. Pomysli, že každá tuna uhlí, která obsahuje 10 metráků, znamená pro rodinu zásobu uhlí na zimu! Nezaslouží si brigády podpory? A nezaslouží si šmelinář, ukryvší své zisky z války ve zboží, náležitého potrestání a nikoliv jen zajištění v policejní vazbě? Naše veřejnost, zvláště těžce pracující vrstvy jako jsou horníci, právem odsuzují pouhé suché úřední konstatování, že bylo tolik takového „černého“ obchodu zabaveno a tolik a tolik šmelinářů zajištěno, aniž by vůbec byla pro výstrahu jejich jména veřejně oznámena. Při energicky provedené akci může býti jistě několik desítek těchto příživníků a škůdců zadrženo a do 24 hodin mohou pracovati s košťaty v táborech.*“²⁴⁷

Není známo, jestli byli soudruzi z mosteckých dolů vyslyšeni a mohli se podílet na potrestání šmelinářů, ale odpykání trestu v donucovacích pracovnách se stalo součástí nového zákona.

9.2 Potírání černého obchodu a ziskuchtivého hromadění zásob

Ústavodárné národní shromáždění republiky Československé začalo v prosinci 1946 projednávat návrh zákona o přísném trestání černého obchodu a ziskuchtivého hromadění

---

²⁴⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-3, Zákroky proti šmelinářům a seznam osob zadržovaných při provozování černého obchodu, f. 3.

²⁴⁷ Tamtéž.

zásob.²⁴⁸ Co ho k tomu vedlo? Shromáždění došlo k závěru, že během roku 1946 se černý obchod začal rozmáhat více než v předcházejících měsících a ve svých důsledcích by mohl „způsobit závažné hospodářské škody, narušit veřejnou morálku a ohrozit vážnost lidově demokratických orgánů.“ „*V době, kdy občanstvo je vyzýváno, aby všemi silami přispělo k úspěchu dvouletého hospodářského plánu k výstavbě republiky, v době, kdy vrstvy pracujícího lidu se uskovňují, aby bylo dosaženo cílů zamýšlených vládním programem, vyskytly se skupiny jednotlivců, které neštítíce se žádných prostředků pokoutně obchodují s různým zbožím, hromadí zásoby a obohacují se na úkor širokých vrstev pracujícího lidu.*“²⁴⁹ Šmelináři měli jediný cíl: odebrat řádnému trhu zboží, jenž bylo předmětem řízeného hospodářství, tudíž ho bylo hodně a bylo volně prodejné, odebráním chtěli způsobit nedostatek, vyhnat cenu nedostupného zboží co nejvýše, a pak ho „pod rukou“ a s obrovským ziskem, za cenu mnohonásobně vyšší než je ta určená státem, prodat.²⁵⁰ Jugoslávští pašeráci neodebírali sacharin československému pracujícímu lidu, nechtěli způsobit kolaps dvouletého plánu, většinou si ho zde řádně nakoupili, ale jeho pašování a prodávání „pod rukou“ v Rakousku už trestné bylo. Stejně jako pašování zlata a valut do ČSR, které rovněž neprodávali na oficiálních trzích, ale podporovali šedou ekonomiku státu a tím si vydělávali na nákup materiálu.

9.3 Zákon č.15/1947 Sb.

Podle nově schváleného zákona č.15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletich se šetřením černého obchodu nebo ziskuchtivého shromažďování zásob zabývaly okresní a zemské národní výbory. Pro tento přečin byly podle § 1 stíhané osoby, které: a) požadovaly nebo za účelem dalšího zcizení nabízely předměty potřeby za cenu přemrštěnou, aby sobě nebo jiným osobám opatřily nepřiměřený hospodářský zisk,²⁵¹ b) předměty potřeby ve větším rozsahu jakýmkoli způsobem odebraly normální, zvláště pak řízení výrobě, oběhu nebo spotřebě, aby sobě nebo jiným osobám opatřily nepřiměřený hospodářský zisk, c)

---

²⁴⁸ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 1.

²⁴⁹ Tamtéž, f. 4.

²⁵⁰ Tamtéž, f. 51.

²⁵¹ „Nepřiměřenost prospěchu nutno posuzovati toliko ve vztahu k okamžité hospodářské (vyživovací) situaci. Výraz „hospodářský prospěch“ sám pak jest třeba vykládati jako prospěch, díky němuž sjednává pachatel pro sebe nebo jiné osoby výhodnější osobní pozici proti osobním spoluobčanům, ať již jde o pozici finanční nebo vyživovací.“

z nekalých důvodů²⁵² výrobu předmětů potřeby zastavily nebo podstatně omezily a tím způsobily jejich nedostatek nebo zdražení na trhu, d) opětovně nebo ve větším množství či hodnotě bez předepsaného platného povolení vyvážely do ciziny předměty potřeby a tím je odjímaly normální, zvláště pak řízené výrobě, e) opětovně nebo ve větším množství či hodnotě bez předepsaného platného dovolení dovážely z ciziny předměty potřeby na úkor řízeného hospodářství,²⁵³ f) se dopustily jakýkoli jiných pletich způsobilých vyvolati nedostatek nebo zdražení předmětů denní potřeby na trhu. Za pochybení vyjmenované v bodech a) – f) byl jednotlivec potrestaný odnětím svobody do jednoho roku nebo pokutou do 3 milionů Kčs s možností oba dva tresty různě kombinovat. Pokud trestaný neměl dostatek finančních prostředků, mohl se jeho peněžité trest převést na trest vězení, ale podmínkou bylo, že nesměl být odsouzený na déle než jeden rok nepodmíněně.²⁵⁴ Uvedeme si příklad, v kapitole 5 dostal Ivan Maroš trest šest měsíců a pokutu 30 tisíc Kčs, neměl na zaplacení, takže mu byla pokuta smazaná a zůstal ve vězení o tři měsíce déle. Odpuštění 10 tisíc Kčs = 1 měsíc navíc ve vězení. Postupujeme-li podle stejného vzoru a jiný pašerák dostane trest osm měsíců a 70 tisíc Kčs pokutu, může si nechat smazat max. 40 tisíc Kčs (a tím dostat o 4 měsíce delší trest), strávit 12 měsíců ve vězení, což je nejdelší povolená lhůta, ale pak stejně ještě musí zaplatit 30 tisíc Kčs na pokutě.

Byl-li člověk souzený podle § 1 a) – f) živnostník, jeho živnost zanikla, při lehčích přestupcích mu byla umožněna znovu obnovit, prý těžších už nikoli a to doživotně. Stejně tak měl-li ve správě majetek, přišel o něj a opět byly dvě formy trestu: správu ztratil na omezenou dobu nebo navždy. Pokud se bodů a) – f) dopustil málo informovaný cizinec, měl soud oprávnění vyměřit mu mírnější trest.²⁵⁵

Pokud byl trestný čin černého obchodování prozrazen dříve, než z něj mohl mít pachatel zisk, byl jedinec souzený, jako kdyby byl jeho obchod úspěšný. Stejně tak ti, kdo „návodem, rozkazem, radou, utvrzováním, slibem, poskytnutím pomoci nebo jinak úmyslně způsobí nebo usnadní spáchání přestupku jinou osobou (pachatelem), jsou trestně odpovědní stejně jako pachatelé, i když pachatel nemůže být pro přestupek stíhán nebo odsouzen.“ (§

---

²⁵² „Nekalé důvody jsou důvody, které pramení z prokázaného zaujetí pachatele proti hospodářskému systému, v přemrštění ziskuchtivosti aj.“

²⁵³ „Na úkor řízeného hospodářství je chápáno tehdy, může-li ohrozit plán domácí výroby, pokud podloudně (třebas bezúplatně) doveze předměty potřeby, jejichž výroba je na domácím trhu plánovaná. Takové jednání by mohlo mít vliv na cenovou hladinu (podbízení) i na zaměstnanost. Míněny jsou zejména výrobky dřevěné a porcelánové.“

²⁵⁴ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 49.

²⁵⁵ Tamtéž, f. 49.

2).²⁵⁶ Na základě tohoto znění mohly být v případě Bolčić a spol. odsouzeny např. všechny informační spojky v ČSR nebo lidé, kteří jim poskytli ubytování (Deutsche, Smutná, Antonová, Šubrtová, Rottrová aj.).

Nově úřady získaly pravomoc ke stíhání osob podrobených vojenské kázeňské pravomoci (§ 3).²⁵⁷

9.3.1 Těžší přečiny

Paragraf 4 se zabýval těžšími přečiny. Odstavec 1: pokud se pachatel dopustil činu popsaného v § 1 a) – f) ač věděl, že může ohrozit plynulé zásobování obyvatelstva předměty potřeby v některém kraji nebo místě, byl potrestán pro zločin tuhým vězením od jednoho do tří let. Odstavec 2: Spáchal-li viník čin uvedený v odstavci 1 ze zvyku nebo z řemesla nebo věděl-li, že svým jednáním ohrožuje značnou měrou zásobování obyvatelstva, bude potrestán těžkým žalářem od jednoho do pěti let a byla-li skutečně způsobena vážná kolize v zásobování, pak těžkým žalářem od pěti do deseti let. Odstavec 3: Spáchal-li viník čin uvedený v odstavci 1 za okolností, pro které se čin stává zločinem (např. ublížení na zdraví, poškození cizího majetku aj.), bude potrestán těžkým žalářem do dvaceti let nebo na doživotí. Odstavec 4: Byl-li trestným činem uvedeným v odstavci 2 ohrožen hospodářský systém nebo branné zájmy republiky, a viník si toho byl vědom, bude potrestán trestem smrti.²⁵⁸ Všichni odsouzení podle § 4 ztratili volební právo (§ 5)²⁵⁹ a zároveň jim k trestům na svobodě²⁶⁰ přibyly i tresty na penězích, jednalo-li se o přečin, pokuta byla stanovena mezi 10 tisíci Kčs a 3 miliony Kčs, jednalo-li se o zločin, pak mezi 10 tisíci Kčs a 10 miliony Kčs. Pokud to byl zločin, propadal státu i majetek odsouzeného, soud z něj vyloučil pouze tu část, která byla nevyhnutelně potřeba k životu trestaného a lidí, na které má vyživovací povinnost (§ 6). S živnostní nebo národní správou odsouzeného bylo nakládáno stejně jako v paragrafu 1.²⁶¹

---

²⁵⁶ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 49.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Proti trestu smrti některá ministerstva protestovala, bála se, jaký obraz to ČSR v zahraniční udělá, ale byla v třetím čtení přehlasována.

²⁵⁹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 50.

²⁶⁰ „Trest na svobodě“ je starší slovní spojení. Předložka „na“ zde má stejnou funkci jako např. ve slovních spojeních „trestat na penězích“ nebo „trestat na hrdle.“ V prvním zmíněném případě přichází trestaný o peníze, v druhém propadá státu jeho hrdlo, jedinec trestaný „na svobodě“ ztrácí svoji svobodu.

²⁶¹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 50.

9.3.2 Zločiny ze zahálky

Samostatnou kategorií byly činy ze zahálky, odsouzený putoval rovnou do donucovacích pracoven, aby ho zahálčivost přešla. Pokud se jednalo o lehčí přestupek, tzv. přečin, čekalo ho v donucovacích pracovnách 6 měsíců až tři roky, v případě těžšího přestupku, tzv. zločinu, pak nejméně jeden rok a nejdéle pět let (§ 7).²⁶² Donucovací pracovny byly určeny pro dospělé jedince, mladiství ve věku 14–18 let si trest odpykali v zemských vychovatelnách. Pro ženy byly zřízeny ženské donucované pracovny, ale stát se v tomto případě potýkal s nedostatkem ženských dozorců. Do donucovacích pracoven nesměly být odsouzeny „nemocné, blbé, těhotné a kojící osoby“.²⁶³

9.3.3 Trestání cizinců

Nepodařilo se zjistit, zda pašování sacharinu a cukru v množství, které jugoslávští pašeráci odkupovali a přenášeli do Rakouska, ohrozilo zásobování československého obyvatelstva. Proto je otázkou, zda by byli souzeni podle § 1, kam spadaly lehčí přestupky a tudíž nižší trestní sazby nebo podle § 4. Trest smrti nebo doživotí by jim nejspíše nehrozil, ale vězení od jednoho do deseti let mohlo. Z jejich nemovitého majetku ČSR profitovat nemohla, protože pokud ho měli, nacházel se v Jugoslávii a vzhledem k tamním restrikcím zmíněným v kapitole 3 již propadl státu. Samozřejmě u všech rozebíraných paragrafů vycházíme z předpokladu, že stejné tresty platily pro obyvatele Československa i cizince. Ve výnosu ministerstva vnitra z dubna 1947 stojí, že lidi srbské a chorvatské národnosti nebo občané FLRJ mají být po odpykání trestu předáni jugoslávským repatriačním úřadům a v budoucnu, až budou tyto úřady zrušeny, budou osoby převezeny na nejbližší hraniční přechod. Rozebírané stanovy problematiku cizinců zohledňují v jediném bodě, málo informovaným cizincům měl soud možnost vyměřit mírnější trest, Bolčić a spol. do skupiny „málo informovaných cizinců“ nejspíše nespádaly.

---

²⁶² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 50.

²⁶³ Toto rozřazení pracoven bylo stejné ve všech případech a ne jen u trestů za zahálku.

9.3.4 Přitěžující okolnosti

U všech paragrafů popsaných směrnic platily stejné přitěžující okolnosti: a) spáchal-li trestný čin za účelem osobního prospěchu národní správce při správě národního majetku, b) spáchal-li trestný čin za účelem osobního prospěchu vedoucí funkcionář národního podniku popř. zaměstnanec na vedoucím místě národního podniku při výkonu své funkce, c) spáchal-li trestný čin (nebo jako pomocník nebo účastník se ho dopustil) veřejný úředník, člen nebo funkcionář národního výboru, hospodářské nebo zájmové organizace ve své úřední činnosti nebo při výkonu své funkce (§ 10), pak mu nesměl být trest na svobodě zmírněný pod dolní hranici sazby a nemohl žádat o jinou tzn. mírnější formu trestu než mu byl vyměřen.²⁶⁴

Odsouzení podle § 1 tohoto zákona si své tresty odpykali v donucovacích pracovnách. Odsouzení podle § 4 tohoto zákona si tresty odpykali v zvláštních pracovnách oddílech zřízených podle dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 126 Sb., o zvláštních nucených pracovnách oddílech.²⁶⁵

9.3.5 Informování veřejnosti

Nové směrnice byly schváleny, aby se obchodování načerno přestalo šířit a tresty měly působit jako odstrašující příklady pro veřejnost. Proto podle § 13 bylo ve veřejném zájmu, aby odpovědný úřad uveřejnil nejméně třikrát znění rozsudku v jedné novinách a několika časopisech. Zároveň mohl nařídít, aby byl rozsudek veřejně vyvěšen v obci nebo městské části, kde trestaný bydlel, popř. rozhlášen místním rozhlasem. U závažných případů směl úřad použít i celorepublikový rozhlas. Všechny tyto akce měly proběhnout na náklady odsouzeného.

Protože bylo potřeba jednat rychle a efektivně, všechna trestní řízení se šmelináři, pašeráky a podobnou „lůzou“ musela být zahájena v první stoli (tzn. u krajského soudu) do tří dnů od nahlášení případu a skončena do 14 dnů, v těžších případech do jednoho měsíce. Případné odvolání bylo do tří dnů předáno vrchnímu soudu, ten měl povinnost do jednoho měsíce případ ukončit. Stížnost k nejvyššímu správnímu soudu byla vyloučena (§ 15).²⁶⁶

---

²⁶⁴ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 50.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž, f. 51.

(Poslední bod vyvolal rozpory, některá ministerstva vnímala nemožnost odvolání se k nejvyššímu soudu jako nedemokratickou, ale návrh ve třetím čtení prošel.)

Zákon č. 15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu a podobných pletích začal platit v březnu 1947, tento měsíc skončila účinnost zákona ze dne 17. října 1919, č. 568 Sb., o trestání poválečné lichvy. Naopak vyživovací, zásobovací a cenové předpisy z předchozích let zůstávaly platné a správní úřady je směly dále používat.²⁶⁷ Platnost zákona měla být pozastavena, až skončí doba mimořádných hospodářských poměrů vyvolaných válkou. Kdy tomu bude, měla rozhodnout vláda.²⁶⁸

9.3.6 Seznam znalců

V případech, u kterých bylo těžké určit, jak velký dopad měly na hospodářství Československa, měl být pozvaný znalec za zvláštního seznamu, jež sestavily ústřední úřady, zájmové svazy, Ústřední rada odborů a Hospodářská rada, seznam poté schválila vláda ČSR (§ 16).²⁶⁹ Soupis vznikl během roku 1947 a jeho struktura byla následující: seznam spravovaly jednotlivé soudy, čtyři největší soupisy vlastnily zemské soudy v Praze a Brně a hlavní soudy v Bratislavě a v Košicích. Následovaly krajské soudy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a krajské soudy na Slovensku.

Jelikož jugoslávští pašeráci obchodovali především na Brněnsku a Mikulovsku následuje rozbor soupisu u Krajského soudu v Brně. Tento soud měl znalce k 82 oborům rozdělným do čtyř skupin. První z nich byla výživová agenda, jež byla rozpracovaná velice podrobně: jeden znalec měl na starosti pouze drůbež, druhý jateční dobytek, masné výrobky a ryby. Dále je možno naleznout odborníky na cukrářský průmysl, droždí, líc a likéry, mléčné a pekařské výrobky, ovoce a zeleninu, polévkové přípravky, poživatiny, sádlo a lůj, sladařský průmysl, vejce, umělé jedlé tuky, zeleninu a výrobky z ní atd. U lehkého průmyslu byli potřeba znalci na kloboučnictví, krejčovství, kůži, lůžkové peří, obuv, oděvní konfekci, ozdobné peří a umělé květiny, prádelny, žehlírny a mandlovny, výrobu deštníků, výrobu pletářského zboží, výrobu zdrhovadel a malokovového zboží, počítali se sem rovněž modisté

²⁶⁷ V oboru vyživovacím se jedná o vládní nařízení č. 206 Sb. ze dne 5. září 1939, kterým zmocňuje ministerstvo zemědělství k úpravě hospodářství některými potravinami a krmivy, vládního nařízení č. 414 Sb. z 21. listopadu 1940 a dekret prezidenta republiky z 27. října 1945, č. 118 Sb. o opatření ve věcech vyživovacího hospodářství. V oboru zásobovacím jde o tresty činy proti vládnímu nařízení z 26. června 1943, č. 175 Sb., o oběhu zboží. Trestné činy proti cenovým předpisům se stíhají podle vládního nařízení z 10. května 1939, č. 121 Sb., o zřízení nejvyššího úřadu cenového, ve znění vládního nařízení z 8. května 1940, č. 189 Sb.

²⁶⁸ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 50.

²⁶⁹ Tamtéž, f. 51.

a modistky, orthopedisti a bandažisti atd. Třetí skupinu tvořili specialisté na autokarosářství, bednářství, cementové zboží, dopravu, dekorátérství a čalounictví, farmacii, éterické oleje a trestí, hostinství, hudební nástroje a ladění pian... K poslednímu oddílu patřili lidé zaměřeni na chemii, chladicí techniku, kartáče a štětky, klempířství, kolařství a karosářství, kosmetiku, kovářství a podkovářství, parketářství, prodej kancelářských strojů, puškařství, semena, sochařství kamene, uhlí, vulkanizaci, sedlářství a řemenářství, výrobu osvětlovacích těles, zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví.²⁷⁰

U každého odborníka bylo uvedeno jeho jméno, bydliště, povolání a specializace, např. Karel Samek, cukrář, bytem Francouzská 17, byl brněnským specialistou na cukrářský průmysl, J. Pařízek, který pracoval u firmy Juva a bydlel v Brně na Cimburkově 2, kontroloval polévkové přípravky, Justa Macelíková z Kounicovy ulice 27, Brno, zastupovala modisty a modistky.²⁷¹ Případ, kterak Macelíková nebo Pařízek posuzovali, zda černé obchodování s polévkovými přísady a modely pro léto 1947 ohrozily hospodářství Československa, se nepodařilo najít.

---

²⁷⁰ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 166–167.

²⁷¹ Tamtéž, f. 169–170.

10 Závěr

Pašerácká skupina Bolčić a spol. působila na území Československa a Rakouska v letech 1946–1949. Nebyla to velká zločinecká skupina, většina obyvatel ČSR si její činnosti nejspíše vůbec nevšimla. Skupina nijak vážně neohrozila zásobování státu a její aktivita nebyla výjimečná. V poválečné době již nebyl tak velký nedostatek potravin, textilií, obuvi aj. jako za Protektorátu, přesto stále fungoval lístkový systém a černý obchod vzkvétal. V letech 1946 a 1947 se projevilo několik negativních prvků najednou, skončila pomoc od UNRRA, rozpory v hospodářské politice se vyhroutily v souvislosti s neúrodou v roce 1947, klesala zemědělská výroba, což mělo více příčin: ne všechna zabraná půda z pozemkové reformy byla obdělávána, osídlování pohraničí probíhalo s těžkostmi, na vesnici se vyhrocovaly konflikty v souvislosti s novou agrární politikou. Vše vedlo k omezování přídelů potravin a bujení černého obchodu. Situace v průmyslu se rovněž nelepšila, začínaly zde chybět peněžní prostředky, v znárodněných podnicích poklesla disciplína na pracovišti, zisk nebyl v letech 1945–1948 tak vysoký, jak se očekávalo.

Díky popsáním bodům nebylo pro pašeráky těžké sehnat zboží. V případě skupiny Bolčić a spol. lze vyzorovat několik specifických bodů. Většina pašeráků pocházela z chorvatských zemí, konkrétněji z oblasti Sinj a narodila se během desetiletí po ukončení první světové války. Jejich rodiny nebyly movité a oni byli ještě za období první republiky posláni do Československa, kde se živili jako prodejci. Zpočátku druhé světové války se jejich osudy lišily, někteří se vrátili do Jugoslávie a narukovali, někteří se tomu pokusili vyhnout útekem nebo se přidali k Paveličově Ustaši nebo Waffen-SS, jiní byli zadrženi německou armádou. Přesto se většina z nich v průběhu války sešla ve Vídni, kde se živili různými – většinou neoficiálními – pracemi a zbohatli. Po roce 1945 využili situaci, kdy v zdecimovaném Rakousku nastal zoufalý nedostatek všeho, co lidé potřebovali k životu. Československo-rakouské hranice přecházeli na nekontrolovaných místech i několikrát týdně, neměli u sebe žádné doklady nebo byli opatřeni falzifikáty, a pokud je bezpečnostní orgány zadržely, propustily je během několika dní, pokud ne rovnou na místě. Jejich tresty byly do roztržky Jugoslávie s Informbyrem směšně nízké a na jejich dodržování se nijak zásadně nelpělo. To vše v kontextu doby, která volala po vyšších trestních sazbách pro šmelináře, po jejich umístění do pracovních oddílů a zabavování veškerého majetku.

Skupina jugoslávských pašeráků se snažila co nejvíce splynout s místním prostředím, takže krom pomocníků z řad Jihoslovanů pobývajících v ČSR jim pomáhali i českoslovenští

občané. Ti jim zajišťovali sacharin nebo drogy, nechávali je u sebe za peníze přespat, občas jim pomohli s převozem zboží do Rakouska. Přesto větší část jejich kontaktní sítě tvořili Jugoslávci, kteří za pašeráky například docházeli do brněnského hotelu Evropa, směňovali jim zlato a valuty za československou měnu nebo jim rovnou prodávali požadované zboží. Fakt, jak skvěle tento systém fungoval, nahrává k závěru, že spojky pracovaly rychle a účinně. Nepodařilo se potvrdit domněnku, že si pašeráci některé pomocníky přivezli přímo z FLRJ a infiltrovali je do československého prostředí, konkrétně na Brněnsko a Mikulovsko. Je třeba připustit, že nejsou známy přesné počty Jihoslovanů, jenž žili v oblastech Mikulova a Brna v meziválečném období, čísla jsou pouze orientační. Ale množství Jugoslávců, kteří do oblastí přišli během války nebo těsně po ní, nejsou závratná. Stejně tak se nám v práci nepodařilo dokázat případnou provázanost pašeráků a jugoslávských válečných zajatců potažmo Ustašovců vyskytujících se v poválečných letech v Čechách a na Moravě.

Do roztržky Jugoslávie s Informbyrem nebyly jugoslávským pašerákům udělovány vysoké tresty, nejspíše byly srovnatelné s tresty pro československé příslušníky a jiné národnosti. Po červnu 1948 se situace změnila nejen pro pašeráky, ale obecně pro všechny Jugoslávce. Jejich procesy se shodovaly s jinými vykonstruovanými kauzami doby, rozsudky byly vyneseny bez vyslechnutí řádných svědků a proběhlo minimum stání u soudu. V jiných případech byli drženi zaměstnanci jugoslávských firem jako Transjug nebo Agentura jugoslávské říční plavby dlouho ve vyšetřovací vazbě bez vynesení obvinění. Jugoslávské velvyslanectví nemělo o svých občanech žádné informace, nevědělo, zda již byli odsouzeni případně za co, v jakých útvarech nápravného zařízení se nachází, jestli jejich případy byly vedeny řádně podle právním norem. Vězněným a zadrženým Jugoslávčům byl zakázán jakýkoli kontakt s veřejností. Byly nad nimi vyneseny dlouholeté rozsudky odnětí svobody, padlo i několik doživotních trestů. Stačily pouhé dva roky od smrti Stalina a Gottwalda a osudy jugoslávských vězňů odsouzených v ČSR se změnily, celkem dvacet šest Jugoslávčů bylo vyměněno za tři československé vězně z FLRJ. Do výměny v roce 1955 ani jedna ze zúčastněných stran neznala přesná čísla svých zadržovaných a odsouzených občanů v ČSR respektive Jugoslávii. Mezi omilostněnými jugoslávskými občany v ČSR se nacházel Ivan Akrap, jeden z pašeráků, který provázel skupinu Bolčić a spol. po skoro celou dobu jejího působení. Do vlasti (myšleno Jugoslávie) byl ochotný odejít teprve poté, co mu bylo dovoleno vyřešit svoje majetkové záležitosti ve Vídni, jedné z centrál pašování.

Na zpřísnění trestů neměla vliv pouze roztržka Jugoslávie s Informbyrem. V roce 1947 byl v Československu přijat zákon č. 15/1947 Sb. o potírání černého obchodu a jiných pletich. Byla to reakce československé vlády na prvorepublikové zákony, které byly v poválečném

období shledány jako nedostatečné. Zákon byl doplněn o seznam znalců prakticky všech myslitelných oborů, kteří měli pomoc s potíráním nejen černého obchodu. Protože soupis vznikl ke konci roku 1947 a po Vítězném únoru 1948 se situace v československých zemích razantně změnila, jeho účinnost je prakticky nemožné dohledat.

Pašerácká skupina Bolčic a spol. nijak zásadně neovlivnila poválečnou československou kriminální sféru. Nedá se určit, zda její akce byly promyšlené do posledního detailu nebo vznikaly náhodně, vyšetřující orgány ji shledaly jako rafinovanou, precizně vybavenou a všehoschopnou, ale skládající se mnohdy z podprůměrně inteligentních jedinců. Již několikrát bylo napsáno, opírala se o fungující systém nosičů, řidičů, spojek, pomahačů aj. Tresty a další osudy pašeráků zůstaly prozatím neznámé. Přesto si toto okrajové téma zaslouží své zpracování, i když jen ve formě diplomové práce. Zpracování tématu mělo za cíl rozšířit dosavadní pohled na poválečnou ekonomickou situaci v Československu a přiblížit na příkladu působení jedné pašerácké skupiny problematiku černého obchodu a šmeliny v ČSR po roce 1945. Výzkum problematiky spojené s pašeráckou skupinou Ivana Bolčice přináší řadu výhod. Časové, národnostní a geografické vymezení působnosti skupiny poskytuje další perspektivy tematického zařazení. Zkoumány jsou proto rovněž aspekty ekonomické a politické, díky nimž je možné zasadit téma do širšího historického kontextu.

11 Literatura a prameny

11.1 Literatura

Bradley, John F. N.: Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem. Praha 1994.

Broklová, Eva: Politický systém v Československu 1945-1948. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 78-85.

Brummer, Alexandr – Konečný, Michal: Brno Stalinistické. Brno 2015.

Brenner, Christianne: Mezi východem a západem. České politické diskurzy 1945-1948. Praha 2015.

Čelovský, Bořivoj: Oči a uši strany. Sedm pohledů do života StB. Ostrava 2005.

Dvořák, Tomáš: Vnitřní odsun 1947-1953. Závěrečná fáze „očisty pohraničí“ v politických a společenských souvislostech poválečného Československa. Brno 2013.

Foitzik, Jan – Pernes, Jiří (eds.): Politické procesy v Československu po roce 1945 a případ Slánský. Praha 2005.

Hale, Christopher: Hitlerovi zahraniční katani. Ostrava 2012.

Hladký, Ladislav: Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země. Brno 1996.

Hobsbawn, Eric: Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991. Praha 1998.

Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945-1946). In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 92-99.

Jasper, Ridley Godwin: Tito. Životopis otce Jugoslávie. Liberec 1995.

Karel, Kaplan: Československo v letech 1945-1948. 1. část. Praha 1991.

Karel, Kaplan: Československo v letech 1948-1953. 2. část. Praha 1991.

Kaplan, Karel: Československo v poválečné Evropě. Karolinum 2004.

Kaplan, Karel: Pravda o Československu 1945-1948. Praha 1990.

Kouřovi, Petr a Pavlína: České Vánoce od vzniku republiky do sametové revoluce. Praha 2010.

Krol, Jiří – Steiner, Jan: Kapitoly z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1989. Karviná 1997.

Křen, Jan: Dvě století Evropy. Praha 2005.

Kuklík, Jan a kol.: Dějiny Československého práva 1945-1948. Praha 2011.

Kuklík, Jan: Znárodněné Československo. Od znárodnění k privatizaci-státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. Praha 2010.

Marek, Pavel: Živnostníci a obchodníci na prahu svobody. Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945-1946). In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 319-331.

Norman, Davies: Evropa. Dějiny jednoho kontinentu. Praha 2005.

Němeček, Jan: Československo ba prahu války a míru. Jančík, Drahomír – Kalina, Tomáš: Národohospodářské elity politických stran na počátku přechodu k plánovanému řízení československé ekonomiky (1945-1946). In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 31-39.

Pečeňka, Marek – Luňák, Petr. Encyklopedie moderní historie. Praha 1999.

Pelikán, Jan: Dějiny Srbska. Lidové noviny 2013.

Pernes, Jiří: Kontinuita a diskontinuita ve vývoji třetí republiky. In: Kokošková, Zdeňka – Kocián, Jiří – Kokoška, Stanislav (sest.): Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války. Praha 2005, str. 139-144.

Rychlík, Jan – Perencević, Milan: Dějiny Chorvatska. Lidové noviny 2007.

Spoerer, Mark: Nucené práce pod hákovým křížem. Zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve Třetí říši a v obsazení Evropě v letech 1939-1945. Praha 2005.

Skřejpková, Petra – Soukup, Ladislav: Nedemokratické právní systémy ve vybraných státech Evropy první poloviny 20. století. Příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka. Praha 2011.

Šesták, Miroslav: Dějiny jihoslovanských zemí. Lidové noviny 1998.

Štěpánek, Václav: Jugoslávie – Srbsko – Kosovo. Kosovská otázka ve 20. století. Brno 2011.

Šulc, Zdislav: Stručné dějiny ekonomických reforem v Československu (České republice) 1945-1995. Brno 1998.

Vencovský, František: Vzestupy a propady československé koruny. Historie československých měnových poměrů 1918-1992. Praha 2003.

Vojtěchovský, Ondřej: Formování jugoslávské informbyrovské emigrace v Československu. In: Slovanské historické studie 29, 2003, str. 123-209.

Vojtěchovský, Ondřej: Jugoslávie a první fáze tzv. normalizace v Československu. In: Dvacáté století/The Twentieth Century 1, 2010, str. 13-34.

Vojtěchovský, Ondřej: Jugoslávská antititovská emigrace v Praze v letech 1954-1968. Od ukončení činnosti směrem k novým nadějím. In: Český časopis historický a, 2012, str. 52-86.

Vojtěchovský, Ondřej: Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu. Filosofická fakulta Univerzity Karlovy 2012.

Wegs, J. Robert: Evropa po roce 1945. Praha 2002.

11.2 Prameny

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

fond 304 Různé bezpečnostní spisy po roce 1945

fond 305 Ústředna státní bezpečnosti

fond 319 Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra

fond MV-TS Agenturní svazky – Centrála

fond MV-V Vyšetřovací spisy – Centrála

Publikované prameny

Laube, Josef: Ceny, mzdy a platy. In: Český život 1., 1947, str. 7.

Desanti, Dominique: Tito zradil národ. Praha 1951.

Československá statistika, sv. 98, Praha 1934.

12 Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek

ČSR – Československá republika

f. – fond

FLRJ – Federace lidových republik Jugoslávie (Federativna ljudska republika Jugoslávija)

IB – Informbyro

KSJ – Komunistická strana Jugoslávie

KSČ – Komunistická strana Československa

MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti

MV - ministerstvo vnitra

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

OV SNB – Oblastní velitelství Sboru národní bezpečnosti

RA – Rudá armáda

SČM – Svaz české mládeže

SS – Schutzstaffel

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

StB – Státní bezpečnost

UDB – Uprava državne bezbednosti

UNRRA – Správa spojených národů pro pomoc a obnovu (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)

ÚNZ – útvary nápravného zařízení

ÚV-KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

13 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Luka Jelavić při zadržení v lednu 1947

Příloha č. 2 – Luka Jelavić

Příloha č. 3 – Ivan Bolčić při zadržení v lednu 1947

Příloha č. 4 – Ivan Bolčić

Příloha č. 5 – Seznam zlatých mincí, které u sebe měl Bolčić v lednu 1947

Příloha č. 6 – Obsah potravinových balíčků určených pro jugoslávské vězně v ČSR

Příloha č. 7 – Osobní karta agenta StB Nikoliće Stanoje

Příloha č. 8 – Nikolić Stanoje, agent č. 30029

Příloha č. 9 – Nikolić Stanoje jako zaměstnanec jugoslávských aerolinií

Příloha č. 10 – Oblasti, na které se specializovali znalci na černý obchod spadající pod krajský soud v Brně

Příloha č. 11 – Příklad seznamu znalců pro oblast Brna

Příloha č. 12 – Pohlednice z hotelu Metropol, dříve hotel Evropa, brněnské centrum jugoslávských pašeráků ze skupiny Bolčić a spol.

Příloha č. 13 – Hotel Metropol, dříve Evropa, v roce 1998

Příloha č. 14 – Místo, kde stával hotel Metropol (rok 2000)

Příloha č. 15 – Místo, kde stával hotel Metropol, na leteckém snímku

14 Přílohy

Příloha č. 1 – Luka Jelavić při zadržení v lednu 1947²⁷²

Příloha č. 2 – Luka Jelavić²⁷³

Jméno:	Luka
roz.	Jelavić
nar.	18.10.1919
místo	Gala
povolání	obch. cestující
rest. čin	prodávatel
výška	178
postava	statná
obličej	sníhý, plný
oči	šedozelené
nos	normální
brada	kulatá
vlasy	tm. kaštanové
zvl. znam.	
FOTO OKÚ MIKULOV	
dae	24.1. 1947 A 2

²⁷² ABS, fond: Ústředna státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu, zlata, hodinek a valut a přecházeli ilegálně čsl. stát. hranice hlavně za Rakouska do ČSR a naopak na falešné doklady. Skupina jug. stát. přísl. jest vedena pod názvem Bolčić a spol. z roku 1947.

²⁷³ Tamtéž.

Příloha č. 3 – Ivan Bolčić při zatčení v lednu 1947²⁷⁴

Příloha č. 4 – Ivan Bolčić²⁷⁵

Jméno:	Ivan
roz.	Bolčić
nar.	14. 11. 1914
místo	Željeznica
povolání	obch. eskupující
trest. čin	podloupenictví
výška	179
postava	statné
obličej	mas. bleový
oči	mnohé
nos	rovný, tupý
brada	kulatá
vlasy	tm. kas. lanové
zvl. znam.	-
FOTO OKÚ MIKULOV	
dae	24. 1. 1947 3

²⁷⁴ ABS, fond: Ústředna státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu, zlata, hodinek a valut a přecházeli ilegálně čsl. stát. hranice hlavně za Rakouska do ČSR a naopak na falešné doklady. Skupina jug. stát. přísl. jest vedena pod názvem Bolčić a spol. z roku 1947.

²⁷⁵ Tamtéž.

56

POLICEJ
OBLASTNÍ ÚŘADOVY STÁTNÍ BEZPEČNOSTI
V MIKULOVĚ.

Seznam

různých zlatých mincí, které byly podloudně dovezeny z Rakouska do
ČSR a byly nalezeny při osobní prohlídce u Ivana Bolčiće, nar. 14. 11.
1914 v Želeševici, okr. Split - Jugoslavie, jugoslávského státního pří-
slušníka, trvale bytem ve Vídni V., Stolberggasse 17/37 :

66 kusů	švýcarských	zlatých	20 frs	vydání	1935
11 "	italských	zlatých	20 L	"	1865
4 kusy	italských	zlatých	20 L	"	1881
9 kusů	italských	zlatých	20 L	"	1882
6 kusů	rak.-uher.	zlatých	20 Cor.	"	1893
4 kusy	rak.-uher.	zlatých	20 Cor.	"	1894
5 kusů	rak.-uher.	zlatých	20 Cor.	"	1895
2 kusy	rak.-uher.	zlatých	20 Cor.	"	1897
2 kusy	ruských	zlatých	10 Rublů	"	1899
2 kusy	ruských	zlatých	10 Rublů	"	1911
1 kus	ruský	zlatý	5 Rublů	"	1897
3 kusy	ruských	zlatých	5 rublů	"	1898
3 kusy	ruských	zlatých	5 Rublů	"	1899
1 kus	ruský	zlatý	5 Rublů	"	1900
1 kus	ruský	zlatý	5 Rublů	"	1903
1 kus	maďarská	zlatá	20 Kor.	"	1893
1 kus	maďarská	zlatá	20 Kor.	"	1901
1 kus	maďarská	zlatá	20 Kor.	"	1908
1 kus	švýcarský	zlatý	10 frs	"	1914
1 kus	francouzský	zlatý	10 fr	"	1855
1 kus	francouzský	zlatý	10 fr	"	1865
1 kus	francouzský	zlatý	10 fr	"	1900
1 kus	belgický	zlatý	20 Fr	"	1871
1 kus	holandský	zlatý	10 G	"	1912
1 kus	francouzský	zlatý	20 fr	"	1892

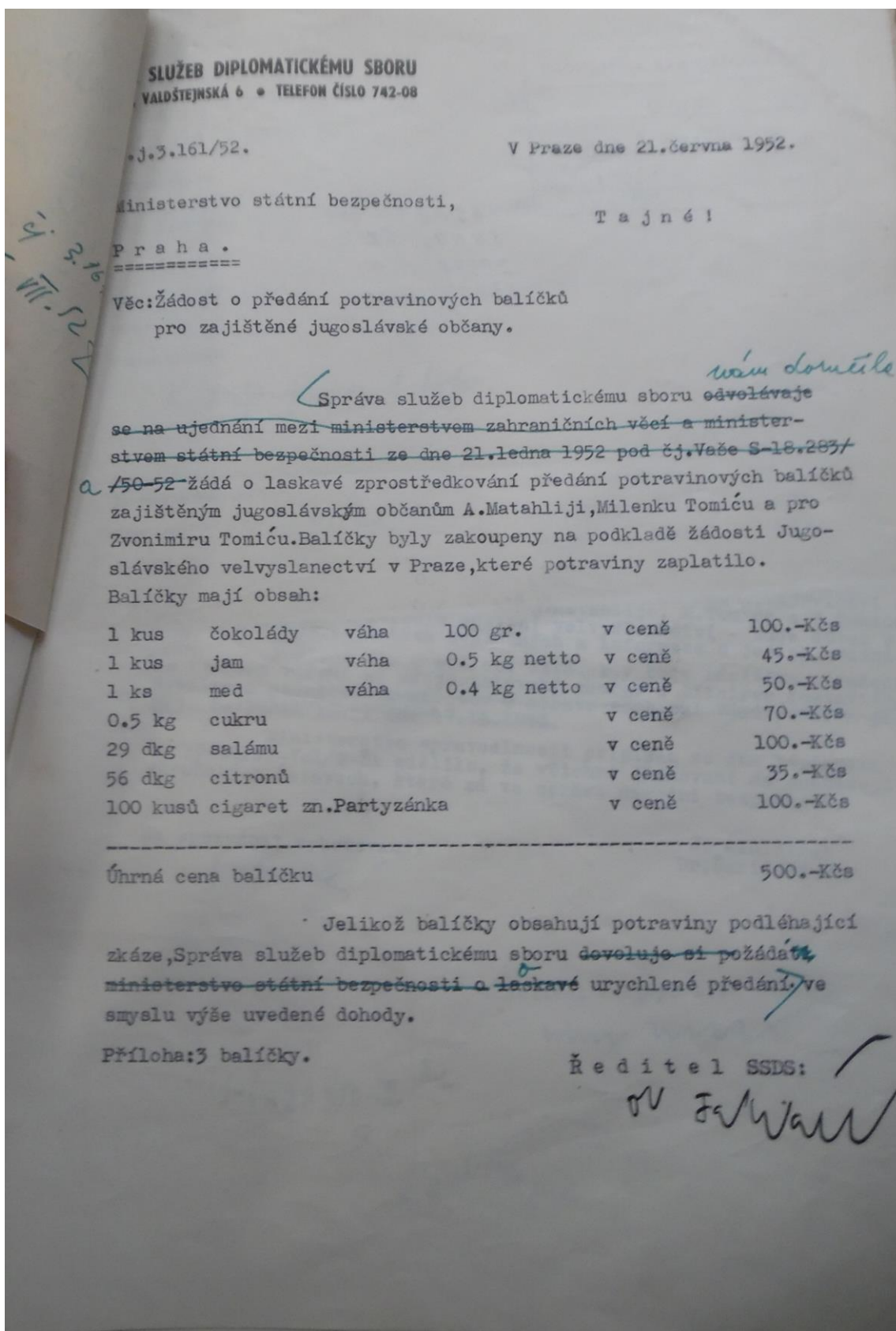
Celkem 130 kusů různých zlatých mincí, slovy jednotřicet
kusů různých zlatých mincí.
Tyto zlaté mince budou předány do úschovy Spořitelny města
Mikulova až do rozhodnutí Národní banky v Praze.

1. února 1947

Krim. obv. insp. Kryštof
Štráha
štráha.

Vedoucí :

²⁷⁶ ABS, fond: Ústředna státní bezpečnosti (305), inventární číslo: 305-137-6, Zprávy o prošetřování jugoslávských stát. přísl., kteří se zabývali pašováním sacharinu, zlata, hodinek a valut a přecházeli ilegálně čsl. stát. hranice hlavně za Rakouska do ČSR a naopak na falešné doklady. Skupina jug. stát. přísl. jest vedena pod názvem Bolčić a spol. z roku 1947, f. 54.

²⁷⁷ ABS, fond: Vytříděné spisy sekretariátu ministerstva vnitra (319), inventární číslo: 319-5-5, Spis o předávání balíčků a uskutečnění návštěv u vězňenských jugoslávských občanů z let 1951–1954.

Příloha č. 7 – Osobní karta agenta StB Nikoliće Stanoje²⁷⁸

ZÁKLADNÍ LIST ČÍSLO: 321 a

Příjmení: *Nikolić*
 Jméno: *Stanoje*
 Dívější jméno:
 Bydliště: *Widen 1. Fleischmarkt 22 - Rakousko*
 Poslední bydliště:

Naroden dne: *12.9.1910*
 Místo: *Bosenski Novi*
 Okres, stát: *Jugoslavia - Srbsko*
 Státní příslušnost: *bez* stav: *rozlučený*
 Národnost: *srbská* nábož.: *bez*
 Vyučen — pracoval: *6 tříd gymnasia 2 třídy studijní dopravní školy (maturita) pak pracoval v záložniční dopravě*
 Poslední zaměstnání: *Reprezentant JAT (Jugosl. depr. letecká společnost) v Praze 1946-48*
 Dosavadní zaměstnání: *(emelindr v Rakousku)*
 Školy: *6 tříd gymnasia - 2 tř. střední dopravní školy (maturita)*
 Pobyt v cizině: kde a kdy: *Polsko, Švédsko, Sev. Afrika, SSSR, Rakousko, Iran, Turecko, ČSR.*
 za jakým účelem: *žbalič, Sev. Afrika při form. Jug. let. útvarů 1943-44 a SSSR - 8 měsíc letec. výcviku (před skonč. války) 1943-44, v ČSR - JAT délka pobytu: švédsko při uzavření smlouvy mezi JAT a švéd. let. spol. ostat. státech jako red. navigátor. Rakousko jako úprchlík*
 Znalost jazyků: *mateřtina, část. ruský, německý a šezky*
 Vojenská služba: a) odvodní ročník: *od r. 1941 v partyz. odd. v Jugoslavi*
 b) hodnost: *ppor. námor. letectva* c) doba vjevku:
 d) poslední cvičení:
 Zvláštní znalosti: *navigace*
 Jízda motor. vozidly:
 fotografování:
 jiné:

vydělek plan asi 800 Kč. měs.

Datum zhotovení: asi r. 1944-49 kopie z 28. 4. 1970

Trestán: *r. r. 1940-41 vezněn gestapem (jdačně odsouz. k smrti)*
 Majetkové poměry:
 Otec: *Milan Nikolić †*
 Bydliště: *Bosenski Novi*
 Naroden dne:
 Národnost: *Srb* státní příslušnost: *Jugoslavia*
 Zaměstnání: *obchodník*
 Majetkové poměry: *obchodník*
 Matka: *Radana †* rozená:
 Bydliště: *Bosenski Novi*
 Narodená:
 Národnost: *Srbka* státní příslušnost: *Jugoslavia*
 Zaměstnání: *v domácnosti*
 Majetkové poměry:
 Důchod:
 Sourozenci:
 Příbuzní v cizině:
 Poznámky a změny: *Jako snoubanka v Praze: Dagmar Krausová VII. Veletržní 19, rozvedena - muž v Paříži, členka lidové strany a Svazu přátel USA*
 Politický profil: člen kterých polit. stran: *Komunistů (tzv. KPZ) neúčastňoval se schůzí v Praze, kritičoval některé gáner - vyloučen. Činnost: Komisařem v Itálii i v SSSR i v Sev. Africe.*
 Dosavadní funkce ve straně:

Příloha č. 8 – Nikolić Stanoje, agent č. 30029²⁷⁹

70822

Příjmení a jméno: *NIKOLIĆ Stanoje*

Pracuje v obřatu: *ČSPL dálková plavba*

Agent č.: *30029*

Datum vřzení: *22.XI.1950*

Kvalita: -

Spolupřáce

řadn.	odřstn.	řrgan	dřstn.		řtrana
			převřstn.	přelstn.	
1		<i>Dořák Āntimír</i>			
1		<i>Stanoje Brubelř</i>	<i>4. 8. 1951</i>	<i>4. 10. 51</i>	
1		<i>Julić Jureř</i>	<i>4. 10. 1951</i>	<i>20. 6. 53</i>	
<i>5. řpn.</i>	<i>ř. řadn.</i>	<i>Čampar Luvl</i>	<i>20. 6. 53</i>	<i>7. 6. 55</i>	

²⁷⁸ ABS, fond: Vyšetřovací spisy – Centrála (MV-V), inventární číslo: 5266 MV.

²⁷⁹ Tamtéž.

Příloha č. 9 – Nikolić Stanoje jako zaměstnanec jugoslávských aerolinií²⁸⁰

²⁸⁰ ABS, fond: Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), inventární číslo: 61212 MV.

Příloha č. 10 – Oblasti, na které se specializovali znalci na černý obchod spadající pod krajský soud v Brně²⁸¹

- 131 -

167

Krajský soud v Brně:

Ober	Znalci poř.čís.
obemie	6, 71
ochladič technika /tepelné/ kardáčnický a štětkařský	2
klempířský	78
kolářsko-karosářský	36, 64
koncep. instalaterů plynovodů, ústřed. topení a větrání	79
kosmetika	44
kovářský a podkovářský	68, 81
laky, barvy	
parketářství	
pokrývačský a asfaltérský	47
prodej kanc. strojů	
puškařství	
sedlářství a řemenářství	66
semena	
sklenářský	69
sochařství kameno	42
stavební /stavebnictví/ truhlářství	16, 51
uhlí	45
vulkanisérský	65
vydavatelství	10
výroba osvětl. těles	
zemědělské plodiny a hosp. stroje	
slatnický, stříbrnický a kle- notnický	32, 74
železo a kov	11, 35, 34, 50, 67

²⁸¹ ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 167.

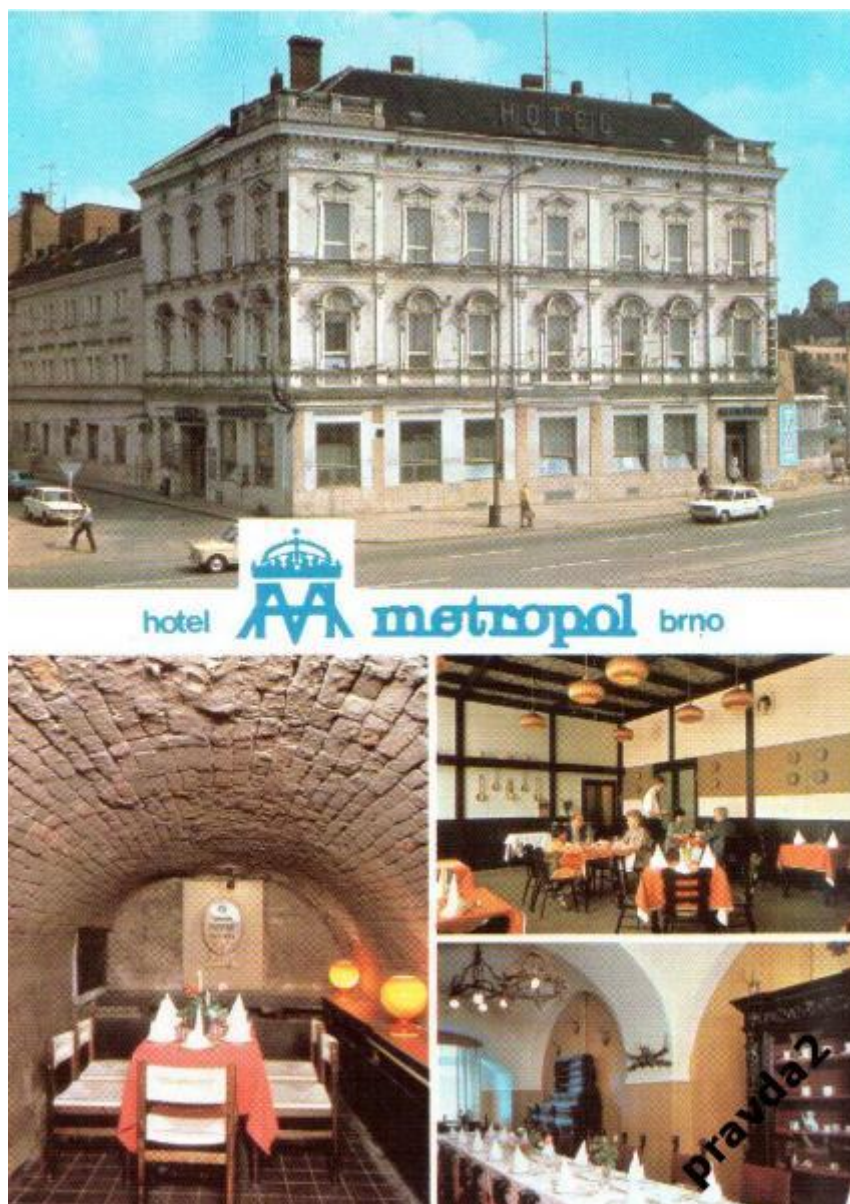
- 135 -

169

Jméno	Povolání	Bydliště	Obor
Hugo Opatřil	vedoucí závodu	Brno, Cejl 62	textilní
J. Pařízek	u fy. Juva	Brno, Cimburkova 2	polévkové přípravky
Rudolf Plas	orthoped a bandažista	Brno, Zámečnická 1	orthopedistů a bandažistů
Jan Podešva	výroba hud. nástr.	Brno, Panská 12	hudební nástroje a ladiče pian
Josef Pohl	prokurista fy. Moragro	Brno, Dominikánské nám.	obchod brambory a výrobky z nich
J. Polišenský		Brno, Rostislavovo nám. 35	pekařský
J. Příbramský		Tišnov u Brna	pekařský
Ing. Jaroslav Roháč	podnik. řed. Rájeckých závodů lihovarských, n.p.	Rájec nad Svitavou	lív
Zdeněk Rosák	nár. správce Hanácké sladovny	Ivanovice na Hané	průmysl sladařský
Samek Karel	cukrář	Brno, Francouzská 17	cukrářský
Jan Sova	vedoucí závodu	Brno, Na Špitálce 12	textilní
Josef Strnad	kožešník	Brno, Masarykova tř. 25	kožešnický
Bedřich Studený		Brno, Stará 10	klempířský
František Šauer	disponent Moragra	Brno, Dominikánské nám. 5	uhlí
František Šmidt	sedlář	Brno, Orlí 3	sedlářský a řemenářský
Ing. Štefl	fa. Harbich a Línska	Brno, Cyrillská 8	železo a kov
Čeněk Štastný	mistr kov. a podkov.	Křenovice u Brna	kovářský a podkovářský
Hugo Tábořský		Brno, Česká 6	sklenářský
Toman Emanuel	cukrář	Brno, Nám. Svobody 22	cukrářský
Ing. Karel Trávníček	vedoucí prodejní kanceláře Spolku pro chemickou a hutní výrobu, n.p.	Brno, Jekubské nám. č. 1	chemie
L. Urban		Milovnice u Bořovic	mlynářský
František Vala	velkoobchodník	Brno, Kateřinské nám.	obchod zeleninou a výrobky z ní

²⁸² ABS, fond: Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (304), inventární číslo: 304-12-2, Osnovy vládního nařízení o stíhání černého obchodu a seznam znalců pro stíhání černého obchodu z roku 1947, f. 169.

Příloha č. 12 – Pohlednice z hotelu Metropol, dříve hotel Evropa, brněnské centrum jugoslávských pašeráků ze skupiny Bolčić a spol.²⁸³

²⁸³ Brno – hotel Metropol. Zaniklé obce. Dostupné na <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=14259> (Stahováno duben 2016).

Příloha č. 13 – Hotel Metropol, dříve Evropa, v roce 1998²⁸⁴

---

²⁸⁴ Encyklopedie Brna. Dostupné na <http://encyklopedie.brna.cz/data/images/0029/img1445.jpg> (Stahováno duben 2016).

Příloha č. 14 – Místo, kde stával hotel Metropol (rok 2000)²⁸⁵

---

²⁸⁵ Encyklopedie Brna. Dostupné na <http://encyklopedie.brna.cz/data/images/0029/img1444.jpg> (Stahováno duben 2016).

Příloha č. 15 – Místo, kde stával hotel Metropol, na leteckém snímku²⁸⁶

²⁸⁶ Mapy.cz Dostupné na <https://mapy.cz/zakladni?x=16.6149249&y=49.1906220&z=17&base=ophoto&source=coord&id=16.615%2C49.19075> (Stahováno duben 2016).